Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

IX METAI 1932 Nr. 1 (14)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Vytauto Didžiojo Universiteto Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai.

I. Knygos:

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1, I-VII-114 in 8°, 3 lit.
2) Pr. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, I-VIII-246 in 8° (nebėra).
3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Marijampolė 1925, 1 dal. 174 in 8°, 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal. 108 in 8°, 4 lit.
4) J. Eretas, Heinrich Seuse, Kaunas 1929, 64 in 8°, 3 lit.
5) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I-VIII-146 in 8°, 4 lit.
6) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in-8°, 5 lit.
7) J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I-XV-196 in 8°, 7 lit.
8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8°, 3,50 lit.
9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, jųdviejų santykiai ir t. t.), Kaunas 1931, I-X-268 in 8°, 7 lit.
10) A. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8°, 5 lit.
11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, I tom. I-XII-250 in 8°, 10 lit.
12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, 1 dal. 192 in 8°, 6 lit.
13) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, 160 in 8°, 6,50 lit.
14) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-X-117 in 8°, 4 lit.

II. Žurnalai:

1) „Soter“ (religijos mokslų žurnalas):

1924 m.	— 6 lit.	1929 m.	— 10 lit.
1925 „	— 8 „	1930 „	— 5 „
1926 „	— 5 „	1(1931) „	— 5 „
1927 „	— 7,50	2(1931) „	— 5 „
1928 „	— 9,50	1(1932) „	— 4 „

2) „Logos“ (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 5 lit.	1927 m.	— 8 lit.
1923 „	— 5 „	1928 „	— 8,50
1924 „	— 5,50	1929 „	— 7,50
1925 „	— 7,50	1930 „	— 9 „
1926 „	— 15 „	1931 „	— 6 „

3) „Athenaeum“ (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas):

1(1930)	— 5 lit.	1(1931)	— 6 lit.
2(1930)	— 4 „	2(1931)	— 4 „

Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisionierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

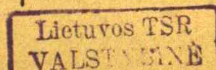
SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

IX METAI 1932 Nr. 1 (14)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Vysk. M. Reinys.

Iš vaiko religijos psichologijos.

Sistemingas, kritiškas, moksliškas vaiko psichikos svarstymas pradėtas ne taip seniai. Pirmuoju tokiu bandymu buvo 1882 m. išleistas W. Preyer'o veikalas „Die Seele des Kindes". XX amž. psichologai ir pedagogai su dideliu įkarščiu tyrinėja vaiko gyvenimą, ypač jo psichiką. Kai kas šį amžių net vadina vaiko amžiumi, t. y. laikotarpiu, kuriuo, berods, visas dėmesys nukreiptas į vaikų tyrimą, jų padėties nagrinėjimą. Iš kitos pusės, dėl naujų krypčių ir pastangų visos iki šiolei brangintos vertybės ir idealai iš naujo persvarstyti, perkainoti įgyja religijos genezės klausimas didelio aktualumo. Dėl šių dalykų pasidaro svarbu sužinoti augančio, bręstančio žmogaus, atsieit, vaiko ir jaunuolio, religiniai nusiteikimai ir pergyvenimai arba tų nusiteikimų kilimas ir vystymasis. Šiam klausimui apšviesti tenka čia paliesti: 1) religijos sąvoka, 2) šiandienykštė religijos psichologijos padėtis ir 3) vaiko religijos psichologijos tyrimas ir išdavos.

Kai keliamas vaiko religinės psichologijos klausimas, be abejo, bus labai reikalinga išsiaiškinti pati religijos sąvoka, būtent, kaip čia religija yra suprantama, nes juk mokslinėje literatūroje kursuoja labai įvairių religijos sąvokos supratimų, aiškinimų. Kai kuriuos čia suminėsime.

Kantas, atsistojęs ant nevykusio gnoseologijos pagrindo, neigė, kad galimas yra pažinti antagamtinis pasaulis. Jis religiją laiko tuo pačiu, kas ir moralybė, paremta dorovės Dievo įstatymais. Kanto teorijoj Dievo nėra, Dievas esąs tik praktiškojo proto postulatas: elkis taip, lyg Dievas egzistuotų.

Nesunku suvokti, kaip nevykęs yra Kanto religijos supratimas. Nes, viena, įvedama yra fikcija ir vis dėlto reikalaujama, kad į ją būtų žiūrima, lyg į realybę. Tokio dvilypumo ir suskilimo kritiškai galvojąs asmuo negali priimti, jei nėr atsistojęs ant klaidingo pagrindo ir todėl nėr įsipainiojęs į klaidingas išvadas. Antra, religija uždeda žmonėms nelengvas priedermes, reikalauja dirbti, susivaldyti, pasiaukoti. Ar tai galima padaryti sąmoningos fikcijos dėliai? Kaip mes žiūrime į asmenis, kurie bijosi savo fantazijos padarų? Trečia, Kanto religijos supratimas prieštarauja gyvenimo tikrovei, neigia proto reikalavimus siekti tiesą. Tokia religijos sąvoka, kaip Kanto, aišku, negali būti dedama į pagrindus, kai kalbama apie vaiko religijos psichologiją.

Kitaip religiją supranta danų filosofas Höffding. Jo nuomone, religija esanti ne kas kitas, kaip tikėjimas į vertybių patvarumą, į galėjimą jas įvykdyti; tikėjimas į galybes, kurios gali vertybes įvykdyti. Vadinasi, religija suvedama į asmens būseną, kurioj jis tikisi patenkinti savo vyriausius troškimus. Šiame religijos supratime jau matome dar didesnį nutolimą nuo antagamtinio pasaulio, Dievo, nekaip Kanto filosofijoj: jau nebėr antagamčio ir fikcijos. Pasilieka tik vertybės. Bet kas jos, kokios jos, niekas negali nusakyti, precizuoti. Jos ūkanose ir palieka. Vienam tą

vertybę sudarys Dievas, kitam—pinigas, trečiam—kūno geidulys, ketvirtam — diktatūros svaigulys, penktam — mokslas ir t.t. Vadinasi, jei vertybėms nėr objektyviškų kriterijų, tai tarp savęs net priešingi dalykai gali būti kai kurių asmenų laikomi vertybėmis. Tokiais pagrindais sudaryta religija nustoja teorętinės ir praktikinės reikšmės: ji beprasmis žodis.

Dar kitaip supranta religiją amerikietis psichologas W. James. Pasak jo, religija esanti jausti savy dieviškasis elementas, tiesiog, intujityviškai pažinti tas elementas. Religija—jausmų, širdies dalykas. Religijos svarbumas yra matuojamas jos praktikine nauda, jos sėkmingumu. Nė šis religijos supratimas neturi tvirtų, kritiką išlaikančių pagrindų. Iš tikrųjų. Daug kas gali pasakyti, kad jis pats neturįs jokio religijos jausmo. Iš to eina, kad toks asmuo ir norėdamas negali pats turėti religijos. Nenuostabu, jog yra asmenų, kurie skundžiasi, apgailestauja, kad neturį religijos, nors labai norėtų ją turėti, ja gyventi. Kaip įmanomas toksai skundimasis? Jis kyla iš klaidingo religijos supratimo: religija esanti tam tikrų jausmų pergyvenimas. Neturint tokių jausmų, nėsą galima religijos pargyvenimų turėti. Jau vien tokia keista, neįmanoma psichinė būsena parodo, kad atsistota ant klaidingo pagrindo: asmuo žino, asmuo nori gyventi religija, bet negalįs, nes neturi tinkamo jausmo. Juk psichinio gyvenimo neabejotini faktai rodo, kad jausmai pareina nuo pažinimo ir nuo norų. Jei, pav., kas pergyvena didelį džiaugsmą todėl, kad sužinojo apie savo kurį didelį laimejimą, tai tokį jausmo pasireiškimą kiekvienas laiko suprantamu, pamatuotu. Bet kiekvienas visai kitaip žiūrėtų į besidžiaugiantį asmenį, jei žinotų, kad tam džiaugsmui pasireikšti nebuvo jokios priežasties, priderančios ar žinojimo ar norų sritims. Tokiame džiaugsme kiekvienas matytų tam tikrą nenormališką pasireiškimą. Tokiai pažiūrai, kuri reikalauja jausmams pasireikšti kurio pažinimo ar norų srities akstino, negalima nepritarti, nes jos pamatuotumą paremia jausmų ir jų santykių su kitais psichiniais reiškiniais analizė. Iš jos aiškėja, jog jausmai visai pareina nuo pažinimo, gaunamo pojučiais ar protu, ir nuo norų.

Visai kita yra aristoteliškai - tomistinė filosofijos religija. Čia visai sutinkamai su gyvenimo faktais atsistojama ant to pagrindo, kad žmogus savo įgimtomis galiomis gali pažinti tikrovę, t. y. žmones, pasaulį, Dievą. Tuo būdu žmogus prieina tiesą, įvertina gėrį, atjaučia grožį. Tokia gyvenimo pažiūra yra pilnutinė, nes joj randa sau vietos ir paaiškinimo visi gyvenimo reiškiniai.

Tomistinės filosofijos idejomis religija yra žmogaus santykis su Dievu, tiesos, gėrio ir grožio šaltiniu. Šioj religijos sąvokoj randa gerą pritaikymą pažinimo jėgos ir, be to, norai. Pažinimo jėgos svarsto religijai sudaryti pagrindus, būtent, Dievo egzistavimą, žmogaus santykių su Dievu reikalingumą, galimumą, o norai parodo sutikimą ar nesutikimą su tuo, kas pažinimo jėgų yra patiekta ar įrodyta. Kai sutikimas ar nesutikimas gyviau pasireiškia, tada gali gimti ir tinkami jausmai. Bet jų nebuvimas neardo religijos sąvokos, nenaikina religinių pergyvenimų, o jausmų buvimas pagyvina, stiprina, papildo religinius pergyvenimus.

Katalikų Bažnyčia, atstovaudama Kristaus mokslui, religijos sąvoką vartoja tokią, kokią randame tomistinėj filosofijoj. Tik ją praturtina Dievo Apreiškimo pažymiais. Arčiau įsižiūrėję į religijos supratimą, kurį vartoja

katalikai, jame randame tokius momentus, kurie patenkina pažinimo jėgas, ir tokius momentus, kurie patenkina norus ir jausmus. Trumpai tariant, katalikų Bažnyčios religijos supratime randame sintezę tarp gamtos ir antagamčio, sintezę tarp tiesos, gėrio ir grožio.

Tomistinės filosofijos religijos sąvaka yra vienatinė, kuri patenkina kritiškus reikalavimus. Nes ji pakankamai kreipia akį į žmogaus įgimties reikalavimus ir gamtos pažinimo davinius. Be to, ji išvengia fikcijos, miglotumo ir neįmanomumo. Šita religijos sąvoka ir bus turima galvoje, kai toliau teks svarstyti šiandienykštė religijos psichologijos padėtis ir religiniai pergyvenimai bei tyrimai.

Religijos klausimai visais žmonijos istorijos laikais turėjo, turi ir, be abejo, turės daug aktualumo, nes jie yra labai opūs žmogaus gyvenimui ir likimui. Iš kitos pusės, psichologijos klausimai dabartiniais laikais taip pat labai atidžiai ir tinkamai plačiai nagrinėjami. Jų išdavomis domisi ne tik mokslininkai specialistai, bet ir šiaip platesni visuomenės sluoksniai. Nes tikimasi, kad nuo tų išdavų pareis ne tik tikslus pažinimas psichinio gyvenimo, bet taip pat reikšmė kai kurių kitų mokslų, ypač tokių, kurie glaudžiai yra susiję su žmogaus gyvenimu. Todėl visai nenuostabu, kad šiandien religijos psichologija yra labai aktuališka.

Religijos psichologijos mokslas, nors ir aktuališkas, gyvai svarstomas, turi kai kurių fenomenologijos ir teologijos sunkumų savo galimumui ir teisėms apginti, nes su fenomenologija ir teologija turi labai artimą kontaktą ir daug bendrų klausimų. Tai, žinoma, nieko nekenkia šių mokslų bendram materialiniam objektui, nes kiekvienas mokslas skiriasi formaliniu objektu, t. y. atžvilgiu, kuriuo materialinis objektas yra svarstomas.

Tam dalykui, kad būtų išvengta nesusipratimų ir neaiškumų tarp religijos psichologijos iš vienos pusės, fenomenologijos ir teologijos iš kitos pusės, reikia rūpintis, kiek galima, tiksliau pažymėti šių mokslų sritys ir ribos, arba turėti prieš akis šių mokslų charakteris, kuris svarbu išlaikyti, kad nebūtų įklimpta į nepageidaujamas šių mokslų kolizijas.

Fenomenologija dedasi turinti reikalo tik su reiškiniais, fenomenais, atsieit, visų pirma, su daviniais, prieinamais pojūčių pažinimui, paskiau, su psichiniais aktais, pav., mąstymu, noru, jausmu. Ji taip pat dedasi nesvarstanti metafizinių klausimų. Kad dedasi, tai taip, bet ar ji iš tiesų neliečia metafizinių klausimų, tai galima, švelniai tariant, gerokai suabejoti, nes kiekvieno mokslo sudarymas yra neįmanomas be metafizinio svarstymo.

Religijos psichologija svarsto ne tik empirinius davinius, kuriais rūpinasi ir fenomenologija, bet taip pat visai tiesiog studijuoja subjekto religinius pasireiškimus bei pergyvenimus ir, apskritai, visa, kas iš religijos yra subjekte. Vadinasi, religijos psichologiją, viena, vartoja ne tik empirinį, bet ir racionalinį metodą, antra, ne tik reiškinius, bet ir visa, kas randama subjekte iš religijos. Tiesa, kas randama subjekte iš religijos, tas dar nesudaro visos religijos, t. y. viso jos turinio, pav., Dievo buvimas, esminis religijos dalykas, nėra religijos psichologijos įrodinėjamo, bet yra religijos metafizikos dalykas. Bet tai nieko nekenkia, kad religijos psichologija, laikydamasi savo metodų ir ribų, svarstytų tik tai, kas randama žmoguj. Iš čia suminėtų dalykų aiškėja, kuo religijos psichologija

skiriasi nuo fenomenologijos, koks jos turinys bei charakteris, kur jos ribos susisiekia su fenomenologija.

Kaip matome, religijos psichologijai netenka svarstyti Dievo buvimo klasimo, nagrinėti antagamtinio pasaulio, atsieit, tų dalykų, kurie pridera metafizikai ar teologijai. Bet tas nesvarstymas yra tik metodų reikalavimas, ne paneigimas tų dalykų, tik metodo apsiribojimas. Kai buvo sudarytas priekaištas, kad krikščioniškosios religijos reiškiniai žmoguje yra religijos psichologijos suvedami į lyg paprastus psichinius reiškinius ir svarstomi ne kaip antagamtinio gyvenimo daviniai, tuo, sakoma, antagamtinis elementas esąs paneigiamas ar degraduojamas. Toks nušvietimas ir tokios išvados yra visai klaidingos. Čia yra ne kas kita, kaip tik religijos psichologijos metodų reikalavimas nesibrauti į teologijos sritį, visai nieko neneigiant iš tos srities, paliekant patiems teologams svarstyti antagamtinį gyvenimą, imamą šia specifikine prasme; visa, kas randama psichikoj, ar tai bus įgimto ar antagamtinio gyvenimo padariniai, visai gali būti svarstoma religijos psichologijos. Žinoma, svarstant žmogaus psichinį, arba religinį gyvenimą, kilusį iš įgimtųjų ar antagamtinių priežasčių, galima rasti nemaža panašumų, tačiau tas dar nieko nesako, kad to gyvenimo priežastys būtų tos pačios. Be to, tarp įgimtojo ir antagamtinio gyvenimo yra esminių skirtumų, kuriuos tinkamai tegali nušviesti religijos psichologija ir teologija.

Jei arčiau pažiūrėsime į religijos psichologijos santykius su teologija, tai galima pastebėti, jog nei religijos psichologijos tikslas nei metodai neleidžia jai daryti invazijos į teologijos sritį. Nežiūrint į tai, religijos psichologai dažnai yra linkę savo neigiamas pažiūras perkelti į teologiją, į antagamtinę sritį, psichologas nori atsistoti į teologo vietą. Iš čia ir susidaro nesusipratimai—peržengiamos savo kompetencijos ribos. Šią klaidą dažnai daro religijos psichologai protestantai, nes jie žiūri į religijos psichologiją, kaip į pagrindinį dalyką visoj religijos srity. Psichologai katalikai yra atsargesni, nes jiems religijos psichologija religijos srity yra ne pagrindinis, tik papildomasis dalykas. O teologijos vaidmuo religijos psichologijos akyvaizdoj yra tik persergejamasis: kad psichologija neperžegtų savo srities ir metodų ribų. Tik tas ribas psichologijai peržengus, teologija gali ir turi teisės nurodyti savo kompetenciją. Tik šiaip dalykams susidėjus, tegalima kalbėti apie normališkus gretimųjų mokslų santykius ir išvengti žalingų kolizijų.

Reaziumuojant kalbėtuosius religijos psichologijos ir fenologijos bei teologijos santykius, reikia pasakyti, kad religijos psichologija, vartodama empirinį ir racionalinį metodus, svarsto žmoguj visa, ką randa iš religijos klausimų, svarsto lygiai, kaip ir kitus psichinius pasireiškimus, sugebėjimus ar jų pagrindą, palikdama teologams svartyti antagamtinę dalykų pusę.

Dabar tenka kiek daugiau įsižiūrėti į religijos sąvoką, kuri yra dedama į pagrindus vaiko religijos psichologijos tyrimui bei išdavoms.

Jei įsižiūrime į suaugusio žmogaus religinius pergyvenimus, tai nesunku pastebėti, jog tie pergyvenimai yra labai sudėtingas dalykas.

Religija negali susiformuoti žmoguj bent be šiek tiek refleksijos. Juk religija yra santykis su Dievu. Taigi tas santykis tegalimas sudaryti, kai jau bent kuriuo būdu yra pažintas Dievo buvimas, o šis pažinimas be

refleksijos yra neįmanomas. Vadinasi, jau atžvilgiu psichinių pajėgų, kurios yra panaudojamos religijai sudaryti, matyti, kad religija yra komplikuotas dalykas, jei turime galvoj pilnutinį religijos išsirutuliojimą.

Religija savo turiniu parodo nemažiau sudėtingumo, nes ji apima kilniausius idealus, k. a. tiesą, gėrį, grožį, šventumą, kurių tikrasis šaltinis yra pats Dievas. Šis turinio sudėtingumas ir turtingumas duoda gražios progos išrutulioti visas psichinės asmens pajėgas ir tinkamai pavartoti bei įvertinti tai, kas yra gamtoj paties Dievo sukurta. Iš tokio principinio nusistatymo ir kyla tai, kad atrandame plačiausį visų meno rūšių panaudojimą, kur tik yra pasireiškęs religinis gyvenimas.

Religijos komplikuotumas pareina dar nuo to, kad ji nėra eksperimentams prieinama, nėra apčiuopiama, pojūčiais patiriama. Tiesa, mes galime matyti asmens gestus, girdėti jo tariamus žodžius, vartojamus religiniams tikslams bei religijos pasireiškimų momentais, bet be proto suvokimo mes negalėtume žinoti nei gestų nei žodžių reikšmės.

Religijos pergyvenimų ir viso jos dalyko sudėtingumas dar ir tuo papasireiškia, kad religija yra visuotinis reiškinys, kilęs iš sielos gelmių, iš žmogaus įgimties gelmių. Naujieji religijos istorijos daviniai parodė, jog nėra pagrindo abejoti religijos faktų visuotinumu, nors plataus ir margojo pasaulio sąlygos yra labai nevienodos kultūriniam, doroviniam ar religiniam žmogaus gyvenimui. Religijos priešai mėgino religijos visuotinumą aiškinti patologiniu nusiteikimu ar tam tikru auklėjimu. Bet nesunku pastebėti, kad toks aiškinimas yra visai nepamatuotas, yra visai savivališkai pramanytas. Jei kurs nusiteikimas yra visuotinis, gerai suderintas su žmogaus padėtimi gamtoje, neveda prie to, kas naikintų žmogaus įgimtį ar jo elgesio harmoniją, kaip galima toks nusiteikimas vadinti patologiniu? Koks pamatas? Jo nėra. Nė auklėjimas neišaiškina religijos visuotinumo. Nes istorija visai nieko nežino tokio laikotarpio ar momento, kur būtų prasidėjęs religinis auklėjimas, duodąs pradžią religijai; kiek siekia istorija, tiek siekia ir religija. Toks visuotinis reiškinys daugiau kalba už tai, jog jis yra ne kieno pramanytas, bet kyla iš pačios žmogaus įgimties, tiesiog iš žmogaus sielos gelmių, todėl ir reiškiasi su tokiu nesunaikinamu pažymiu, nors kartais yra gan įvairaus pavidalo.

Kadangi religija yra taip glaudžiai susijusi su žmogaus įgimtimi ir visu jo gyvenimu, turi taip daug reikšmės tam gyvenimui, tai yra visai suprantamas ir pateisinamas dalykas, jei sakoma, kad tik tas žmogus turi teisės ir pamato kalbėti apie religiją, kuris ją pažįsta ir ja gyvena. Iš tiesų, ar asmuo, nežinąs estetikos ir neturįs estetinių jausmų, turi teisės ir pamato kalbėti apie estetikos vertę? Visi sutinka, kad neturi, nors estetika yra žmogui daug tolimesnis dalykas, nekaip religija; tiek giliai žmogaus neliečia. Todėl religinis indiferentas negali tinkamai įvertinti religijos.

Kas yra suaugusiame žmoguj iš religijos žinoma ir joj pastebima, tas sudaro foną, kuriame tenka svarstyti vaiko religijos psichiologija. Tas fonas yra vartojamas tik ta prasme, kad jame randame visus klausimus, kurie liečia religijos esmę. Todėl, turint prieš akis foną, galima iš eilės kelti visi religijos esmės ir pergyvenimų klausimai ir žiūrėti vaiko religijos kilmės ir raidos. Tik reikia turėti galvoj vienas dalykas, būtent, iš

vaiko nereikalauti, kad jis pergyventų religiją taip, kaip ją pergyvena suaugęs žmogus.

Vaiko religiniai pergyvenimai stebėti ir tirti yra daug sunkiau suaugusiam žmogui, kaip tolygūs pasireiškimai stebėti jau subrendusiuose žmonėse. Nes religiniai pergyvenimai yra gan intymiški ir tik jų išorinė netobula išraiška gali būti tyrinėtojų stebima, o pačių tyrinėtojų savo kūdikystės ar vaikystės prisiminimai yra labai negausingi ir tikslumo atžvilgiu dažnai abejotino vertumo.

Reikiant ar norint vaiko religijos psichologiją tirti, reikia turėti galvoj trys dalykai, kurie labai artimai liečia religinius pergyvenimus. Tai mąstymas, noras, jausmas. Tenka turėti prieš akis, kaip prasideda ir rutuliojasi tie pasireiškimai, kaip susidaro jų harmonija.

Vaiko religijos psichologai įvairiais būdais mėgino sužinoti vaiko religinius pasireiškimus ir jų raidą. Tie būdai yra: a) suaugęs prisimena savo vaikystės religinį gyvenimą, b) suaugęs stebi vaikų religinius pasireiškimus ir c) suaugęs ankietos ir kitais tolygiais patyrimo keliais išgauna iš vaiko žinių apie religinį gyvenimą.

Suaugusių asmenų kūdikystės ir vaikystės religiniam gyvenimui sužinoti amerikietis psichologas S t a r b u c k išsiuntinėjo ankietas. Iš gautųjų ankietų jis padarė išvadas, kad tėvų ir mokytojų religinis veikimas pirmaisiais mokyklos metais yra tiesiog galingas, apie 14 amžiaus metus jaunimas pergyvena religinę krizę, jaunimas savo veiksmuose vadovaujasi kuo įvairiausiais motyvais: įpratimu bei visuomenės gerove, dorovės idealu, sąžinės graužimu, baime, pavyzdžiu, įgytuoju pamokymu, altrujizmu, nesuinteresuota meile Dievo. Kalbamųjų motyvų reikšmė, Starbuck'o nuomone, vis mažėjanti nuo pradžios iki galo: stipriausias motyvas esąs įpratimas ir visuomenės gerovė, silpniausias — nesuinteresuota meilė Dievo.

Psichologas G u l i c k, anglas, prašė atsakyti į šio klausimo ankietą: kuriais savo amžiaus metais gyviausiai gyvenote religiją? Iš 590 atsakymų išaiškėjo, kad didžiausias tų asmenų procentas gyviausiai gyveno religiją 12—14 amžiaus metais.

Amerikietis psichologas S t. H a l l iš savo padarytos ankietos daro išvadą, kad religija gyviausiai gyvenama 16 amžiaus metais.

Kai kurie kiti psichologai vartojo kitą būdą vaiko religinei psichologijai sužinoti: jie tiesiog stebėjo vaikus, jų elgimąsi ir gyvenimą.

J u s t sako, jog religija anksti atsiradanti vaikuose, nes jie anksti jaučią savo priklausomumą tėvų, pradedą jais pasitikėti ir jos mylėti.

Stebėtojas B a r n e s tyrė Kalifornijos vaikus ir rado, kad jie supratą visagalintį ir visažinantį Dievą.

Miss S h i n nurodo į tai, kad vaikai savo klausimais „kodėl" ieško, galų gale, pirmosios priežasties, t.y. Dievo. Tai įvyksta jau 4 — 5 amžiaus metais.

Tyrinėtojas B e r g e n stebėjo vaiką, tyčia auklėjamą be religijos. Jau 7 amžiaus metais vaikas klausė savo tėvą, iš kur esančios kilusios pirmosios varlės. Tėvas jam atsakęs, jog iš kiaušinių. Vaikas tuo nepasitenkinęs ir toliau klausęs, iš kur esanti kilusi pirmoji varlė, kuri padėjusi kiaušinius. Kai Bergen'o stebėtasis vaikas turėjęs 15 amžiaus metų, tai

jau kalbėjęs, jog turinti būti jėga, kuri tvarkanti medžiagos pasaulį ir gyvius; ją įsivaizduoją aukštesniu ir labai geru žmogumi ir tai norį ištirti.

Akla, kurčia ir nebylė H. Keller rašė: „Iš kur aš, kur aš mirusi eisiu".

Laura Bridgmann, taip pat akla, kurčia ir nebylė, tolei statė klausimus, kolei gavo atsakymą, kur buvo pasakyta pirmoji priežastis.

Tyrinėtojas Ballard sako, jog jo tyrinėjamas kurčias nebylys jau 9 savo amžiaus metais klausinėjęs, kaip pasaulis atsiradęs. Kai gavęs atsakymą, jog pasaulį Dievas įkūręs, kurčias nebylys buvęs labai patenkintas.

Dar kiti psichologai ankietų ir lengvų bandymų keliu priversdavo vaikus papasakoti savo religinius pergyvenimus.

Barnes'o tiriami vaikai, klausinėjami apie dangų, patys pasakė, jog gal danguj būsią kitoki.

Tyrinėtojas Henseling sako, jog vaikai nei naiviškai tikį nei esą skeptiškai kritiškie.

Richter tyrė Saksonijos mokyklose 3560 vaikų. Juos klausė, į ką jie norėtų būti panašūs iš tų, kuriuos matę ar kuriuos žiną. Atsakymuose daug kas nurodė religišką kurį asmenį, pav., Kristų.

Apie 1912 metus Berlyne Schäfer tyrė elgimosi motyvus. Jis priėjo išvados, kad, augant asmeniui, religiniai motyvai mažėją, asmeniniai didėją, šeimyniniai esą patvarūs, tik menki, o visuomeniniai motyvai taip pat didėją [1]).

Kaip žiūrėti į čia suglaustai suminėtas tyrimų išdavas? Kritikos sietas yra joms labai reikalingas.

Visų pirma, tyrimams, ankietoms ir statistikos daviniams sunaudoti reikia, kad visa būtų sudaryta tais pačiais pagrindais, t. y. laikantis tų pačių principų. Kas apie tyrimus, ankietas anksčiau suminėta, nėra sudaryta vienodais pagrindais. Tai aišku iš to, kad ne visur, pav., vienodas yra religijos supratimas nei stebėtojuose nei tirtuose vaikuose. Šio straipsnio pradžioj buvo suminėtos įvairios religijos sąvokos, kurios iš esmės skiriasi nuo viena kitos. Jų negalima suvesti į vieną vardininką, jei į patį dalyką iš esmės žiūrima ir nepasitenkinama tik tuščiu vienodai skambančių žodžių žaidimu. Tokiems dalykams esant su religijos sąvoka, ar galėjo būti sudarytos ankietos ir kiti tyrimai vienodais pagrindais? Žinoma, kad ne. Iš to eina išvada, kad kalbėtųjų tyrimų daviniai nėra vienareikšmiai.

Antra, Starbuck'o daviniais jaunimo 13 — 14 amžiaus metais ištinka religinė krizė, o Gulick'o daviniais 12 — 14 metais religija gyviausiai gyvenama. Šis nesuderinamumas aiškiai rodo, jog pačiuose kalbėtųjų mokslininkų tyrimuose nėra vienodų pagrindų.

Trečia, Starbuck'o tyrimuose yra suminėti įvairūs motyvai, kuriais tyriamieji asmens vadovavosi. Įsižiūrėjus į motyvų klasifikaciją, nesunku pastebėti, jog ji visai klaidingai sudaryta: vieni motyvai neišskiria kitų, dažnai su jais bent iš dalies sutampa, dažnai jie klaidingai aiškinami. O kaip suprato tuos motyvus bandomieji asmens? Ar vienodai? Ne. Pažiūrėkime į pačius motyvus. Starbuck'o pasakymu, silpniausią motyvą sudaro nesuinteresuota meilė Dievo. Toliau minimi kiti motyvai vis kylančiąja

---

[1]) Žr. J. de la Vaissiere, Psychologie pédagogique,' Paris 1921, 194—208.

eile reikšmės atžvilgiu, k. a.: altrujizmas, sąžinės graužimas, dorovės idealas, visuomenės gerovė. Ar nesuinteresuota meilė Dievo nereikalauja altrujizmo, dorovės idealo, visuomenės gerovės, jautrios sąžinės? Aišku, kad reikalauja. Žmogus, kuris pasinėrė meilėj Dievo, darys gera artimui, rūpinsis įgyvendinti dorovės idealą, skaidrins savo sąžinę, dirbs visuomenės gerovei, nebūtinai kiekvieną kartą prisimindamas Dievo meilės motyvą, tik veikdamas iš Dievo meilės, kuri yra pagrinde visų čia minimųjų motyvų. Šiokiems dalykams esant, ar yra moksliško pamato suvesti religinį motyvą tik į nesuinteresuotą meilę Dievo, altrujizmą, dorovės idealą, sąžinės graužimą, visuomenės gerovę atskirti nuo religinio momento? Jo nėra. Iš čia eina išvada, kad ir stipriausi Starbuck'o nurodyti motyvai — visuomenės gerovė, dorovinis idealas, sąžinės graužimas — turi religinį pagrindą.

Nors aukščiau kalbėtieji tyrimų daviniai, kaip matoma iš kritikos pastabų, turi nevienodą pagrindą ir galutiname rezultate per maža pasako apie religiją, tačiau iš to, kas tų tyrimų daviniais nurodoma, yra pamato teisingai padaryti kai kurios išvados.

Visų pirma, ar gali vaikas vienas pats, kitų nė kiek nepamokomas, prieiti Dievo sąvoką? Taip, atsakoma tyrinėtojų Just'o, Bergen'o ir Ballard'o prieitais rezultatais. H. Keller ir L. Bridgmann pavyzdžiai paremia šį atsakymą. Tai savaime suprantama. Nes žmogus yra protinga būtybė. Tas charakteringas žmogaus požymys pradeda reikštis nuo pat jaunų dienų. Jau 4 — 5 amžiaus metais vaikas pradeda nepaprastai uoliai klausinėti, kas čia, kam čia, kodėl, iš kur, atsieit, pradeda ieškoti visų dalykų priežasties. Vaikas beaugdamas ieško ne tik artimiausių, bet ir tolimiausių priežasčių, net pirmosios visko priežasties, vadinasi, jis daro taip, kaip ir žmonijos istorijoj buvo daryta; kaip, pav., darė Aristotelis, ieškodamas Dievo, pirmosios priežasties.

Vaikuose nerandama religijos be proto elemento. Iš tikrųjų, vaikai supranta Dievą, jų įmanomojo pasaulio pradžią, išmintingą, galingą, atsiteisiantį geru ar blogu. Todėl vaikams nėra jau neįmanoma ar labai sunku suprasti religinės dogmatikos sąvokos. Kaip žinoma, religiško auklėjimo priešai sako, jog mažesniems vaikams esąs nesuprantamas religinis pamokymas. Toks manymas ar sakymas yra visai klaidingas, nes religinis pamokymas eina palaipsniui nuo konkretesnio supratimo ar konkretesnės praktikos prie daugiau atitrauktų dalykų, eina taip pat, kaip ir kiti pamokymai, pav., skaičiuoti, skaityti, mandagumo. Ar keturių metų vaikui yra suprantamesnis skaičius 4, sudarytas, pasiremiant konkrečiais daiktais, k. a., vienu obuoliu, vienu šaukštu, vienu paveikslu, viena kate, nekaip religinis pamokymas, kad yra Dievas, dangaus ir žemės sutvėrėjas, davęs įsakymus klausyti tėvų, nemeluoti, nevogti? Nuodugniau įsižiūrėjus į kuo įvairiausius vaiko pamokymus, nesunku pastebėti, jog religinis vaikų pamokymas ir auklėjimas nesudaro jokių ypatingų sunkumų.

Toliau, kuriomis formomis reiškiasi religija vaikuose? Tik kas pats religiškai gyvena, tas tegali tinkamai suprasti ir atjausti religinio gyvenimo formas. Kas taip negyvena, tas tik labai neaiškiai, neprecizuotai, net dažnai klaidingai įsivaizduos religiją.

Religijai nepalankūs žmonės, norėdami labai lengvai su religija apsi-

dirbti, prikaišioja antropomorfizmą ir sako, kad žmonės išgalvoję Dievą, panašų į tave, kad vaikas, priklausydamas tėvų, sugalvojąs sau Dievą, panašų į tėvus, tik gal galingesnį, nematomą.

Antropomorfizmo hipotezės sugalvojimas yra labai menkas ir labai nevykęs mėginimas atsipalaiduoti nuo religijos antagamtiškumo ir ją paversti fantazijos išdava. Jau bent kiek panagrinėjus antropomorfizmą, tuoj pasirodo jo visas silpnumas. Viena, kame įrodymai, kad žmonėse Dievo ideja kilusi antropomorfizmo nurodomu būdu? Tų įrodymų visai nėra, tai tuščias teigimas, be jokių įrodymų. Visai lygia teise antropomorfizmas yra paneigiamas, atmetamas. Antra, religijos kilimo svarstymas rodo, jog svarbiausias motyvas Dievo idejai gimti žmoguj yra ieškojimas priežasties, kuri išaiškintų žmogaus, daiktų ir, apskritai, pasaulio kilimo ir be kurios priežasties tas kilimas būtų neišaiškintas, neįmanomas, tiesiog negalimas. Ir vaikas beaugdamas greit ima pastebėti, kad jo tėvai ne be trūkumų, kad jie ne visa težino ar ne visa tegali, kad turi būti kas nors vyresnis, didesnis ir už tėvus. Taigi tėvų buvimas sudaro vaikui tik progą ieškoti vyresnės, didesnės būtybės, Dievo, tik ne priežastį. Trečia, antropomorfizmo hipotezės nuoseklumu Dievas tegalėtų būti būtinai su kūnu, atseit, žmogaus pavidalo, o tuo tarpu jau ir pagoniškose religijose Dievas yra vaizduojamas nors ir su kūnu, bet jau su tokiais savumais, kurie rodo jo nepareinamumo nuo erdvės, laiko ir tų sąlygų, kurios tikriems kūnams yra neišvengiamos, būtinos. Žmonijos geniališkiems mintytojams, pav., Platonui, Aristoteliui, šv. Augustinui, šv. Tomui Akviniečiui, visai tikrai Kristaus religijai Dievas yra gryna dvasia. Todėl kame čia yra antropomorfizmas? Kaip matome, faktai ką kita rodo. Ketvirta, kadangi gryna dvasia nėra žmogaus pojučiams prieinama, tai nieko nuostabaus nėra, jei Dievas, grynoji dvasia, yra žmonių mėginamas vaizduotis konkrečiomis formomis, per kurias žmogaus dvasia vis dėlto linktų į patį Dievą, grynąją dvasią, nė kiek konkrečių formų nelaikydama pačiu Dievu. Iš tikrųjų, toks žmogaus elgimasis yra visai natūrališkas ir pateisinamas. Štai įrodymas. Žmonės labai dažnai vartoja analogijas ir simbolius: ant knygos tupinti pelėda—mokslo simbolis; svarstyklės su priedais—teisingumo simbolis; gyvatė — gamtos mokslų simbolis; Vytis — Lietuvos Valstybės ženklas; geltona - žalia - raudona spalvos yra Lietuvos tautinės ir t. t. ir t. t. Jei taip dažnai žmonių gyvenime yra vartojami simboliai ir analogijos, tai kodėl jų būtų negalima vartoti religijos srity? Ko čia kimba antropomorfizmas? Iš šių trumpų pastabų jau pakankamai matome visišką antropomorfizmo bejėgiškumą ir nepamatuotumą.

Tikras religijos, kaipo santykio su Dievu, supratimas neneigia jokio žmonijos idealo, pav., tiesos, gėrio, grožio. Atbulai, juos paremia, palaiko ir labai padeda jiems pasireikšti. Visa, pav., katalikybės praeitis rodo, jog katalikų Bažnyčia visada rėmė mokslą, kūrė įvairių rūšių ir laipsnių mokyklas, kūrė labdarybės ir gailestingumo įstaigas, rėmė meną ir jį panaudojo religinėms tiesoms išreikšti, apeigoms kilninti. Taigi tikroji religija pasireiškia įvairiomis formomis, leisdama ir padėdama lavinti žmogaus kūną ir laikyti jį harmonijoj su dvasia, o pačiai dvasiai tobulinti ir gilinti protą, lavinti valią, formuoti kilnų charakterį. Ir pati istorija rodo, kad asmens, išugdyti katalikų mokslo, galėjo visai netrukdomi reikšti savo re-

liginį gyvenimą kuo įvairiausiomis formomis, rodyti iniciatyvos, eiti pažangos keliu.

Kadangi religija, pagal kat. Bažnyčios mokslą, apima visą žmogų, patenkina jo visus proto, norų, jausmų reikalavimus, palaiko gražią harmoniją tarp kūno ir sielos, tai nenuostabu, kad katalikų jaunimas nepergyvena tokios skaudžios religinės krizės, kaip ją pergyvena, pav., nekatalikų tikybų jaunimas.

Aukščiau suminėtieji vaiko religijos klausimų psichologiniai tyrimai nesiekė antagamtinio elemento sieloj, vien tik svarstė religinius pergyvenimus, kaipo įgimtąją apraišką. Toks tyrimas neduoda vaiko religijos visiško vaizdo. Iš tikrųjų, žmogui katalikui einant šv. sakramentų, gaunant Dievo malonę, susidaro jo sieloj tokia kapitališka atmaina, apie kurią visai nesupranta tas, kuris pats negyvena religija arba ją pažįsta tik, kai po įgimtą reiškinį. Šventųjų biografijos vaizdžiai rodo, kokias gilias atmainas įveda į sielą sakramentalinė praktika; kartais, rodos, visas žmogus atsimaino: silpnuolis tampa tvirtuoliu, bailys — drąsuoliu. Todėl ir nenuostabu, kad šv. Rašte yra parašyta: „Omnia possum in eo, qui me confortat“.

Dabar reikia dar vaizdo, kaip normališkose sąlygose vyksta religinė vaiko raida. Tam dalykui reikia atkreipti akis į mąstymo, norų, jausmų raidą.

Kaip aukščiau buvo įrodyta, religija tikra prasme reiškia santykį su Dievu. Kaip vaikas prieina prie supratimo Dievo? Vaikas begyvendamas, beaugdamas pradeda pastebėti, jausti savo trūkumus, netobulumą. Jis ieško paramos, papildymo kitur, visų pirma, iš savo tėvų; juos laiko visa žinančiais, visa galinčiais pagaryti; todėl juos ir gerbia. Bet vaikas greit ima pastebėti, kad ir tėvai turi trūkumų: nei visa gali nei visa žino. Be to, didėjąs vaiko pažinimas, įgyjamas mokslas rodo ir kitų žmonių trūkumus, negalėjimą visa gamtiškai ar natūrališkai išaiškinti. O vaiko vis daugiau prabundąs protas reikalauja paaiškinti, ieško įvykių ir daiktų priežasčių; priežastingumo dėsnis taikomas visoj samplatoj; ieškoma ne tik artimiausių priežasčių—ieškomų pačios pagrindinės priežasties. Vaikas ar jaunuolis reiškia pasitenkinimo, kai, anų dalykų beieškodamas, prieina Dievo buvimą.

Juo vaikas jaunesnis, juo gyvesnis, judresnis, linkęs į pažvalginius, konkrečius dalykus. Todėl jis ir patį Dievą yra linkęs sužmoginti, t. y. žmogaus pavidalu reikšti, tik galingiausio, visa žinančio, tobuliausio žmogaus. Bet vaikui beaugant, jo protui stiprėjant, vis daugiau įprantant į abstraktiškus dalykus, Dievo vaiko sąvoka pasidaro grynesnė ir galų gale vaikas supranta Dievą, gryną dvasią.

Tikrojoj religijoj, Kristaus moksle, randame paties Dievo apreikštąsias tiesas. Iš jų yra sudaryti dogmatai, neabejotinės ir visiems įsakytos tiesos. Vaikas yra linkęs į dogmatizmą, atsieit, net į pradėtą religinių tiesų dogmatizavimą: daugiau ir griežčiau imti, nekaip reikalinga. O jaunuoly ypatingai pradeda reikštis proto, mokslo, pažangos, kritiškumo gerbimas. Iš čia susidaro racionalizmo pavojus, kur jau per daug priskiriama žmogaus protui. Vaikų ir jaunimo mokytojai bei auklėtojai turi būdėti ir apsaugoti juos nuo kraštutinumų.

Kiekviena žmogaus psichikos ideja veikia žmogų, savo linkme kreipia

jo elgimąsi, kursto tam tikrą norą. Todėl visai neabejotina, kokios pažiūros, toks ir elgimasis; ką žmogus skaitys, toks ilgainiui ir pasidarys, to norės, taip elgsis. Žmogaus norus ir elgesį normuoja dorovės mokslas o pats dorovės mokslas turi būti atremtas į religijos mokslą; nes tik tada dorovės mokslas tegali parodyti pakankamo sėkmingumo. Čia, žinoma, minėdami dorovės mokslą, turime galvoj tai, kas paties Dievo tiesiog ar netiesiog yra įsakyta.

Kaip reiškiasi vaiko religinis noras? Iš pradžių vaikui atrodo religija ir dorovė paties Dievo tiesiog įsakyta. Kaip vaikas žino tėvų įsakymus, taip jis įsivaizduoja ir tai, kas Dievo įsakyta. Paskiau, jau jaunuolio amžiuj, linkstama į autonomiją, nepasitenkinama tokiais dalykais, kurie pristatomi jaunuoliui visai heteronomiškais dalykais. Tiedvi kryptys, heteronomiškoji ir autonomiškoji, gali būti gerų mokytojų ir auklėtojų suderintos ta prasme, kad iš esmės bus hetoronomija, o būdo ir konkretiško pritaikinimo atžvilgiais autonomija. Paruošti vaikas ir jaunuolis tokiai būsenai nėra sunku, nes objektyviškas ir rimtas klausimo nušvietimas gan greit nutildo nepamatuotus autonomijos nukrypimus.

Be pačio principinio norų pažinimo, dar reikia sustiprinti bei užgrūdyti, vaiko ir jaunuolio norai, kas pasiekiama išmintingos askezės keliu. Ypač tai galima padaryti jaunuoliams, kurie, kaip žinoma, yra linkę į sportą, drąsius pasiryžimus. Be to, jų linkimas į dorovės idealizmą palengvina visą dalyką.

Religinių ir dorovinių vaiko bei jaunuolio norų raida neapsiriboja vien asmens sritimi: tie norai persikelia ir į visuomenės sritį, atsieit, visas gyvenimas paliečiamas, aprėpiamas.

Be mąstymo ir norų žmogaus psichikos gyvenime turi labai daug reikšmės jausmai: jie labai veikia asmenis; daugiau veikia, nekaip paprastai žmonės mano. Šis pasakymas dar daugiau teisingas, kai kalbama apie vaiką. Jausmui, tiesa, atsirasti reikalingas bent mažiausias pažinimas, bent mažiausias noro pasireiškimas, nes tik tada tegalimas ir jausmas. Bet ir tokiais atvejais jausmas gali pakilti iki labai aukšto laipsnio, kur, rodos, visas žmogus susiūbuoja. Vaikas juo mažesnis, juo daugiau gyvena jausmais ir tik per juos eina prie aiškesnės idejos, geresnio pažinimo.

Vaikui gresia subjektyvizmo ir emocionalizmo pavojus: visa vertinti pareinamai nuo tų jausmų, kuriuos dalykas sukursto. Čia susidaro nelengvas uždavinys pedagogui, kiek galima, daugiau padaryti vaiko religinius jausmus pareinamus nuo religinių pažiūrų, kad būtų išlaikyta natūrališka eiga ir tinkama harmonija: mąstymas, noras, jausmas.

Religinis jausmas yra glaudžiausiai susijęs su daile: iš istorijos yra žinoma, jog dailė yra kilusi religijos motyvais. Kat. Bažnyčia per visą savo istoriją kuo plačiausiai pavartojo dailę savo liturgijai, tuo būdu lavino savo tikinčiųjų, net ir liaudies, dailės skonį, o gilesniuose protuose ir jautresnėse širdyse sukurdavo mistiškąjį nusiteikimą, kurs, žinoma, turėjo būti kritiškai saugojamas nuo iškrypimų.

Kaip matome, vaiko religijos psichologija gali dirbti savo darbą, nesudarydama jokio pavojaus kuriai kitai mokslo disciplinai.

Panaudota literatūra:

Wunderle G. Einführung in die moderne Religionspsychologie, München 1922.

„L'Osservatore Romano", n. 107 (1932): Psichologia religiosa.

Venckus Pr., Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, 1 dal.

J. de la Vaissière, Psychologie pédagogique[4], Paris 1921.

Grunvald G., Pädagogische Psychologie[2], Berlin 1925.

J. Fröbes, Lehrbuch der experimentellen Psychologie, Freiburg 1929, II.

Doc. Dr. Ign. Česaitis.

Charakterio šv. Tomo Akviniečio doktrina[1].

6. Šv. Tomas Akvinietis niekur savo raštuose nekalba apie charakterį ta prasme, kurią šiandien vartoja pedagogika. Pats dalykas jam vis dėlto nėra svetimas.

Šv. Tomo individualizacijos problemos sprendimas praveria plačius horizontus žmogaus individui tirti. Pagal šį principą medžiaga yra individualizacijos pradas, o žmogaus siela ne tiesiog, tik santyky su šia medžiaga yra individuališka. [2]) Visi atsitiktinumai, dėl kurių šis žmogus skiriasi nuo kito žmogaus, pareina nuo sielą apsprendžiančios medžiagos. Tuo būdu šv. Tomas skiria individualinę įgimtį nuo rūšinės įgimties. [3]) Tai vis dėlto nereiškia, kad jos būtų dvi skirtingos įgimtys. Tai tėra tos pat įgimties įvairūs atžvilgiai, nes žmogus gali būt nagrinėjamas kaipo individas ir kaipo asmuo. Be to, reikia pridurti, kad individualinė įgimtis turi savumų, skirtingų nuo rūšinės įgimties.

Konsekventiškai individualinė kiekvieno žmogaus įgimtis yra kita, kaip įvairi ir daugeriopa yra pati individualizacijos medžiaga. O kadangi įgimtis yra veikimo pradas ir priežastis, tai individualinė įgimtis yra individuališko veikimo priežastis, kaip ir rūšies veikimo priežastis yra rūšinė įgimtis.

Vieno žmogaus veikimas savo rūšine įgimtimi sutampa su kito žmogaus veikimu, bet dėl kiekvieno žmogaus individualinės įgimties skirtingo veikimo skiriasi ir rūšies veikimas. Taigi žmogaus veikimą sudaro du veikimo elementai: specifikinis—rūšinis, kiek, būtent, žmogaus yra žmogiški veiksmai, ir individualinis, kiek veikia žmogus, aprėžtas šia konkretiška medžiaga. Taigi ir labiausiai atitraukti bei dvasiški šio žmogaus veikimai yra šios medžiagos įtakoj.

Šie dvejopi rūšinės ir individualinės žmogaus įgimties skirtumai daug reiškia, kalbant apie nusiteikimus, iš kurių sudarytas pats žmogaus charakteris. Nors žmogus yra ir individas ir asmuo, pirmiausia jis pasireiškia individu, o paskum asmeniu, kai jo intelektualinės galios pradeda sąmoningai veikti. Todėl reikia skirti dvejopos rūšies nusiteikimai: vieni tie, kurie liečia jo individualinę padėtį; antri tie, kurie liečia jo asmenį.

Pirmoji nusiteikimų rūšis, liesdama individualinę įgimtį, fizišką žmogaus veikimą, vadinama temperamentu arba fiziniu charakteriu; antroji liečia žmogaus dorovinį veikimą ir vadinami doroviniu charakteriu. Sumą įgimtų —ar jie būtų rūšiniai, ar individuališki, ar paveldėti — polinkių,

---

[1]) Žr. „Soter", n. 1 (1931) 12—23; n. 2 (1931) 81—96.

[2]) Plg. De Pot., q. 9, a. I; X Metaph. lect. III in fine; In Boet. de Trinitate, q. 4, a. 2; De ente et essentia, c. II; Opusc. de principio individuationis; Opusc. de natura materiae, c. III; Quodlib. II, q. 2, a. 4; De Pot., a. 10; Contra Gent. II, c. 75.

[3]) 1 q. 51, a. 1.

kurie dėl įvairių vidujinių ir išorinių veiksnių ilgainiui dar labiau apsisprendžia, susideterminuoja ir gauna konkretišką pavidalą, vadiname temperamentu. Jie sudaro mūsų dorovės gyvenimo pagrindą, nors ir nepriklauso mūsų valios: jie yra kiekvieno individo savotiški ypatumai.

Tik charakteris tikrąja prasme pridera asmeniui, nes tik asmuo pradeda savarankiškai save kurti, save charakterizuoti ir valios nusiteikimai, liečią asmenį, yra rūšinio pobūdžio. O vis dėlto reikia pripažinti, kad ir šiuo atveju, kadangi rūšinę įgimtį individualizuoja medžiaga, nuosekliai ir patys rūšiniai nusiteikimai neišvengia šios individualizacijos, taip jog vieno žmogaus doroviniai nusiteikimai skiriasi nuo kito žmogaus tokių pat nusiteikimų. Todėl dorovės nusiteikimų kompleksas, apsprendžiąs asmenį, vadinamas charakteriu.

7. Kalbant apie charakterio šv. Tomo Akv. doktriną, dar tektų išdėstyti jo traktatas „De habitibus" (apie nusiteikimus), ką jis dėsto 1,1 q. 49-70. Kalbamojo traktato išvada yra charakterio klausimo išprendimas. [1])

Toks užsimojimas šioj vietoj nebūtų tikslus. Todėl reikia tenkintis šio traktato išvadomis, kurias, kiek straipsnio talpa leidžia, pagrįsime nusiteikimų šv. Tomo Akv. doktriną.

C. Charakteris.

1. Charakteris yra dorovinių, su sielos galiomis glaudžiai susijusių, paties žmogaus įsigytų patvarių nusiteikimų rinkinys, verčiąs žmogų siekti savo gyvenimo tikslą.

Šis apibrėžimas yra gan sudėtingas — pati charakterio sąvoka yra sudėtinga. Bet jei sutiksime su tomistais, kad kiekvieno dalyko esmė paaiškėja iš visų ją padarančių priežasčių, tai ką tik pareikštojoj definicijoj yra visos priežastys.

Kaip kiekvieno daikto priežastis, taip pat ir charakterio formalinė priežastis kyla iš giminės ir rūšies skirtumo. Mūsų apibrėžimo giminę sudaro nusiteikimas, o skirtumą — dorovinis. Materialinė charakterio priežastis kame, būtent, charakterį palaikąs subjektas, yra sielos galios. Vykdomoji tiesioginė priežastis — asmuo, netiesioginė — Dievas, kalbant apie įkvėptąsias (infusas) dorybes, kurios būtinai jungiasi su moralinėmis dorybėmis. O charakterio tikslas, kaip ir pačių veikliųjų nusiteikimų tikslas, yra veikimas.

1) Formalinė charakterio priežastis. — Charakteris yra dorovinių nusiteikimų kompleksas. Kaip tarpiškas savumas (qualitas media), kyląs iš daugelio aktyvių ir pasyvių elementų, sudaro kompleksiją ir temperamentas yra visų šitų elementų lygsvara, taip charakteris, apimąs daug nusiteikimų, galutinai suformuoja žmogų su visomis jo galiomis. Tik daugumas nusiteikimų vis dėlto nekliudo vieningai veikti, nes visi jie turi tą patį pradą, apsisprendusią valią.

---

[1]) Card. Fr. Satolli, De habitibus, Romae 1897, V — VI pusl.: „Habitudine tota hominum vita circumscribitur, consentancitate et constantia obtinet unitatem, quae praeteritum et futurum in praesens cogit. Idcirco uniuscuiusque vita tanti valet, quantum habitudo agendi vindicat sibi aestimationem et ratione diversarum habitudinum solet ipsorum hominum vita quasi in totidem species discriminari".

Pagal šią priežastį charakterį teisingai apibūdina W. Esser: „Er. (Charakter) ist der beharrliche Zustand des gesamten Begehrungsvermögens“[1]); P. Gillet: „Le caractère est constitué par un ensemble d'habitudes morales intelligement groupée autour de l'axe volontaire“[2]); R. V. Trine: „Alle deine Gewohnheiten zusammengenommen, bilden deinen Charakter“[3]); Habrich sako, jog charakteris esąs ilgesne praktika išbandyta ir sustiprinta dorybė. Mes pasakysime, jog kiekviena charakterio definicija, kalbanti apie tą ar kitą dorovės nusiteikimą ar apskritai apie nusiteikimą, nėra pakankama. Pamatas yra tas, kad charakteris tobulina visas žmogaus įgimties galias ir kiekviena galia priima tam tikrą nusiteikimą ir net kelis potenciališkus ar integrališkus nusiteikimus. Taigi, tik dorovinių nusiteikimų visumas sudaro charakterį.

Čia reikia pastebėti, kalbama apie dorovinių nusiteikimų kompleksą, ne apie intelektualinius nusiteikimus. Kalbama apie veikiančiuosius (operativi) ir tobulus nusiteikimus. Nei intelektualiniai arba spekulatyviniai, pav., mokslas ir išmintis, nei praktikiniai nusiteikimai, k. a., menas, nesudaro charakterio. Nes tas yra charakterio esminis savumas, kad apima visą gyvenimą, o intelektualiniai nusiteikimai tobulina veikimą pažinimo galių, kurias galima vartoti taip pat blogam tikslui. Tuo būdu nemanome neigti proto reikšmės, formuoti charakteriui, tik pažymime tikslią šių dviejų veiksnių — proto ir valios — gradaciją, apie ką išsitarsime vėliau.

Taigi, charakteris sudėtas yra iš veikiančiųjų tobulų dorovinių nusiteikimų, kurių uždavinys yra neapsisprendusių galių polinkius suaktyvinti.

Būtybiniai (entitativi) nusiteikimai nustato subjektą tik gerai savy pasiturėti ir yra statiškas kompleksijos elementas. O netobuli nusiteikimai — taip pažinimo srity, taip geidimo srity — yra temperamento pažymiai, jo dinamiškas elementas, tolimesni charakterio bruožai, visai abejingi dorovės atžvilgiu, yra charakterio gemalai.

2) Materialinė priežastis. — Materialinė priežastis ir pagrindas, kuriame nusiteikimai įsistiprina, yra žmogaus įgimtis. Ji galima nagrinėti kūno gyvybės ir sielos atžvilgiais. O sielą galima tyrinėti iš esmės arba pagal kurią nors jos galią. Vienos galios yra juslinės, kitos intelektualinės, kuriose glūdi protas ir valia. Šį klausimą spręsime, kalbėdami apie charakterio subjektą.

3) Vykdomoji charakterio priežastis. — Vykdomoji priežastis, kaip iš apibrėžimo matome, yra pats žmogus, individas, dorovinis asmuo. Nors, tiesa, pati definicija aiškiai ir nepasako, bet teologai gerai žino, kad Dievas yra vykdomoji priežastis ir tai tiesioginė, kalbant apie antagamtinius nusiteikimus, kurie paruošia žmogų, siekti antagamtinio gyvenimo tikslą.

Charakteris yra individualinės dorovinio asmens ypatybės, kaip temperamentas yra individualiniai fizinio individo savumai. O dorovinis asmuo pasižymi tuo, kai yra veikiantysis savo veikimo pradas; nes veikia valin-

---

[1]) Psychologie, Münster 1854, II 672.
[2]) L'éducation du caractère, Paris 1908, 21.
[3]) Charakterbildung durch Gedankenkraefte, Stuttgart 1906, 17.

gai. Taigi visi nusiteikimai, kurie yra individualinės žmogaus ypatybės, yra jo gaminami, kaipo tolimesnės veikimo priežasties, o pati artimesnė šitų nusiteikimų priežastis yra žmogaus apsisprendusi valia. Todėl teisingai galima pasakyti, jog pats žmogus, individas ir socialinis asmuo, savo žmogiškais veiksmais kuria tikrus ir tobulus nusiteikimus, kurie individo atžvilgiu yra vadinami įgytais nusiteikimais, o socialiniu atžvilgiu—įpročiu[1]).

Taigi, charakteris yra tik sielos savumas, kaip kompleksija ir temperamentas yra tik kūno savumai. Šie pareina nuo įgimties ir nepriklauso žmogaus valios, anas seka jį, savo valdovą; nes jo rankose yra visos jo veiksmų priežastys[2]). Žmogaus valia yra jo charakterio kūrėjas.

Nusiteikimai yra įgyjami dažnai atkartojamais veiksmais. „Habitus generatur per actum, in quantum potentia passiva movetur ab aliquo principio activo. Ad hoc autem, ut aliqua qualitas causetur im passivo, oportet activum totaliter vincat passivum“[3]). Aktyvinis pradas — įsitikinimas — negali vienu veiksmu įveikti nevienodai nusiteikusią geidžiamąją galią, nuosekliai reikia daugelį veiksmų atkartoti. Nes veiksnys tegali supavidalinti pasyvinį pradą tada, kai pašalina šito prado kliūtis. Čia yra tas pat, kaip ugnis negali visai įveikti kūrą nei staiga įsiliepsnoti, kolei pašalina priešingą jo dispoziciją.

Charakterį sudaro individualiniai dorovinio asmens savumai, o temperamentą — individualiniai fizinio individo savumai. Dorovinis asmuo pasižymi tuo, kad yra aktyvinis savo veiksmų pradas: veikia valingai. Taigi visų nusiteikimų, kurie yra individualiniai žmogaus savumai, tolimesnė priežastis yra jis pats, o artimesnė -- jo apsisprendusioji valia[4]).

---

[1]) 1, 2 q. 51 a. 2; plg. q. 63 a. 2; De malo, q. II a. 2 ad 4 et 6; De veritate, q. 1 a. 9 corp. et ad. 10; a. 2 ad 13.

[2]) A. Fouillé, Température et caractère, XVIII psl.: „Le visage morale n'est pas finé comme le visage physique, que modifie seule la longue accumulation des anné... nous sommes, en quelque sorte, un „devenir“ qui se change lui-même sans cesse par l'idée qu'il a de soi, et de son point de depart, et de son but. En un mot: c'est le propre de sa nature de pouvoir toujours ajouter à sa nature“.

M. Meschler, Gesammelte kl. Schriften, Freiburg 1908, 2 Heft, 116: „Charakter ist der Mensch selbst, insofern er mit Einsicht und Bewusstsein nach klar erkannten Grundsätzen und mit Beständigkeit handelt“.

Paulhan, Les Caractères, Paris 1914, 1: „Le caractère d'une personne, c'est, en somme, ce qui la caractèrise, ce qui fait qu'elle *est elle-même*, non une autre. C'est la *nature propre de son esprit*, la forme particulière *de son activité* mentale“.

C. Werner, Wesen und Begriff der Menschenseele, Brixen 1868, 66: „Der Charakter des Menschen ruht auf seiner persönliche Gesinnung; die Grundgesinnung des sittlichen Charakters ist das aus der Erfassung des persönlichen Lebensberufes herausgebildete Bewwusstsein um die sittlichen Aufgaben, die der einzelne zu vollführen hat, auf dass sein Dasein und Leben ein Sein und Leben in der Wahrheit sei und in dieser sich vollende“.

C. Fortlage, Psychol. Vorträge, Iena 1869, 140: „Wir verstehen unter Charakter nicht nur die Eigenschaften der Blutes und die Grundtriebe und Neigungen unseres Wesens, sondern desjenige, was *wir selbst* aus dm Naturet durch *eigenen* Willen und eigene Kraft zu machen wussten“.

[3]) 1, 2 q. 51 a. 3.

[4]) Apie charakterio sudarymą labai teisingai kalba Alf. Fouillé, Température et caractere, XVII psl.: „Mais le caractère inné lui — meme à est que le point de départ d'une évolution nouvelle accomplie par l'individu même, et qui s'exprime dans le caractère acquis. Ce dernier, enfin, est acquis en partie d'une manière passi-

4) Siekiamoji charakterio priežastis. — Charakteris, pirmiausia, orientuoja individą veikti tikslo kryptimi, blogo ar gero, laisvai pasirinkto. Kadangi charakterį sudaro visas nusiteikimų kompleksas, tai aišku, kad žmogus siekia ne gyvenimo priemones ir aplinkybes, tik patį tikslą, kurs vienas tegali dominuoti visam gyvenimui.

Siekiamasis charakterio tikslas nėra visuotinis tikslas, nes šiuo atžvilgiu žmonės nesiskiria nuo kits kito ir tas tikslas lygiai yra visų žmonių ir būtinas veiksmas, nepareinąs nuo laisvo pasirinkimo. Siekiamasis charakterio tikslas nėra nė visai dalinis; nes toks tikslas yra spekulatyvinė charakterio ideja, kuri nejudina valios ir jos nelavina. Dėl to reikia, kad kalbamasis tikslas būtų konkretiškas, aiškiai suprastas, tikrai galimas pasiekti tikslas.

Be abejo, taip suprastas apčiuopiamas tikslas turi remtis visuotiniu, nes jis tegali valdyti visą gyvenimą. Dorovinis asmuo tuo skiriasi nuo paprasto individo, kad jo veikimo objektas yra visuotinė tiesa (verum) ir gėris. Taigi dalinis tikslas individo atžvilgiu turi būti visuotinis tikslas ar bent šitokio pobūdžio turėti dorovinio asmens atžvilgiu.

Antroj eilėj ir nuosekliai dalinis tikslas apima visas kiekvieno veiksmo priemones ir aplinkybes, proporcingas šiam tikslui.

Iš pažymėto tikslo kyla geri arba blogi nusiteikimai, nes visuotinis tikslas gali būti absoliutiškai ar relatyviškai galutinis. Jei sieksime relatyviškai visuotinį tikslą, vyriausį gerį be atodairos į absoliutiškai galutinį tikslą, tai susilauksime blogų nusiteikimų, turėsime blogą charakterį, ir atbulai.

Siekiamasis charakterio tikslas turi būti laisvai pasirinktas. Šis pažymys yra charakterio esmės dalykas. Charakteris skiriasi nuo kompleksijos ir temperamento tuo, kad charakteris svarsto, sprendžia ir tik paskum pasirenka ir priima tikslo lytį, o kompleksijos ir temperamento lytys pareina nuo įgimties. Charakteriui susiformuoti reikia įsikišti doroviniam asmeniui ir pagal išvidinius žmogiško veiksmo principus pakeisti tai, kas nepareina nuo apsisprendusios valios. Temperamentas be proto įsikišimo yra amoralinis. Jis pasidaro moralinis, refleksyviškai sprendžiant apie jo paties veiksmą.

Taip pat charakteris, pasirenkąs savo veikimo tikslą, skiriasi nuo visai pragmatiško išorinio charakterio, kurį sudaro išorinės priežastys. Šių priežasčių gali būti trys. Pirma priežastis verčia daryti varu ar įpročiu įsakytąjį veiksmą, kuriam priešinasi dorovinio asmens valia; arba verčia atlikinėti veiksmus iš baimės. Pirmuoju atveju naikinamas valingumas, antruoju atveju veiksmai tiesiog yra valingi, o netiesiog nevalingi. Antra priežastis yra visai juslinė, fizinė sugestija, kaip yra vaikuos ar apykvailiuose, veikiant jų vaizduotę. Trečia priežastis veikia praktiškąjį protą dėl darytinų darbų, kaip yra meno srity ir tuo būdu gaminami dirbtiniai charakteriai, pav., kalbėtojai, artistai ir t. t.

---

ve, sous les influences extérieures de la nature ou de la société, mais il peut aussi etre acquis d'une manière active par la réaction de l'intelligence et de volonté sur le naturel. C'est même selon nous, cette réaction personnelle qui, par excellence, constitue le caractère proprement dit, par l'opposition au tempérament et a la constitution innée".

Sakoma, kad charakteris turįs siekti s a v o g y v e n i m o t i k s l ą, ne kitką. Yra tokių mūsų mokytojų, kurie visokiais patarimais ir įspėjimais stengiasi formuoti kitų charakterį, kurie turi politišką išmanymą, legališką teisingumą, tik kuriems trūksta jų pačių gyvenime išmanymo ir suskirstomojo teisingumo. Šiems labai gerai tinka mūsų Išganytojo žodžiai: „Gydytojau, pats save pagydyk".

2. C h a r a k t e r i o p a d a r i n i a i. — Charakterio padariniai yra tie patys, kur ir nusiteikimų padariniai. O nusiteikimai paruošia žmogų greit ir tobūlai veikti.

Veikimo greitumas ir tobulumas pareina nuo asmens sieloje įsistiprinusio nusiteikimo komplekso. Tik šis veikimo greitumas yra, tiksliau kalbant, daugiau sielos pasiruošimas, nekaip pati akcija. Sielos pasiruošimas reiškia tą habituališką dispoziciją, dėl kurios visoms aplinkybėms susiėjus į krūvą, tuoj, greit ir tobulai veikiama. Todėl reikia atmesti visos tos nuomonės, kurios suplaka charakterį su veiklumu. Charakteris nedaugina veiksmų veiksmams, tik visada žiūri į tikslą; daugumas veiksmų nerodo charakterio; jie greičiau yra neurastenijos padariniai, yra jo trūkumo pažymys. O kaip daug šūkaujančių dėl mūsų amžiaus kraštutinio veiklumo, tik kaip maža tėra charakterio žmonių!

Kalbamojo dalyko priežastis yra ta, kad žmonėms trūksta habituališko sąžinės sprendimo; nes tik sielos susikaupimas ir visų galių intensyviška koncentracija gali gimdyti tokius charakterius, kurie atrodo esą baikštūs, bet reikale yra stiprūs ir patvarūs privatiniame ir viešame gyvenime.

Be to, charakterio žmogus turi visus nusiteikimų savumus, kurie iš tiesų yra charakterio padariniai. Pagal juos dažniausiai sprendžiama apie charakterio kilnumą bei blogumą. Net daug autorių charakterį apibrėžia, atsižvelgdami į jo savumus, ir nepažymi formalinės charakterio priežasties.

Tarp charakterio savumų p i r m o j o j v i e t o j tenka statyti t v i r t u m a s ir p a t v a r u m a s. Pirmojo uždavinys yra atsispirti prieš kliūtis ir jos nugalėti, o antrojo — įveikti nuovargis.

Charakteris yra dorovinio asmens pažymys. Kadangi jame glūdi daug nusiteikimų, tai charakterio žmogus yra tvirtas (firmitas). Dėl šio savumo charakterio skiriasi nuo paprastos dispozicijos, nes jo nusiteikimai yra sunkiai palenkiami, tvirtai įsistiprinę ir nuolat skatiną veikti.

Antrasis charakterio savumas yra greitumas. Kartą yra įveikta pasyvinė galia (potentia), veikimas pasidaro greitas ir sklandus. Charakteris veikia tuoj, t. y. tarp progos veikti ir veiksmo nėra aktuališko apsisprendimo. Todėl teisingai sakoma, jog nusiteikimas esąs antroji įgimtis.

Veikimo vienodumas ir visuotinumas — tretysis charakterio savumas. Tuo dalyku charakteris skiriasi nuo temperamento. Paskutinysis veikia vienodai savo fizine įgimtimi, tik jo veikimas yra dalinis; nes įgimtis nulemia vienodai veikti. Todėl negalima užsispyrėlius, pramuštgalvius (audaces) vadinti charakterio žmonėmis. Jie, tiesa, vienodai veikia, bet užrištomis akimis. Veikimo visuotinumas yra tikrasis charakterio savumas, nes charakteris paiso pirmiausia tikslo, o tik paskum aplinkybių.

Ketvirtasis charakterio savumas yra tas, kad charakterio žmogus

veikia lengvai ir pasismagindamas, nes pasyvinės valios atsparumas pašalintas.

Nors iš nusiteikimo veikiąs veikia apsvarstęs dalyką, bet ne visada aktuališkai apsisvarsto. Nes nusiteikimas padeda lengvai veikti, be pastangų atlikinėti veiksmus ir dėl to žmogui nereikia kiekvienu atveju svarstyti, nuosekliai palaipsniui mažėja sąmonė, dėmesys, valios pastangos. Tik šiuo būdu veikdamas, veikia valingai ir laisvai, nors ir būtinai. Nusiteikimas yra laisvės pradas ir siekinys, nes kyla iš įpratimo kartoti žmogiškus veiksmus savo noru ir laisvai — žmogus pats save kuria. Suponavus nusiteikimą, seka būtini veiksmai; veikiama, besiremiant ankstyvesne laisvėj glūdinčia jėga, kilusia iš laisvų veiksmų. Iš to aišku, kad visi temperamento veiksmai yra stačiai (simpliciter) nevalingi, nes įgimtis yra absoliutiško būtinumo pradas ir valdo patį individą, tik ne individas valdo temperamentą. Šie veiksmai gali būti valingi tik tada, kai kas nors tiesiog ir pozityviškai seka temperamento polinkius arba netiesiog nešalina kliūčių. Šiuo atveju veiksmai materiališkai yra temperamento ir formališkai charakterio veiksmai.

3. P a g r i n d i n ė s c h a r a k t e r i o r ū š y s. — Charakteriologai labai mėgsta šiuo klausimu plačiai kalbėti, spekuliuoti. [1]) Retkarčiais jie stengiasi nurodyti visus galimus ir negalimus charakterius ir prieina prie nesąmonių, pav., F o u r i e r priskaičiuoja 810 charakterių[2]). Jei sutiksime, kad mūsų patiektoji charakterio definicija atitinka šv. Tomo mintį, formališkai charakterį sudaro nusiteikimai (habitus), tai tegalimos nurodyti kai kurios charakterių rūšys. Kai charakterį sudaro gamtiniai nusiteikimai, tai turime gamtinį charakterį; kai jį suformuoja antagamtiniai nusiteikimai, tai turime antagamtinį charakterį.

Jei kalbėsime apie individualinę dorovinio asmens natūrą, charakteris gali turėti bemaž nesuskaitomas atmainas.

Taigi galimi nurodyti kai kurie charakterių tipai, tik individuose gali būti daug tipų. Todėl neįmanomas dalykas suklasifikuoti individai.

Natūralinis charakteris, kurio vykdomoji priežastis yra pats asmuo, gali būti tobulas ir netobulas.

Natūralinį tobulą charakterį turi tas žmogus, kurs pats savo atkartojamais veiksmais, net įgimties bei auklėjimo nepadedamas, įgyja nusiteikimus. Tai būtų ideališka. Tik idealas paprasta gyvenimo tvarka gal išimties keliu tesirealizuoja. Mums labiau įprasta patobulinti tai, ką kom-

---

[1]) Pav.: F r. P a u l h a n, Les caractères, 11—218, tipus skirsto į tris grupes: I gr.: „Les types produits par la dominance d'une forme particulière de l'activité". Čia jis skiria: „I. Les types provenant des formes diverses de l'association psychologique; II. Types provenant des differentes qualités de fendances et de l'esprit". II gr.: „Les types formés par la prédominance ou le defaut d'une tendance". Jų tarpe jis suranda: „I. Les types déterminés par les tendance vitales; II. Les types déterminés par les tendances sociales; III. Les types déterminés par les tandances supra sociales; III. Le caractère individuel". A. F o u i l l é, Tempérament et caractère, 120—167. P. M a l a p e r t, Les éléments du caractère, 236—271. F r. Q u e y r a t, Les caractères et l'éducation morale, Paris 1896, 24—110. C h. R i b e r y, Essai de classification naturelle des caractères, Paris 1902, 67—167.

[2]) P. M a l a p e r t, o. c., 240.

pleksija ir temperamentas pasiūlo nesuformuota medžiaga, kad paskum savo veiksmais įgytume natūralinį, nors ir netobulą, charakterį.

Nes temperamento polinkiai savaime nėra nei geri nei blogi. Jie yra abejingi ir galutinė gero ar blogo kryptis pareina nuo valios.

Taigi, natūralinis netobulas charakteris suima tuos nusiteikimus, kurie iš dalies pareina nuo įgimties, t. y. temperamento ir auklėjimo, iš dalies nuo paties individo.

Tarp šių dviejų rūšių tenka įsprausti visi charakterių tipai. Nesvarbu kuo jie yra paremti, būtent, materialine priežastimi, arba psichologiniu pagrindu, ar vykdomąja priežastimi, t. y. asmenybe, ar siekiamąja priežastimi — profesija.

III. Charakterio subjektas.

1. Kalbėsime apie psichologinį charakterio subjektą. Jis yra tas pats, kas ir nusiteikimų subjektas.

Įrodžius charakterio definiciją, kaipo dorovinių nusiteikimų kompleksą, reikia panagrinėti, kuriose žmogaus galiose glūdi ta kondensuota galia, kuri sudaro asmenį, duoda jam individualinius vieno ar kito tipo charakterio savumus.

Čia pirma reikia kai kas paaiškinti. Du yra veikimų pradai: pati natūra yra veikimo pradas (kalbant apie fizinius veiksnius) ir nusiteikimas yra dorovinių veiksnių pradas. Fiziniai veiksniai veikia dėl sau įgimto nusiteikimo, o doroviniai veiksniai veikia pagal įgytą nusiteikimą. Taigi įgimtinių veikimo nusiteikimų pagrindas yra pati natūra; įgytų veikimo nusiteikimų pagrindas yra tos galios, kurios gali eiti nusiteikimų subjektu.

Kas gali eiti nusiteikimo subjektu? Kadangi nusiteikimas yra polinkis gerai ar blogai pasiturėti savo formos ar veikimo atžvilgiais, tai trijų dalykų reikia, kad kas nors galėtų eiti nusiteikimų subjektu. Pirmiausia, nuteikiamasis dalykas turi skirtis nuo to, prie ko nusiteikiama, ir būti tokiame santyky, kokiame yra tobulintinas prie tobulo, potencija prie akto. Todėl kas nėra sudėtas iš potencijos ir akto, tas negali būti nusiteikimo subjektas, pav., Dievas.

Antra, kas yra potencija kito atžvilgiu, tas turi duotis apsispręsti daugeriopai. Nuosekliai, kas yra apsisprendęs viena kryptimi, tas nepriima nusiteikimo; nes toks subjektas savo natūra jau yra nusiteikęs veikti.

Trečia, subjektas turi galėti būti apspręstas vienaip ar kitaip prie kurio nors vieno dalyko, su kuriuo yra potencijos santyky. Nes kas visada vienodai veikia, tas yra būtinai apspręstas ir nieko jam nereikia apsispręsti.

Dabar tenka padaryti ta išvada, kad nusiteikimo subjektu, apskritai, eina ta natūra, kuri yra sudėta iš medžiagos ir substancialinės formos, kūno ir sielos. Kūnas suprantamas dvejopai: apskritai — tai, kuo skiriasi nuo sielos, kas turi visus kitų kūnų savumus, ir ypačiai — tai, kas yra žmogaus kūnui sava, kaipo sielos, savo formos bendrininkas, savo būtybe ir veikimu pareinąs nuo sielos.

Siela galima nagrinėti kaip substancija ir kaip galių veikimo pradas.

Galios yra intelektualinės ir juslinės. Štai klausimai, liečią nusiteikimų subjektą arba psichologinį charakterio pagrindą.

2. Charakterio subjekto klausimas nėra visai spekulatyviškas, nes srendžia pačią auklėjimo problemą. Ar galimas auklėti charakteris? Spinozos, Gall, Schopenhauerio, Taine, Spencerio, Ribot ir k. k. nuomone, mūsų charakteris susidarąs iš kompleksijos savumų. Veltui esančios visos auklėjimo pastangos: nes gimstą poetai, lygiai taip pat, kaip ir kriminalistai, visas būsiąs mūsų dorovingumas glūdįs motinos ysčiuje. „Tout vrai caractère est inné" — štai jų atsakymas.

Kad šv. Tomas nėra šios nuomonės, labai aišku. Jis, kalbėdamas savo Sumoj (1,2 q. 50.) apie nusiteikimų subjektą, įrodo, kurios galios priima nusiteikimus ir nuosekliai eina charakterio subjektu.

1) Nusiteikimai ir siela. — Siela nepriima natūralinių nusiteikimų, nes jos substancija iš esmės yra nesudėtinė, yra žmogaus įgimtį papildanti lytis ir prie ko nors tobulesnio negali būti nuteikta. Siela neturi charakterio; visos sielos yra tokios pat natūros; sielos lytis nesilavina ir nesiauklėja; netikslu kalbėti apie „sielos" gražųjį ar blogąjį charakterį; tokių ar kitokių charakterių skirtumą sudaro kūnas dėl transcendentinio santykiavimo sielos su kūnu.

Galima kalbėti apie antagamtinį sielos temperamentą, nes jo gali būti antagamtinis nusiteikimas (habitus supenaturalis), dėl kurio siela yra dieviškosios įgimties bendrininkė per malonę (gratia gratum faciens). [1]

2) Nusiteikimai ir kūnas. — Kūnas turi būtybinių (entitativus) nusiteikimų, lengvai kintamų dispozicijų, dėl kurių geriau ar blogiau pasituri savy, yra daugiau ar mažiau tobulas, kaip, pav., sveikata, liga, grožis ir t. t. Apie šiuos nekalbama.

Bet ar kūno galios priima nusiteikimą griežtąja prasme, kaipo patvarų savumą, kuris nuteiktų jas tobulai veikti? Ne; nes visi natūraliniai savumai arba kūno jėgos iš prigimties yra apspręstos veikti viena kryptimi, taip, pav., vegetatyvinės, motorinės jėgos. Tarp griežtąja prasme charakterio ir kūno galių nėra jokio psichofiziško paralelizmo.

Nusiteikimų vis dėlto kūno galiose gali būti. Tai yra tada, kai jos eina sielos įrankiais. Nes kūno galiose gali būti pasyvinių savumų ir polinkių kuriais siela naudojasi veikti, pav., motorinėmis jėgomis, kur nervai susitraukia ar atsipalaiduoja.

3) Nusiteikimai ir sielos galios. — Kurias galias gali informuoti nusiteikimai, iš kurių galutinai susidaro charakteris? Į šį klausimą atsako anksčiau iškeltos nusiteikimui susidaryti reikalingos sąlygos.

Suglaustai kalbėdami, sakome: veikliosios ir indiferentiškosios, t. y. nevisiškai apspręstos veikti viena kryptimi, galios priima nusiteikimus.

Veikliosios galios, nes veiklusis nusiteikimas, tiesiog determinuojąs prie veikimo, tegali apspręsti veikti tas galias, kuriose glūdi veikimo pradas; be to, jos turi būti veikimo atžvilgiu abejingos, nes kurios pačios daugeriopai yra nusiteikusios, vienaip ar kitaip gali veikti.

Taigi, nusiteikimai yra tose sielos galiose, kurios vienaip ar kitaip gali veikti:

---

[1]) 1,2 q. 110 a. 4.

a) valioj, nes valia yra racionalinė galia, sugebanti daugeriopai veikti; ji yra laisvės šaknis, abejinga gerai ar blogai veikti;

b) prote, kurs yra galia viską suprasti ir neverčiamas pripažinti nesuprantamą dalyką;

c) juslinėse galiose; ne tada, tiesa, kai jos veikia instinktyviškai (tada yra determinuotos), bet kai veikia proto įsakomos — tada gali būti apspręstos ta ar kita linkme; o kadangi juslinis geidimas labiau vaduojasi protu (ir tuo būdu yra labiau abejingas), kaip išorinės juslės, tai suprantama, kad juslinis geidimas yra labiau tikęs nusiteikimams priimti. Bet ir išorinės juslės pasiduoda nusiteikimų veikiamos ir žmogus yra geresnės ar blogesnės atminties, vaizduotės, tik išorinės juslės jutimai) nepriima nusiteikimų, nes jos iš įgimties vienaip, ne kitaip veikia.

Šv. Tomas šiais savo įrodinėjimais pabrėžia, kurios galios ir kiek priima nusiteikimų, gali būti lavinamos, nuosekliai nusako charakterio subjektą.

Šioj vietoj, aplenkiant antraeilinės reikšmės su charakterio subjektu susijusius klausimus, negalima pamiršti rimtų ginčų, varinėjamų pedagogų tarpe dėl proto ir valios vaidmens charakterio formacijoj. Vieni jų vyriausią vaidmenį skiria protui, kiti valiai.

Intelekto ir valios šv. Tomo doktrina lengvai šį ginčą išsprendžia[1].

Šv. Tomas, kalbėdamas apie intelekto pirmybę valios atžvilgiu, kalba metafiziškai, skiria intelektą nuo racijos, nagrinėja jį būtybinė (entitative), ne veikimo plotme. Dėl to, absoliutiškai kalbant, intelektas yra už valią vyresnė galia, tačiau dabarties sąlygose (secundum quid) valia yra vyresnė už protą.

Taikydami šią proto ir valios doktriną charakteriui, pirmybę turime skirti valiai dėl jos momento veikimo srity. Nes valia įsikiša į kiekvieną praktiškąjį sprendimą, skatina veikti visas galias, patį protą ragina protauti arba jam kliudo. Taip pat jei charakteris yra dorovinių nusiteikimų kompleksas, kurs yra įgyjamas atkartojamais valios veiksmais, tai, be abejojimo, šie doroviniai nusiteikimai pranešа intelektualines dorybes, pav., išmintį, mokslą, meną. Bet šiuo anaiptol neneigiama intelekto vaidmens, nes valia suponuoja protą, pirmąjį savo apsisprendimo pradą, kuriuo žmogus tinkamai aptaria, sprendžia, įsakinėja ir intelektą seka. „Per intellectum enim cognoscuntur principia naturaliter nota, tam in speculativis, quam in operativis“[2]...

Ypatingos akies dar vertas yra juslinis geidimas (appetitus sensitivus), kuriame koncentruojasi visos emocijos (passiones) ir kurių auklėjimas sudaro svarbiausią objektą, formuojant charakterį. Tik tai svarstytina ne šiame straipsny.

IV. Charakterio pradai.

Pradas (principas), apskritai, reiškia tai, kas yra pirmiausias kurioj nors santvarkoj. O charakterio santvarka yra dvejopa: intencionalinė ir ekzekutyvinė. Intencionalinę charakterio santvarką sudaro kompleksas nu-

---

[1]) 1, q. 82 a. 3; De Verit. q. 22 a. 1.
[2]) 1, 2 q. 58 a. 4.

siteikimų, kurių padedamas dorovinis asmuo pasiruošęs yra veikti. Ekzekutyvinė santvarka yra pats veikimas, siekiąs savo gyvenimo tikslą. Taigi charakterio pradų tarpe tenka skirti vidujiniai nuo išorinių.

A. Vidujiniai charakterio pradai.

Vidujinis charakterio pradas, t. y. jo kilimo pradas, yra valia, dorovinės fizionomijos kūrėja, vadovaujama proto. O valios veikimas pareina labiausiai nuo su ja susijusių nusiteikimų. Todėl nusiteikimo esmėj glūdi valingumas. Labai teisingai sakoma, kad nusiteikimas yra tai, kuo kas norėdamas naudojasi. Taigi pirmasis vidujinis charakterį sudarąs pradas yra nusiteikimai.

Visą dorovinį gyvenimą valdo nusiteikimai. Nes kaip žmogaus buitis pareina nuo formos, taip jo veikimas pareina nuo nusiteikimų: nusiteikimai yra ta jo veikimo forma, kurios dėka sielos galios veikia greit, lengvai ir su pasigerėjimu. Tik kadangi šis veikimas gali derintis ar nesiderinti su žmogaus įgimtimi, tai turime dvi charakterio rūšis, dvejopą vidujinį charakterio pradą: blogą ir gerą charakterį, vidujinį gerą ir blogą nusiteikimo pradą[1]).

Taigi, nusiteikimas, apskritai, yra vidujinis charakterio pradas, o rūšies atžvilgiu nusiteikimas šį pradą skirsto į dorybę ir ydą.

Krikščioniškai tekalbėdami apie charakterį, kurs derinasi su žmogaus galutiniu tikslu, tenagrinėjame geruosius nusiteikimus arba dorybes.

a) D o r y b ė ir n u s i t e i k i m a s. — Racija, kuri verčia mus pripažinti, kad dorybė yra galios tobulybė, potencijos ir akto proporcija, taip pat spiria mus tvirtinti, kad dorybė yra nusiteikimas; nes jis paruošia galią veikti.

Šv. Tomo svari argumentacija išsprendžia ginčą[2]). Dorybė reiškia galutinę galios tobulybę. Vienos galios, pav., natūralinės, savo jėga linksta veikti ir joms nereikia pašalinio prado, kurs jas kreiptų į veiksmo objektą; kitos, psichinės, savo įgimtimi yra abejingos dėl savo veiksmų, nėra determinuotos, dėl to joms reikia kitos jėgos, kad ją apspręstų veikti; ši jėga vadinama nusiteikimu. Nuosekliai „virtutes humanae sunt habitus", sako Akvinietis.

Kaip pasakyta, kad formalinę charakterio priežastį sudaro doroviniai veiklūs nusiteikimai, lygia teise tenka pasakyti, kad moralinė dorybė įeina į tą pačią charakterio priežastį. Šv. Tomas tai patvirtina 1, 2 q. 55 a. 2.

Dabar kyla klausimas, iš kurių dorybių charakteris yra sudėtas. Atsakant į tai, reikia kai kurie dalykai atsiminti iš charakterio apibrėžimo, kiti suponuoti, pav., jog dorybė yra geras ir veiklus nusiteikimas.

Charakterį, kaip žinome, sudaro dorovinių nusiteikimų kompleksas; dabar galima papildyti: m o r a l i n i ų d o r y b i ų kompleksas. Ši išvada, be to, remiasi charakterio tikslingumu ir dorybių glaudžiu sąryšiu[3]). Be moralinių įgytų dorybių yra dar perteiktų (infusae) dorybių ir Šv. Dvasios dovanų. Čia mes esame pačiame krikščioniškos doktrinos centre.

---

[1]) 1, 2 q. 54 a. 3.
[2]) 1, 2 q. 44 a. 1.
[3]) 1, 2 q. 65 a. 1—5.

Krikščioniškoji doktrina moko, kad žmogus yra pastatytas antagamtinėj tvarkoj ir yra Šv. Trejybės paveikslas. Todėl jis turi pasižymėti antagamtiniu charakteriu ir tais visais nusiteikimais, kurių dėka galėtų galutinį savo gyvenimo tikslą, Dievą, pasiekti. Šios visos dorybės ir Šv. Dvasios dovanos ir duoda jam tikrai krikščioniškąjį charakterį[1]). Kuris yra jų vaidmuo atskirai, sudarant šį charakterį, reikėtų gvildenti atskirai. Tuo tarpu galime patarti šią lektūrą: A. G a r d e i l, Le gouvernement personnel et surnaturel de soi-même. Revue Thomiste 1918, Nr. 1, 2, 3; M. S. G i l l e t, La virilité chrétienne, Paris 1910, 442 p. in 16; B. F r o g e t, Les dons du Saint-Esprit (Revue Thomiste), 1899; De l'inhabitation de Saint-Esprit dans la sanctification des âmes, Paris, 306 p.

B. Išoriniai charakterio pradai.

Valia, kuri yra vidujinis charakterio pradas, veikia ne tik dėl tokad savaimingai siekia gėrį ir tikslą, bet taip pat ir dėl to, kad skatinama yra veikti išorinio akstino[2]); nes pradeda norėti to, ko anksčiau nenorėjo.

Sutikti su tuo, reiškia pripažinti išorinis charakterio pradas — mokymas (magisterium). Mokymas taip galimas apibrėžti: išorinis pradas, vadovaująs auklėjamojo subjekto dorybių pratyboms. Sakoma i š o r i n i s p r a d as, nes vidujinis charakterio pradas yra natūralinis pajėgumas valios, kurioj glūdi kai kurių dorybių gemalai, būtent, pirmųjų dorovinių pradų nusiteikimai, kuriuos scholastikai vadina „synderesis"[3]). Mokymas yra dorovinių nusiteikimų priežastis — tokia pat prasme, kaip vaistas sveikatos atžvilgiu. O vaistas neduotų sveikatos, jei natūra neturėtų aktyviškų sveikatingumo pradų, ir dėl to gydytojas gydydamas yra tarnas natūros, kuri pirmoji veikia. „Quando igitur praeexistit aliquid in potentia activa, tunc agens extrinsecum non agit nisi adiuvando agens intrinsecum, et ministrando ei ea quibus possit in actum exire"[4]).

Pamatas, dėl ko auklėjamasis subjektas pasiduoda šiam išoriniam pradui, yra tas, kad jame glūdi tam tikra veiklumo jėga. Ši dorovinė jėga, padedanti protui ir valiai, yra aktyviškas pradas arba išorinė priežastis, autoritetas.

Šiuo atžvilgiu iš pedagogų auklėjimo kūrybą gerai reziumuoja D u p a n l o u p, sakydamas: „L'éducation est une oeuvre d'autorité et de respect", kurią tezę jis įrodinėja su visomis smulkmenomis dvejose savo veikalo „De l'éducation" tomose.

Esminė autoriteto sąvoka kyla iš valdytojo ir valdomojo (principium et principiatum) santykių. Valdytojo pirmybė nėra natūros. Ji tėra kilimo. Dėl to tarp natūros ir autoriteto yra tokia opozicija, kokia yra tarp vidujinio ir išorinio prado. Dėl to natūraliniai veiksmai nepripažįsta auto-

[1]) 1, 2 q. 62 a. 1; q. 63 a. 3; q. 68.

[2]) 1, 2 q. 9 a. 4: „Omne enim quod quandoque est agens in actu et quandoque in potentia, indiget moveri ab aliquo movente. Manifestum autem est quod voluntas incipit aliquid velle, cum hoc prius non vellet. Necesse est ergo quod ab aliquo moveatur ad volendum".

[3]) 1, 2 q. 79 a. 12, ad 3; q. 94 a. 1 ad 2.

[4]) De Magistro, q. 11 a. 1.

riteto, kaip rodo ideališkas autoritetas Šv. Trejybėj ir analogiškas — žmogiškas autoritetas.

Dieviškųjų asmenų tarpe nėra autoriteto natūros dėliai, nes Tėvo, Sūnaus, Šv. Dvasios yra ta pati įgimtis. Tik kilimo dėliai Tėvas turi prado raciją Sūnaus atžvilgiu, Tėvas ir Sūnus — Šv. Dvasios atžvilgiu[1].) Taip pat tėvas, žmogus, neturi autoriteto sūnaus atžvilgiu, nes ir tėvas ir sūnus turi bendrą įgimtį. Tėvas turi autoritetą ta prasme, kad yra tėvas, šeimos galva ir rūpinasi savo šeimos gerove.

Taigi autoritetą kilimo prado dėliai reikia suprasti kaip vyresnybę pirmybės prasme. Be to, vyresnybės sąvokoj glūdi žemesnis tam tikras dalykas. Todėl kas turi autoritetą, tas vadinasi viršesnis, vyresnysis. Pav., tėvas yra viršesnis už sūnų ta prasme, kad yra aktyviškas pradas, veikiąs sūnaus buitį ir įgimtį; o sūnus tėvo atžvilgiu yra pasyviškas pradas, nors atsitiktinai išsilavinimo dėliai gali būti viršesnis už tėvą.

Turįs autoritetą, be vyresnybės, įgauna kai kurių pagarbos ir ekscelencijos pažymių, kurie jam dera ne tik dėl kilimo ir turimos valdžios, bet taip pat dėl jo šviesaus proto ir tvirtos valios.

Šia prasme pedagogai skiria dvejopą autoritetą: „*avoir* de l'autorité... l'autorité comme une fonction personnifiée dans celui qui commande... l'autorité impersonnelle, légitime de fait de l'investiture régulière et qui ne dépend en aucune façon de la personne qui l'exerce comme simple dépositaire et *l'être* autorité... l'autorité comme une qualité... la résultante d'un ensemble de qualités [2]).

A u t o r i t e t o u ž d a v i n y s yra padaryti tvarka ir ramybė. Tvarka, pasak šv. Tomą, yra „parium dispariumque sua loca cuique tribuens dispositio“ [3]), suponuoja ir daug skirtingų subjektų, siekiant tą patį tikslą. Autoritetas, kreipdamas juos visus prie tikslo, moko juos vartoti priemones. Nes kas duoda formą, duoda, paskiria taip pat tikslo kryptį. Ramybė nereiškia tik tvarkos vieningumą, bet ir jos saugumą [4]). Šį saugumą sudaro iš tvarkos pusės skirtingiausių visuomenės elementų organizacija ir pagal kiekvieno įgimtį pareigų suskirstymas, taip jog kiekvienas dalykas siektų savo tobulybę. Galutinai šį saugumą garantuoja siekimų koordinacija, būtent, kai natūralinis, gyvuliškas ir intelektualinis geidimas siekia vieno. Visų geidimų subordinacija kuriam nors bendram labui, galutiniam tikslui, ir visų valių santaika yra tikras saugumo laiduojimas [5]).

A u t o r i t e t o v e i k s m a i, kuriais autoritetas tvarko valdinius, yra: įspėjimas, įsakymas ir vykdymas[6]). Įspėjimas paakina protą, įsakymas duoda impulsų valiai ir vykdymas priveda prie realizacijos reikalingumo. Taigi šių veiksmų pradai yra praktiškasis protas, valia ir valdžia. Nes tvarkyti, valdyti ir viešpatauti yra praktiškojo proto uždavinys; įsakius išjudinti yra valios ir ekzekvuoti — valdžios uždavinys.

---

1) De potent., q. 10 a. 4.
2) K i e f f e r L., L'autorité dans la famille et à l'école, Paris 1917, 20.
3) Comment. in Ev. Matth. cap. 5, vers. 2. Plg. De pot., q. 7 a. 11.
4) 1 q. 103 a. 3; 22 q. 29.
5) Com. De divinis nominibus, c. 9, lect. 1.
6) 1, 2 q. 92 a. 2.

Be šių formalinių ir tolimesnių autoriteto pradų, reikia dar artimesnių dorovinių pradų. Nes autoriteto tikslas yra tas, kad valdinys, išorinio prado skatinamas, prieitų tai, ką jis turėtų prieiti pagal vidujinį pradą.

O vidujiniai žmogiškųjų veiksmų pradai yra galios, kurios iš anksto (remote) yra linkusios veikti ir siekti tikslą, kurios čia pat pasiruošusios yra atlikti gerą darbą, kai yra dorovinių ir intelektualinių nusiteikimų suaktualintos. Dėl to išorinių veiksmų pradai turi remtis ne tik tolimesne galia, bet artimiausia nusiteikimų dispozicija, nuosekliai paties proto, valios ir valdžios nepakanka. Be proto, reikia išminties ir išmanymo, kad valdinys gautų įkvėpimo siekti nurodytąjį tikslą; reikia meilės, kad valia norėtų pasirinkti tinkamų priemonių; reikia teisingumo ir gailestingumo tikslo priemonei įvykdyti.

Šiam autoritetui iš valdinių pusės atliepia kai kurios specialinės dorybės: pijetizmas (pietas) pareiškia meilę kilimo pradui, daugiau natūraliniam autoritetui, pav., tėvams, tėvynei, Dievui; pagarba, kuri reguliuoja valdinių ir vyresniųjų santykius; klusnumas, vyriausia valdinių dorybė, palenkia valią prieš autoritetą, direktyvinį žmogiškųjų veiksmų pradą.

Šie bendri principališki autoriteto bruožai rodo jo reikšmę „praemovere et dirigere per praecepta et leges ad virtutes acquirendas". Tik autoritetas visada yra išorinis pradas ir instrumentalinė priežastis charakterio auklyboj; principališkas charakterio veikėjas yra pats subjektas.

Autoritetas arba antraeilis veikėjas vyriausio veikėjo atžvilgiu tur instrumentalinės reikšmės, būtent, remia dorybę arba patiekia jai medžiagos, akstindamas veikimą ir tai dvejopu būdu: negatyviškai — šalindamasi kliūtis veikti, pozityviškai — stiprindamas jau užsimezgusią dorybę.

Va, kaip iš autoriteto klausimo kyla ir juo remiasi didžios reikšmės pedagogikos klausimai, k a. stropumas ir drausmingumas, klusnumas ir laisvė ir t. t.

Neidami toliau į šios medžiagos labirintus, pasakome, jog kalbamuosius dalykus plačiai gvildena: F. W. Foerster, Schule und Charakter; Gillet, La valeur éducative de la morale catholique, Paris 1914, I-III; A. Leclère, L'éducation morale rationnelle, Paris 1909; R. Lavollé, L'Etat, le père et l'enfant, Paris 1914 [1]).

---

1) V skirsnelio „Charakterio ugdymas" nebebus — galas. *Red.*

Dr. Pr. Venckus.

Fundamentalinė teologija, jos uždaviniai, metodai ir k.

Kiekvienas mokslas turi savo įvadą. Įvadas pasako mokslo uždavinius, metodus ir k. Fundamentalinė teologija taip pat turi savo uždavinius, metodus ir t. t. Ji kalba apie pamatus (fundamenta), todėl ji ir vadinama *fundamentaline;* ji kalba apie teologijos pamatus, todėl ji — fundamentalinė *teologija.* Iš čia suprantama, kad, kalbant apie fundamentalinę teologiją, tenka atskirai paaiškinti šiuos du žodžius: fundamentalinė ir teologija.

Reikia paaiškinti pati teologijos sąvoka, padala, kad geriau suprastume, ką reiškia ta fundamentalinė teologija, kokia jos vieta teologijos sistemoj ir t. t. Vėliau tenka kalbėti jau dėl pačios fundamentalinės teologijos, kad pamatytume jos turinį, uždavinius, metodus ir k.

Todėl šiame darbe ir yra du skirsniai:

A. Teologija, jos sąvoka, šaltiniai, pranašumas ir padala.

B. Fundamentalinė teologija, jos sąvoka, skirtumas tarp jos ir kitų teologijos mokslo šakų, jos uždaviniai, metodai, sistema ir vardai.

A. Teologija, jos sąvoka ir padala.

1. Apskritai.

Čia kalbėsime: 1) apie etimologišką, istorišką ir technišką teologijos sąvoką, 2) apie teologijos pradus ir šaltinius, 3) apie teologijos pranašumą (praestantia) ir 4) apie teologijos padalą.

2. Teologijos sąvoka.

Etimologiškai žodis teologija sudėtas iš dviejų graikų kalbos žodžių: Θεός — Dievas ir λόγος — žodis, kalba, mąstymas, svarstymas, sąvoka. Tuo būdu teologija yra mąstymas, žinojimas, kalbėjimas, mokslas apie Dievą, dievybę; šv. Augustinas ją taip apibrėžia: „Hoc verbo significari rationem vel sermonem de divinitate“[1]); o pats teologas yra tas žmogus, kuris galvoja apie dievybę, įsigyja tuo reikalu daugiau žinių, mokslo.

Istorijoj [2]) šis žodis turėjo, tiesa, viena kitai artimas, bet ne vieną

[1]) De civitate Dei, l. 8 c. 1.

[2]) Tuo klausimu plačiau žiūr.: „Theologie und Glaube“, n. 11 (1919) 296—309: Stiglmayr J., Mannigfache Bedeutungen von „Theologie“ und „Theologen“; „Ephemerides theologicae Lovanienses“, n. 5 (1928) 205—220: P. Batiffol, Theologia, Theologi; „Zeitschrift für Theologie und Kirche“, n. 38 (1930) 161—205: Kattenbuch F., Die Entstehung einer christlichen Theologie.

prasmę. Stabmeldžiuose, dar gerokai prieš Kristaus laikus, teologais buvo vadinami visi tie, kurie kalbėjo apie dievus, jų kilmę ir santykius su pasauliu. Ir tai buvo ne vieni kunigai ir filosofai, bet taip pat ir poetai, atpasakoję mitus apie dievų kilmę ir jų santykį su pasauliu. Iš čia ir ta tarytum trejopos rūšies teologija: θεολογία μυθική (pasakiška, mitiška teologija, vadinasi, ta, kurią kūrė labiausiai poetai, pav., Hesiodus), θεολογία φυσική (fiziška, natūrali, vadinasi, ta, kuriai daugiausia dirbo filosofai, norėdami labiau suprasti ir pažinti dievų prigimtį, pav.: Pherecydes Syrensis, Plato, Aristoteles), θεολογία νομική (civilė, legalė teologija, vadinasi, ta, kuri apimdavo valstybės ar kunigų įstatymus ar įsakymus, liečiančius, svarbiausia, patį dievams teikiamą kultą [1]). Taip buvo stabmeldžiuose.

Bet istorijoj teologijos vardas buvo pritaikintas ypač tam Dievo pažinimui, kurį iš apreiškimo turėjo žydai ir krikščionys. Tik ir čia teologijos, respective teologo, prasmė tūrio atžvilgiu nevienoda. Pirmaisiais krikščionijos amžiais kai kurie mokslininkai krikščionys teologijos vardą imdavo siaurai. Taip, vieni teologijos vardu vadino pačias apreikštas religijos tiesas, o įkvėptuosius Šv. Rašto S. ir N. Įstatymo raštininkus—teologais.[2] Antri čia skirdavo teologiją ir ekonomiją (οἰκονομία — dispensatio); teologija jie vadino mokslą, kuris kalba, svarbiausia, apie Dievą ir Jo asmenis (de Deo Uno et Trino), neįimdami Dievo veikimo ad extra; o ekonomijos vardu jie jau vadino mokslą apie Dievo veiksmą ad extra, ypač apie Dievo Žodžio įsikūnijimą, žmonijos atpirkimą ir t.t.[3] Treti mokslininkai krikščionys teologijos vardu vadino mokslą apie Kristaus dievybę; o kadangi šv. Jonas savo evangelijoj kalba ypač apie Kristaus dievybę, todėl iš evangelistų tik jį vieną ir tevadino teologu.[4] Šv. Augustinas teologijos sąvoką, kaip jau minėjome, paėmė plačiau. Šv. Tomas Akv. tuo reikalu sako panašiai, kaip ir šv. Augustinas: „Dicitur enim theologia quasi sermo de Deo; ergo est Deus subjectum hujus scientiae... Omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum".[5])

Tas Dievo pažinimas čia žemėj gali remtis arba tik p r o t u arba ir a p r e i š k i m u. Be to, ir vienas ir antras pažinimas gali buti m o k s l i š k a s ir p a p r a s t a s (vulgaris). Jau viduriniais amžiais nustatyta teologijos vardą teikti tik moksliškam Dievo pažinimui. Todėl teologiją šiandie mes apibrėžiame šiaip: *mokslas apie Dievą ir kūrinius, turinčius ryšį su Dievu* (scientia de Deo rebusque divinis)[6]); tai yra teologija plačia prasme. Tas moksliškas Dievo pažinimas gali, kaip minėjome, remtis arba

---

[1]) Plg., V a n L a a k H., Institutionum theologiae fundamentalis reperitorium, Romae 1921, 1.

[2]) Pav., P s. D i o n y s i u s A r e o p a g i t a, De caelesti hierarchia, c. 13.

[3]) Taip, pav., S. A t a n a s i u s, Oratio 2 c. Arianos.

[4]) Plg. H a r i n g J o h, Einführung in das Studium der Theologie, Graz 1911, 2—3.

[5]) 1, q. 1 a. 7.

[6]) Prof. B ū č y s P., Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, 21 sako: „Šv. Augustinas sakė, kad teologija esanti mokslas apie dievybę, ne apie Dievą. Tuo didysis išminčius norėjo pažymėti, kad ir klaidingų tikybų pažiūros, pripažįstančios dievų daugybę, telpa į teologijos vardą. Todėl Augustinas teologiją pavadino *sermo*, o ne *scientia*".

tik žmogaus protu arba dar ir apreiškimu. Moksliškas Dievo pažinimas paremtas tik žmogaus proto darbais, yra vadinamas specialiu vardu, būtent, natūralės teologijos arba, kitaip tariant, teodicejos vardu; ji apibrėžiama šiaip: scientia de Deo rebusque divinis ex *ratione*. O Dievo pažinimas, paremtas apreiškimu, yra vadinamas antgamtiška teologija (theologia supernaturalis); ji apibrėžiama: scientia de Deo procedens *ex principiis revelatis*; H. Felder ją apibrėžia: „scientia de Deo rebusque divinis ex revelatione“ [1]), o G. van Noort „scientia supernaturalis de Deo et de creaturis, quatenus ad Deum referuntur“ [2]).

Kadangi apreiškimas yra gautas per Kristų, todėl ir šia ką tik kalbėta prasme paimtą teologiją vadina krikščioniška teologija (theologia supernaturalis christiana). Čia tai ir turėsim antagamtišką teologiją *griežta* prasme [3]). Ją dar apibrėžia kaip scientiam fidei. Šia prasme paimtai teologijai labiausiai priklauso dogmatinė teologija, paskum moralinė, pastoralinė, asketinė, mistinė teologija ir bažnytinės teisės: šios visos teologijos šakos krikščioniškoj teologijoj remiasi apreiškimu ir kalba apie Dievą arba kūrinių santykius su Dievu.

Jei į krikščionišką teologiją įnešti dar ir visus tuos mokslus, kurie kuriuo nors būdu liečia apreiškimą ir krikščionišką religiją, tada turėsime antgamtišką (krikščionišką, nes apreiškimas per Kristų) teologiją *platesne* prasme; čia jau įeis fundamentalinė teologija arba apologetika, Šv. Rašto įvadas, hermeneutika archeologija, Bažnyčios istorija, patrologija, bažnytinis menas, dogmų istorija ir t. t.

Mes čia sustojame prie krikščioniškos teologijos *griežta* prasme. *Techniškai* teologija ir bus:

apreiškimu paremtas mokslas apie Dievą ir kurinius, turinčius ryšius su Dievu, visų daiktų pradžia ir tikslu (scientia de Deo rebusque divinis ex revelatione arba ex principiis revelatis).

Paaiškiname apibrėžime minėtas sąvokas.

1. Teologija yra *mokslas* (scientia)... Mokslas, subjektyviai imant, yra tikras pažinimas, kuris, pasirėmęs bendromis taisyklėmis, iš tikrų ir jau žinomų principų — dėsnių — išveda dar nežinomas tiesas, nukreiptas į vieną bendrą subjektą ir suvestas į vieną sistemą. Donat Jos.[4]) šiaip apibrėžia mokslą: „Ordinata complexio cognitionum ex rationibus ad unum quoddam objectum pertinentium.“

Dieckmann Herm[5]) mokslą trumpai ir apskritai apibrėžia: „Cognitio methodica et systematica,“ o kitoj vietoj jis jį apibrėžia plačiau: „Inquisitio alicuius rei methodica, cuius fructus est unitas systematica omnium cognitionum, quae spectant ad certum idem objectum[6]). Objektyviai

[1]) Apologetica sive theologia fundamentalis, Paderborn 1920, 1 dal. 2.
[2]) Tractatus de vera religione, Hilversum in Hollandia 1929, V p.
[3]) Aukščiau jau esame minėję teologiją plačia prasme: *scientia de Deo rebusque divinis*, nepridedant, ar ta scientia *ex ratione* (theologia naturalis) ar *ex revelatione* (theologia supernaturalis christiana).
[4]) Logica et Introductio in Philosophiam christianam [5], Oeniponte 1922, 1—2.
[5]) De revelatione christiana, Friburgi Brisgoviae 1930, 10.
[6]) L. c., 11.

paimtas mokslas apibrėžiamas kaip ir aukščiau, tik vietoj žodžio pažinimas, kuris yra žmoguje kaip jo proto veiksmas, akcentuojamos yra pačios tuo būdu pažintos tiesos, metodiškai pažintų ir susistemintų tiesų kompleksas. Iš to, kas pasakyta, matyti, kad į mokslo sąvoką įeina: 1) *principai* — žinomos ir tikros tiesos, pradai, iš kurių tas ar kitas mokslas prasideda; 2) *metodas* — kuris žiūri daugiau pačios pažinimo prigimties; jis nustato būdą, kelią, kuriuo tas pažinimas įgyjamas; šis būdas normuojamas tam tikrais dėsniais; 3) *sistema* — kai tiesos sudaro vieną moksliską organizmą.[1])

Krikščioniškąją teologiją taip pat vadiname mokslu, nes čia įeina tie trys elementai; dėl metodo arba dėl tiesų logiško išrutuliojimo. įrodymo, paaiškinimo (explicatio), nušvietimo (illustratio), apgynimo (defensio), padarymo iš jų išvadų *ir* dėl sistemos arba dėl išvestų ir įrodytų tiesų suvedimo į vieną moksliską organizmą neturima čia jokios abejonės, nes teologijoj visa tai yra. Gali kam nors kilti abejojimų dėl teologijoj vartojamų principų (principia quae) arba tam tikrų tiesų, kuriais remiasi moksliškas pažinimas, iš kurių prasideda įrodymas. Mat, visiems kitiems mokslams objektyviu ir išeinamu punktu (principia *quae*) yra arba vidiniai evidentiškos tiesos, arba vidinių ar išorinių patyrimas, arba žmonių autoritetas, o subjektyviąja priemone, kurios dėka tie mokslai pažįstami (principium *quo* cognitio elicitur), jiems yra žmogaus protas. Tuo tarpu teologijai išeinamuoju punktu yra pats apreiškimas, jo tiesos (principia revelata), kurių tarpe yra daug pirmos eilės paslapčių, o subjektyviąja priemone jai yra protas, bet jau tikėjimo apšviestas. Ir apreiškimas ir tikėjimas, aišku, yra virš gamstos jėgų (todėl ir pati teologija, jos mokslas, yra antgamtiškas, tuo tarpu kai visi kiti mokslai yra gamtiški arba vadinamieji pasauliniai mokslai—scientiae naturales).[2])

Suprantamas dalykas, kad kur įeina paslaptys, ypač pirmos eilės, tai ten nebegali būti kalbos ir apie išeinamųjų principų (pradų) vidinį evidentiškumą, ir, konsekventiškai, jei kas mokslą apibrėžia kaip cognitionem certam et intrinsece evidentem..., tas teologijos nebegali vadinti mokslu. Taip viduriniais amžiais daugeliui teologų ir atsitiko. Jie, pasinaudoję Aristotelio duotu mokslo apibrėžimu kaip cognitionis certae et intrinsece evidentis..., nebenorėjo teologijos vadinti mokslu tik dėl to, kad daugeliui tiesų, kuriomis, kaip savo principais, remiasi krikščioniškoji teologia, stinga vidinio evidentiškumo.[3]) Vieni jų sakė, jog mokslo vardas tinkąs tik žemesnio žinojimo rūšims, pasiekiamoms vienomis gamtiškomis priemonėmis; antri, jog teologiją esą galima vadinti mokslu tik analogiškai; pagaliau, treti sakė, jog čia žemėj teologija yra tik scientia imperfecta, o danguj palaimintuose — scientia perfecta. Kaip ten yra taip, tik ir mes šiandie teologijos negalėtume pavadinti tikra prasme mokslu, jei į šio pastarojo apibrėžimą būtinai būtų reikalinga įdėti principų *vidinį* evidentiškumą. Bet tai kaip tik nėra būtina; aukščiau duotame mokslo apibrėžime

---

[1]) Plg. Felder H., Apologetica sive theologia fundamentalis, 1 dal. 2.

[2]) Plg. Van Noort G., De vera religione, praelegomena in universam theologiam, VI.

[3]) Van Laak H., Theologiae fundamentalis repetitiorium, 1 dal. 7.

mes jo neįdėjome ir štai kodėl: „proprium scientiae non est evidentia (intrinseca) principiorum, sed eorum certitudo, cum certitudo sit finis scientiae, non autem evidentia“.[1]) Vadinasi, kiekvieno mokslo svarbiausias tikslas yra t i k r u m a s; kur jo visai nėra, ten negali būti ne mokslo. Tas tikrumas teologojoj kaip tik yra. Melchior Canus sako: „Ideo ab Aristotele et scholasticis ad scientiam postulari evidentiam principiorum, ut veritas habeat necessitatem et assensus firmitatem; si igitur haec possint haberi sine evidentia (intrinseca), nihil obstat, quominus vera atque proprie dicta scientia habeatur; iam vero theologia versatur circa veritates, quae habent maximam necessitatem et postulant summam firmitatem assensus, sc. veritates fidei, hae enim nituntur in auctoritate Dei revelantis, quae est motivum multo excellentius et praestantius quam omnis naturalis evidentia“.[2])

Bet reikia pabrėžti, kad nors mokslo apibrėžimas ir nebūtinai reikalauja vidinio principų evidentiškumo, tai tuo pačiu dar neseka, kad, esą, jau išmetamas visoks evidentiškumas. Kuris nors evidentiškumas vis dėlto turi būti, nes kitaip nebebūtų tikrumo; bet tas evidentiškumas nebūtinai turi būti tik v i d i n i s (kaip, pav., tiesoj, jog tas pats daiktas tuo pačiu metu ir tuo pačiu atžvilgiu negali būti ir nebūti, arba kad kiekvienas dydis yra didesnis už savo dalį). Evidentiškumas gali būti dar ir i š o r i n i s, vadinasi, paremtas kito (žinančio ir nemeluojančio) autoritetu (pav., istoriškų faktų evidentiškumas). Krikščioniškai teologijai žinomos svarbiausios paslaptys. Pav., žinoma Šv. Trejybės paslaptis. Kad pasakymas, jog Dievuj viena prigimtis ir trys asmenys, yra tiesa, to mes, aišku, nepatiriame vidiniu šios tiesos evidentiškumu (kaip kad pirmuose proto dėsniuose — prima rationis principia); bet ta tiesa šiandie turi mums išorinį evidentiškumą — Dievo autoritetą, kuris tą tiesą apreiškė. Įrodžius, kad Dievas iš tikrųjų šią tiesą apreiškė, nebėra ko abejoti ir pačios tiesos tikrumu.

Įrodyti apreiškimo faktą yra apologetikos arba fundamentalinės teologijos dalykas (teologiją čia suprantame platesne prasme); o pasakyti, kurios atskiros tiesos yra apreiškime, tas tiesas įrodyti, nušviesti, apginti, padaryti iš jų konkliuzijas, suvesti tas tiesas į vieną sistemą jau yra antgamtiškos teologijos griežta to žodžio prasme dalykas[3]).

---

[1]) F e l d e r H., Apologetica sive theologia fundamentalis, I 2.

[2]) De locis theologicis, l. 12 c. 1. (žiūr. M ü l l e r J., De vera religione[2], Oeniponte 1914, 12).

[3]) Prof. P. B ū č y s, Teologijos enciklopedijos kursas, 28—29: „Teologija yra mokslas dar ir dėl to, kad turi savo istoriją, nes nesančių daiktų istorijos paprastai nebūna. Teologijos istoriją sudaro žinios apie tai, kaip atsirado teologijos šaltiniai, kaip tų šaltinių patiektoji medžiaga buvo aiškinama ir tvarkoma, koki žmonės tą darbą dirbo ir kokiais veikalais patarnavo žmonių žinybai. Gana ilga eilė yra tų žmonių, kurių visas veikimas susitelkęs teologijoje, tačiau jie taip pakėlė savo laikų kultūrą, jog pakilo ne viena teologija, bet ir kitos mokslo ar civilizacijos šakos drauge. Užteks paminėjus šv. Augustiną, šv. Tomą Akvinietį, Gracianą, Vincentą Bellovakietį, beveik visus Europos literatūrų pirmuosius rašytojus, daugumą labdarybės didžiavyrių (šv. Vincentas a Paulo), nemaža stambiųjų pedagogų (šv. Jonas de la Salle, šv. Angelo Marici). Pastaraisiais laikais Leonas XIII patarnavo ne vien teologijai, bet ir

Pasakius, kad krikščioniška teologija yra mokslas, tikėjimo mokslas (scientia fidei), atrodo, besusidaranti viena kita sunkybė. *Viena* sunkybė ta, kad tikėjimas nėra mokslas, o tik tam tikras žmogaus dvasios (svarbiausiai proto) veiksmas (tikėjimas subjektyvia prasme — fides *qua* creditur), arba tiesų kompleksas (tikėjimas objektyvia prasme — fides *quae* creditur); o kadangi teologija kalba apie tikėjimą, tai atrodo, kad ir teologija nėra mokslas. Ta tariamoji sunkybė lengvai išsprendžiama pabrėžiant, kad tikėjimas ir teologija nėra tas pats dalykas: jie skiriasi: 1) u ž d a v i n i a i s; tikėjimo uždavinys — žinoti apreikštas tiesas ir, svarbiausia, protu pritarti joms, pasiremiant Dievo autoritetu, vadinasi, pritarti todėl, kad Dievas jas apreiškė (fides est assensus intellectualis veritatibus revelatis propter auctoritatem Dei revelantis), tuo tarpu teologijos uždavinys yra moksliškai įrodyti, kurios tiesos yra apreiškime, tas tiesas filosofiškai sutvirtinti, nušviesti, paaiškinti (kiek tai galima), padaryti iš jų tolimesnes išvadas, atsakyti į joms prikišamus priekaištus, suvesti tas tiesas į vieną sistemą, mokslišką organizmą. Suprantama, jog vienas dalykas yra žinoti, ką turiu tikėti, kitas — tas tikimas tiesas moksliškai įrodyti, apginti ir t. t.; 2) tikėjimas ir teologija skiriasi m o t y v a i s; tikėjimo formalis motyvas — Dievo autoritetas: tikiu, nes tas tiesas apreiškė Dievas, o teologijos — be to autoriteto dar ir moksliškas įrodymas (demonstratio scientifica); 3) skiriasi jie dar ir m e d ž i a g a; tikėjimo medžiaga — formaliai (explicite ar implicite) apreikštos tiesos; teologijos — dar ir teologiškos konkliuzijos ir t. t.[1])

Kita sunkybė, atrodo, ta, kad teologijos medžiagą labiausiai sudaro paslaptys, kurios, atrodo, negali būti mokslo objektu. Ši sunkybė išsprendžiama, pabrėžiant dvi tiesas; viena, jog teologijos ne vienintelis tikslas, pasiremiant apreiškimu, tik konstatuoti paslapčių buvimą; kaip minėjome, teologijos tikslas platesnis; antra tiesa ši: nors tiesa, kad paslapčių buvimo neįrodinėjame vien protu pasirėmę, bet vis dėlto mes įrodinėjame jas esant apreiškime (Tradicijoj ir Šv. Rašte), paskui jas filosofiškai nušviečiame, paaiškiname (žinoma, kiek tai galima), giname nuo priekaištų, tarpusavy surišame, į sistemą suvedame, praktišką naudą parodome ir t. t. Taigi nors paslaptys nėra vidiniai evidentiškos, tačiau jos gali būti ir yra išoriniai (extrinsece) evidentiškos, ir todėl jos gali būti ir mokslo objektu. Čia galima pavartoti mažą kasdieninio gyvenimo analogiją: šiandie dar nežinome, kas yra elektra, tačiau ji sudaro fizikos mokslo šakos objektą; arba kad ir tokia matematika nepasako, kas yra laikas

---

filosofijai, ir istorijai... Žiūrint tad į teologijos objektą, metodą ir istoriją, reikia teologiją pavadinti ne vien mokslu, bet dar priskaityti prie senųjų, stambiųjų ir rimtųjų mokslų".

[1]) Bet v a n N o o r t' o G., De vera religione, praeilegomena, IX, žodžiais reikia pasakyti, jog teologija „*arctissime cum fide connectitur;* nam: a) *fidem supponit eique initur.* Veritates enim revelatae de quibus theologia principaliter tractat, et ex quibus omnes suas conclusiones deducit, nisi fide suscipiuntur, omnino non constant. Fide igitur sublata, nulla remanet in materia theologica certa veritatis cognitio, ergo nulla scienta theologica, nulla theologia. Hinc notum illud scholasticorum adagium: „Credo ut intelligam". b) *Fidei opem multiplicem praestat;* per theologiam enim, teste s. Augustino, fides saluberrima, quae ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur."

ar erdvė (tai pasako filosofija); tačiau matematika kalba ir apie laiką ir apie erdvę.

Dar sunkybė. Įprasta sakyti (ir tai su pagrindu), kad tikėjimas yra ankstybesnis už teologiją (fides praecedit theologiam), nes teologija sau kaip išeinamuoju punktu ima tikėjimo (apreikštas) tiesas; todėl ir čia atrodo kylanti sunkybė: įrodinėjant, kurios tiesos yra apreiškime, kurios ne, tuo pačiu lyg parodoma, jog teologija esanti ankstybesnė už patį tikėjimą. Sprendžiant šią sunkybę, tenka prisiminti anksčiau padarytą krikščioniškos teologijos suskirstymą į krikščionišką teologiją griežta ir platesne prasme. Jei imti teologiją platesne prasme, tai čia įeina taip pat fundamentalinė teologija, ir tada pasakymas, kad teologija savo pradus imanti iš tikėjimo ir per tai tikėjimas esąs anksčiau už teologiją, nevisai priimtinas, nes fundamentalinė teologija kaip tik įrodinėja patį apreiškimo faktą ir apreiškimo šaltinius ir, konsekventiškai, nebegalima sakyti, kad teologija (platesne prasme) visa imanti iš paties apreiškimo, respective tikėjimo. O jei imti teologiją griežta prasme (kur labiausiai įeina dogmatinė), tai tikėjimas, tiesa, yra ankstybesnis už teologiją; bet ir tai tik tada, kai jis liečia pagrindines tiesas, kuriomis pasinaudoja teologija savo įrodynėjimuose, išvadose, konkliuzijose[1]). Bet tai nė kiek nekenkia pačiai teologijai, mokslui. Teisingai tuo reikalu pastebi Müller J.: „Potest quis tenere aliquam veritatem ut fide certam quia Ecclesia eam docet, quin sciat quomodo in Scriptura vel Traditione enuntietur. Si iam nunc inquiritur et probatur hanc veritatem doceri a Scriptura vel Traditione vel ab utraque, fides in eam (veritatem) euisdem theologicam demonstrationem praecedit. Simili ratione potest quis veritatem aliquam ut certam ex uno fonte revelationis tenere et dein probare eandem veritatem in alio quoque fonte contineri. Ceterum fides revelationis certam quidem, non vere scientificam cognitionem supponit"[2]).

Ir dar sunkybė. Mokslas yra laisvas, o teologija priklauso apreikštų tiesų; ir tiesos čia ne proto, tik iš viršaus pateikiamos; konsekventiškai, čia nebegali būti jokios evoliucijos. Be to, teologija priklauso Bažnyčios autoriteto, todėl teologijos progresas gali būti to autoriteto trukdomas. Į tai tenka atsakyti: 1) Kiekvienas mokslas turi tarnauti tiesai, kiekvienas mokslas turi priklausyti tam tikrų aiškių mintijimo dėsnių. Ir todėl šiuo atveju joks mokslas nėra laisvas. Libertas errandi non est scientiae libertas[3]). 2) Dėl teologijai daromų specialių priekaištų: a) apreiškimas netruk-

---

[1]) Plg. Dorsch Aem., Institutiones theologiae fundamentalis, I: De religione revelata, Oeniponte 1916, 15—17.

[2]) De vera religione, 16.

[3]) A. Jakštas, Mokslas ir tikėjimas, Kaunas 1930, 119—120: „Laisvė tik tuomet yra tikra ir vaisinga, kai ji mus ragina veikti ne tik laisvai, bet ir dorai ir logiškai, kai ji laikos proto, tikėjimo ir doros taisyklių. Nes mūsų laisvė nėra absoliuti. Kiek yra mokslo, tikėjimo ar doros įstatų, tiek yra mūsų laisvei suvaržymų. Išmokai iš aritmetikos, kad pūde yra 40 svarų, — jau nebėsi laisvas, negali sakyti, pūde esą daugiau ar mažiau svarų kaip 40. Išmokai iš istorijos, kad Gediminas ir Vytautas buvo Lietuvos kunigaikščiai, jau nebėsi laisvas, negali sakyti, jų nebūta arba jie buvę Maskvos kunigaikščiai; sužinojai iš katekizmo, Dievą sukūrus dangų ir žemę, jau nebesi laisvas, negali sakyti, Dievas dangaus ir žemės nesukūręs ir t.t.

Tiesa, prieš tai, kad šiaip jau mokslo tiesos mus varžo, žmonės neprotestuoja ir leidžia joms varžyti savo laisvę. Protestuoja vien prieš tikėjimo tiesas."

do pažinti: α) kas žmogui davė protą ir protui natūralį objektą, tas gali duoti žmogui naujų tiesų ir nepaprastu keliu (per apreiškimą); žinoma, tiesų neprieštaraujančių paties žmogaus įgytoms tiesoms. β) Iš apreikštų tiesų konkliuzijomis išvedame naujų tiesų; vadinas, apreiškimas tiesos pažinimą tik padidina. b) Bažnyčia teologijos mokslingumui nekenkia: α) Bažnyčia nėra natūralis autoritetas[1]). Visi mokslai, be abejonės, norėtų turėti savo sričiai tokių autoritetų. β) Istorija liudija, kad teologijai buvo palikta daug klausimų, kuriuos ji galėjo laisvai nagrinėti. Iš antros pusės, kas bebūtų likę iš teologijos, jei Bažnyčia būtų leidusi visoms filosofinėms sistemoms įsibrauti į teologiją.

2. Teologijos apibrėžime sakėme: teologija yra *apreiškimu* paremtas mokslas... (scientia ex revelatione, ex principiis revelatis); čia apreiškimas yra teologijos o b i e c t u m f o r m a l e (individuum rei). Kalbant apie bet kurį mokslą, reikia skirti kiekvieno savo formalį objektą (obiectum formale), materialį objektą (obiectum materiale) ir subjektą (obiectum attributionis, subiectum). Pasiaiškiname dėl tų terminų, nes ne visi vienoda prasme juos ima.

M a t e r i a l i s o b j e k t a s (obiectum materiale) — visa tai, ką tas bei kitas mokslas apima, vadinas, visos tos tiesos, kurias tas bei kitas mokslas žino, turi. Tai kai kas vadina obiectum quod.

Teologijoj tokiu materialiu objektu yra suma tiesų apie Dievą ir kūrinius, turinčius ryšį su Dievu, galutiniu savo tikslu.

S u b j e k t a s (obiectum attributionis) kurio nors mokslo yra tas, aplink ką tas mokslas labiausiai sukasi, ką jis labiausiai siekia. Jį vadina įvairiai: pav., šv. Tomas[2]) jį vadina subiectum, R. Garrigou-Lagrange[3]) — obiectum formale quod, G. van Noort[4]) — subiectum attributionis, o visus kitus antraeilius dalykus—subiecta attributa. Teologijoj toks subjektas (obiectum attributionis, obiectum formale quod, subiectum, subiectum

---

[1]) Prof. B ū č y s P., Teologijos enciklopedijos kursas, 26—27: „Katalikų teologija pripažįsta Bažnyčiai teisę daryti tikybos dalykų išsprendimus, bet del to nepaliauja buvusi mokslas lygiai taip, kaip ir parinktieji teisininkai nepaliauja buvę mokslininkais tada, kada jų prirengtas įstatymų sumanymas, perėjęs per parlamentą, tampa privalomas visiems. Ką katalikų teologijos mokslas atranda betyrinėdamas ir ką mokslininkai įrodo, kad tai tiesa, tą Bažnyčios ištarmė galutinai patvirtinta. Daugeliui rodosi, būk pirma įvykstanti Bažnyčios ištarmė ir tik paskui prasidedančios teologų pastangos įrodinėti tos ištarmes tiesą. Iš tiesų gi yra visai priešingai (manytume, jog ne visad ir nebūtinai. P. V.). Kada mokslas pasiekia klausimo dugną, kada tas klausimas esti visais žvilgsniais ištirtas ir visa jį liečiančioji medžiaga sutvarkyta, tik kada įvyksta Bažnyčios išsprendimas, vadinamoji dogminė definicija... Sykį paskelbtosios ištarmės savo keliu tampe mokslo medžiaga, kaip plytos architektui. Architektas plytų nemaino, bet iš jų kraują tokius meno gaminius, kokius įveikia daryti jo talentas ir mokslas. Taip pat ir istorikas neturi laisvės mainyti įvykusius faktus, bet sudaro tautos, platesnės ar siauresnės visuomenės, gyvenimo paveikslą... Kaip teologija Dievo žodį stato aukščiau už teologo mintį, taip gamtos mokslas padarytąjį bandymą arba eksperimentą stato aukščiau už gamtininko spėliojimą. Skirtumas tarp gamtininko ir teologo yra tas, kad vienas savo mintį taikina prie vienos rūšies, kitas prie kitos.

Kol žmogaus mintys laikosi prie įvykių, vis tiek ar jie yra dvasios ar kūno srityje, kol ta mintis renka tų įvykių daugybes ir juos tvarko, lengvindama kitiems juos patirti ir atsiminti, tol eina mokslas".

[2]) 1 q. 1 a. 7.

[3]) De revelatione christiana[3], Romae 1925, 6.

[4]) De vera religione, VI p.

attributionis), aišku, yra Dievas, kaipo Dievas (Deus sub ratione deitatis ex revelatione cognoscibilis).

Formalis objektas (obiectum formale) — tas taškas, tas žiūrėjimo punktas (respectus), iš kurio žiūrima į visą medžiagą (į obiectum materiale); jį vadina dar obiectum formale quo (pav., minėtas R. Garrigou — Lagrange minėtoj vietoj) arba obiectum formale sub quo.

Teologijoj tokiu formaliu objektu (obiectum formale, obiectum formale quo arba sub quo) yra pažinimas Dievo, pasiremiant Dievo apreiškimu (cognoscibilitas et demonstrabilitas Dei ex revelatione, ex principiis revelatis). Taigi teologijai išeinamuoju tašku, iš kurio ji į viską žiūri, svarsto, veda, stato, yra apreiškimas, kurs yra Tradicijoj ir Šv. Rašte. Apreiškimas teologijai yra principium obiectivum, iš kur (ex quo) imamas pažinimas; o priemonė, kuria (quo) tas pažinimas iš apreiškimo imamas, yra žmogaus protas, tik jau tikėjimo apšviestas (kitaip tariant, revelatio subiectivata, ratio fide illustrata). Iš čia susidaro ir tas esminis skirtumas tarp natūralės teologijos (teodicejos) ir krikščioniškos (antgamtiškos) teologijos: skirtingi jų formaliai objektai (obiecta formalia), nes, teodicejos formalis objektas yra Dievo pažinimas, pasiremiant sukurtais daiktais ir tik žmogaus protu (cognoscibilitas Dei lumine rationis ex creaturis).[1])

Kuo skiriasi antgamtiška teologija (griežta prasme paimta, kur įeina, svarbiausia, dogmatika) nuo apologetikos arba fundamentalinės teologijos (esančios taip pat krikščion. teologijos dalyku, bet jau teologijos paimtos platesne prasme, kur be dogmatinės, moralinės ir k., įeina dar ir visi tie dalykai, kurie kokiu nors būdu liečia, svarsto apreiškimą ir krikščionių religiją), mes kalbėsime vėliau.

3. Teologijos apibrėžime dar sakėme, jog ji yra mokslas apie *Dievą ir kūrinius, kiek jie nukreipti į Dievą, galutinį savo tikslą* (scientia de Deo rebusque divinis....); tai bus teologijos materialis objektas (obiectum materiale), t, y. tam tikra tiesų suma apie Dievą ir kūrinius, kiek jie yra saryšyje su Dievu. Tas objektas čia dvejopas: vyriausias, t. y. suma tiesų apie Dievą; kaip minėjome, teologijos subjektas (obiectum attributionis, obiectum formale quod, subiectum attributionis) yra Dievas, kaipo Dievas (Deus sub ratione deitatis); antros eilės objektas, t. y. suma tiesų apie kūrinius, kiek jie turi ryšio su Dievu, visų daiktų pradžia ir tikslu. Šiuo atžvilgiu kūriniai teologijai yra subiecta attributa.

Tiek dėl teologijos sąvokos.

3. Teologijos pradai (principia) ir šaltiniai.

1) *Principia obiectiva* arba *principia quae*, t. y. kaip anksčiau minėjome, tos tiesos, kurias pažinę, einame prie platesnio pažinimo, vadinasi pagrindinės mokslo tiesos. Šie principai skirstomi į formalius ir materialius. Pasauliniams mokslams tokie formaliai dėsniai, principai yra betarpiškai evidentiškos tiesos, ypač pirmieji dėsniai (tapatybės, prieštaravimo ir t. t.), o teologijai formalis dėsnis yra ši tiesa: visa, ką Dievas apreiškė, būtinai yra tiesa; ši tiesa savaime aiški. Materialiais dėsniais teo-

[1]) Reikia pasakyti, kad krikščioniškoji teologija skiriasi nuo teodicijos iš dalies ir savo materialiu objektu, nes į teologiją įeina dar ir paslaptys.

logijai eina apreikštos tiesos (vad. articuli fidei), iš kurių vėliau išvedamos kitos tiesos.

2) *Principium subiectivum* arba *principium quo*, yra tas, kurs pažįsta; tokia priemone teologijai yra žmogaus protas, *apšviestas* apreiškimo (tikėjimo).

3) *Principia ex quibus* arba šaltiniai arba vietos (aruodas), iš kur tas ar kitas mokslas ima savo svarbiausias ir vyriausias tiesas. Teologijai tokiais šaltiniais yra šie:

a) Vyriausias ir paskutinis šaltinis, aišku, yra pati Dievo išmintis, žinojimas, kuris mums perteikiamas apreiškimo keliu.

b) Dievo apreiškimas šiandie randamas dviejuose šaltiniuose: Tradicijoj ir Šv. Rašte. Šiuos du šaltinius mes vadiname principia ex quibus constitutiva arba regula fidei materialis et remota.

c Šie du šaltiniai saugoti, iš jų neklaidingai tiesas imti yra pavesta neklaidingai Bažnyčiai. Todėl Bažnyčios žodis teologijai yra reikšmingas ir sudaro jai naują šaltinį, kurį teologai, kad skirtų nuo anų dviejų šaltinių, vadina principium directivum arba regulativum[1]) arba regula fidei formalis et proxima.

d) Dar vienas šaltinis, būtent, žmogaus protas su visais savo paties patirtais mokslais. Protas įrodinėja tikėjimo pagrindus, pav., Dievo buvimą (teodiceja), apreiškimo faktą (apologetika arba fundamentalinė teologija), filosofiškai nusviečia ir gina pačias apreikštąsias tiesas ir t. t.[2])

4. Teologijos pranašumas (praestantia).

Teologija praneša visus kitus mokslus, nes:

a) Jos tiesų tikrumas yra didesnis: tų tiesų tikrumą liudija pats Dievas. Teisingai pastebi šv. Tomas „aliae scientiae certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanae, quae errare potest; haec autem certitudinem habet ex lumine divinae scientiae, quae decipi non potest.“ [3])

b) Jos objektas pranašesnis, nes jis kalba apie Dievą, Jo Asmenis ir darbus, apie kūrinių santykį su Dievu, galutiniu jų tikslu.

c) Jos tikslas didesnis, nes kreipia mus į Dievą, galutinį mūsų tikslą, vyriausią laimę („Nei akis regėjo, nei ausis girdėjo...“[4])

Taigi teologija įvairių mokslų tarpe turi pirmybę.

Tik čia dėl to pasakymo gali kilti viena kita sunkybė. *Viena* sunkybė: pasaulinių mokslų tiesos (jų principai) yra tiek aiškios, jog dėl jų tikrumo net abejoti negalima; o dėl tikėjimo tiesų (principų) abejoti fiziškai galima; todėl atrodo, kad šiuo atžvilgiu pasauliniai mokslai praneša teologiją. Čia reikia atsiminti, kad kalbama apie tikrumą, kuris dalomas į objektyvų — tai pats patvarus daiktų savo esime buvimas, determinacija, ir į subjektyvų — tai stiprus proto pritarimas kuriai nors tiesai. Šis subjektyvus tikrumas suponuoja objektyvų motyvą[5]). Tik tas ob-

---

[1]) Žiūr. Dz. 1785, 1787, 1793.

[2]) Plg. Dorsch Aem., Institutiones theologiae fundamentalis, I: De religione revelata, 27—30.

[3]) 1 q. 1 a. 5.

[4]) 1 Kor. 2, 9.

[5]) Kas nori išmintingai protu pritarti kuriai nors tiesai, tas turi turėti ir objektyvų motyvą.

jektyvus motyvas gali turėti dvejopą stiprumą: arba p a t s (dėl savo galios ir vertingumo) arba d a r i r m ū s ų a t ž v i l g i u, (daugiau ar mažiau patraukdamas į save mūsų protą ir jį patenkindamas). Tas paskutinis stiprumas kaip tik ir yra įvairus pasauliniuose ir teologijos moksluose. Teologijos tiesų motyvai p a t y s yra stiprūs, bet kai tos tiesos paliečia ž m o g a u s p r o t ą, tai jų motyvai gali pasirodyti tolimesni už gamtos mokslų motyvus. Dėl daugelio gamtos mokslo tiesų negalima abejot, bet tai nėra todėl, kad, esą, tų tiesų tikrumas didesnis už apreikštų, bet tai yra todėl, kad tos gamtos mokslo tiesos artimesnės mūsų proto galioms[1]). Vaikas, pav., lengviau supras tiesą, kad saldumynas yra gardus daiktas, kaip jo tėvo astronomo pasakytą tiesą, jog žemę sukasi aplink saulę. Paskutinės tiesos tikrumas ne mažesnis, kaip pirmos, tačiau vaikas dėl antrosios tikrumo gali padvejoti, jei tik stipriai nepasirems tėvo autoritetu. Tikėjimo tiesų tikrumas yra didesnis už daugelį kitų tiesų, nes jos remiasi Dievo autoritetu[2]). *Kita* sunkybė: metafizika, atrodo, yra pranašesnė už visus kitus mokslus, nes jie visi iš jos skolina pagrindines tiesas, o ji pati ne. Čia reikia pasakyti, jog visi mokslai turi bendrų tiesų, svarbiausia, vadinamuosius pirmuosius dėsnius (tapatybės ir t.t.); toliau, pasauliniai mokslai ir teologija turi skirtingų dėsnių, principų. Teologija savus principus ima ne iš kitur, tik iš apreiškimo; o kitų mokslų tiesomis, taip pat ir filosofijos, ji tik pasinaudoja kaip pagelbinėmis, kad apreikštas tiesas geriau p e r t e i k t ų ž m o n i ų p r o t a m s. Maža analogija: inžinierius,

---

[1]) Plg. D o r s c h A e m., De religione revelata, 25.

[2]) A. J a k š t a s, Mokslas ir Tikėjimas, 120: „Žmonės protestuoja vien prieš tikėjimo tiesas, dėl to, kad jos yra nesuprantamos, neaiškios. Kad neaiškios, tai tiesa. Bet dėl ko? Gi dėl to, kad jos nuo mūsų be galo tolimos. Tame dalyke jos labai panėši į anas tolimas, ne tik plika akimi bet ir per geriausius teleskopus vos beužmatomas žvaigždes. Tos žvaigždės mūsų akims atrodo silpnai žibančiais taškeliais, bet astronomai, kurie jas geriau yra ištyrę, sako, tai esą ne punkteliai, bet tikros saulės, daug didesnės ir skaistesnės už mūsiškę, kuri pati viena visą žemę apšviečia. Na, o jei taip yra su dangaus kūnais, tai nėra kuo stebėtis dėl neaiškumo tiesų, liečiančių dangaus Kūrėją. Nes skirtumas tarp Jo ir mūs yra neapsakomai didesnis negu tarpas tarp žemės ir anų vos užmatomų žvaigždžių, nuo kurių šviesa mus tepasiekia vos po 100000 metų, nors ji skrenda po 300000 kilometrų per sekundą!

Girdėdamas tai, koks kaimietis gali čia pasakyti: ot niekus kalbate: kaip tai mažas spuogelis gali būti didesnis ir skaistesnis už saulę? Aš to nematau ir tuo netikiu!... Bet mokytas žmogus to nepasakys, nes jis žino, kad tame dalyke klysta kaimietis, o ne mokslas. Taip pat yra ir su religijos dalykais. Kas jų gerai nepažįsta, gali juos lengvai užginčyti, lyg anas tamsus kaimietis astronomijos tiesas. Bet kas nepasigailės triūso tikėjimo tiesoms geriau pažinti, ras ne tiktai jas esant tokias, kokias Bažnyčia paduoda, bet ir įsitikins, kad jose esama tiek dvasiškos šviesos, kad priešais ją anų tolimų milžinų saulių šviesa bus lyg tamsiausias šešėlis."

Kad pasaulinių mokslų tiesos žmogaus protui aiškesnės už teologijos, K l e u t g e n, De ipso Deo, n. 34, sako: „Ceteris paribus tanto excellentior est scientia, quanto clarior et certior, atque ideo Beatorum theologia hanc nostram inenarrabiliter superat, attamen altissimarum rerum quamvis imperfecta cognitio desiderabilior rerum minimarum cognitione perfecta. Adde, quod, quae sunt maxima, eadem in se quidem certissima et evidentissima sunt, at non nobis, propter debilitatem intelligentiae nostrae... Tandem, quae de rebus divinis philosophia clare et certo cognoscit, iis theologia non privatur" (žiūr. M ü l l e r J., De vera religione, 26).

statydamas namus, pasinaudoja prityrusiais mūrininkais, dailidėmis ir t. t. Pasinaudoja padėjėjais ir teologija[1]).

5. Teologijos padala.

Teologijos padala mums čia reikalinga tam, kad pamatytume fundamentalinės teologijos vietą visoj teologijos sistemoj. Todėl čia ją ir minime.

1. *Medžiagos atžvilgiu* krikščioniškoji teologija *platesne* prasme daloma į:

1) Fundamentalinę, t. y. tą, kuri kalba apie visos teologijos pagrindus, kitaip tariant, apie patį apreiškimo faktą, apie apreiškimo šaltinius, apie apreiškimo saugotoją—Bažnyčią. Fundamentalinė teologija turi dar ir kitų vardų, kuriuos matysime vėliau.

2) Dogmatinę *plačia* prasme arba teologiją *griežta* prasme, t. y. tą, kuri kalba atskirai apie pačias apreikštas ir Bažnyčios pateiktas ir paaiškintas tiesas. Dogmatinės vardas yra kilęs iš žodžio „dogma"; suprantama, kad šis žodis savaime tinka ir teoretiškoms (spekulatyvioms) ir praktiškoms tiesoms, tik svarbu, kad jos būtų apreikštos ir Bažnyčios pateiktos žmonėms priimti, tikėti. Tik paskutiniais laikais tas dogmos žodis labiau taikomas spekulatyvioms tiesoms. Iš čia ir tas reiškinys, kad teologijos mokslas apie teoretiškąsias tiesas dažnai vadinama dogmatine (griežta prasme) teologija; tas pavadinimas šiandie jau yra įsigalėjęs; tik, vartojant jį, visada reikia atsiminti tai, kad ir moralinė arba, kitaip tariant, praktiškoji teologija, sau normas ima iš apreiškimo, kad ir ji naudojasi Bažnyčios neklaidingu autoritetu; konsekventiškai, ir jos svarstomos tiesos taip pat yra *ir* apreikštos *ir* Bažnyčios pateiktos priimti. Iš to, kas pasakyta, matyti, kad dogmatinė (platesne prasme) teologija daloma į:

a) Dogmatinę teoretinę teologiją arba, kaip šiandie įprasta sakyti, stačiai dogmatinę (griežta prasme) teologiją[2]) arba dogmatiką. Ji yra ta teologijos šaka, kuri traktuoja tiesas apie Dievą, koks Jis yra pats (in se), apie pasaulio kūrimą, pasaulio atpirkimą ir t. t.; čia svarstomos labiausiai teoretiškos tiesos;

b) Dogmatinę praktikinę teologiją arba moralinę (platesne prasme) teologija; ji kalba apie Dievą, kūrinių tikslą, ir apie žmogaus veiksmus, vedančius į tą tikslą[3]).

Dogmatinė praktikinė arba moralinė (platesne prasme) teologija dar daloma į:

---

[1]) Kad nėra prieštaravimo tarp teologijos ir kitų mokslų, žiūr. prof. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, 29—34.

[2]) Teologijos fakultetų ir kunigų seminarijų paskaitų lentelėse dogmatinė teologija šia prasme ir imama.

[3]) Van Noort G., De vera religione, XI p.: „Theologia dogmatica practica (moralis) se habet erga theologiam dogmaticam theoreticam ut pars ad totum. Unde scholastici et ipse D. Thomas omnes veritates revelatas tam speculativas quam practicas eadem Summa Theologica tractabant. Quare si hodie auctores saepe theologiam practicam (moralem) dogmaticae opponunt, hic modus loquendi significare nequit, moralem non esse partem intrinsecam dogmaticae."

α) M o r a l i n ę (griežta prasme) teologiją. Ji kalba apie įsakymus, apie tai, kas leista, kas ne.[1])

β) A s k e t i n ę teologiją. Ji kalba apie patarimus (evangeliškus), apie ordinarines tobulybei siekti priemones.

γ) M i s t i n ę teologiją. Ji kalba apie nepaprastus tobulybei siekti kelius ir priemones.

δ) P a s t o r a l i n ę teologiją. Ji dėsto, kaip vesti pastoracijos (ganytojo) darbas žmonėse.

Šiai artimos yra katechetika, homiletika.

ε) L i t u r g i k ą. Ji apima įstatymus, nurodančius ir vienodinančius Dievo garbinimo būdą, apeigas.

ϑ) B a ž n y t i n e s t e i s e s. Jos apima įstatymus, tvarkančius išorinį Bažnyčios gyvenimą[2]).

2. *Metodo arba dėstymo būdo* atžvilgiu teologija (svarbiausia, dogmatika ir moralinė [griežta prasme] teologija) skirstoma į:

1) P o z y t i v i n ę teologiją. Ji, pasinaudodama Šv. Raštu ir Tradicija, įrodinėja, kurios tiesos iš tikrųjų yra apreiškime; kitaip tariant, ji atsako į klausimą: a r i š t i k r u j ų t a i p *yra*, vadinasi, ar iš tikrųjų tos tiesos yra apreikštos? Vadinasi, ji konstatuoja apreiškimo šaltinių turinį.

a) Jei ši teologija įrodinėdama naudojasi beveik vien Šv. Raštu, tai ją tada vadina b i b l i n e teologija. Šiai teologijai padedamieji dalykai yra tie, kuriuos mes pavadintume b i b l i n ė m i s s t u d i j o m i s (studium biblicum); čia įeina, svarbiausia, Šv. Rašto egzegezė, paskum įvadas, Šv. Rašto archeologija (sacra), hermeneutika, filologija (sacra) ir t. t., žodžiu, visa, kas reikalinga Šv. Rašto studijoms.

b) Jei pozityvinė teologija remiasi tik Tradicija, tai turi įvairius vardus, žiūrint, kokiais Tradicijos šaltiniais ji ypač naudojasi; teologija yra p a t r i s t i n ė — jei ji naudojasi, svarbiausia, Bažnyčios tėvais; s i m b o l i n ė — jei naudojasi tikėjimo simboliais ir kitais autentiškais pačios Bažnyčios dokumentais ir t. t. Šios rūšies teologijai padedamaisiais dalykais yra visi tie, kuriuos mes pavadintume i s t o r i n ė m i s s t u d i j o m i s (stu-

---

[1]) Teologijos fakultetų ir kunigų seminarijų paskaitų lentelėse moralinė teologija šia (griežta) prasme ir imama.

[2]) Prof. P. B ū č y s, Teologijos enciklopedijos kursas, 40—43, teologiją skaido į keturias sekcijas: 1) istorinė sekcija, kuriai priklauso Šv. Raštas su savo mokslo šakomis ir su gausingais padedamaisiais mokslais, Bažnyčios istorija su krikščion. archeologija, patrologija, vidurinės ir vėlesnės teologijos istorija, vienuolių istorija, Bažnyčios Santarybų istorija, popiežių istorija, krikščioniškojo meno istorija, bažnytinės muzikos istorija; prie visų istorijos šakų prisideda padedamieji mokslai: epigrafika (parašų mokslas), sfragistika (mokslas apie antspaudus), numizmatika (mokslas apie medalius ir pinigus), heraldika (žymesnių giminių ir jų ženklų mokslas), diplomatika (dokumentų rašymo būdų mokslas); 2) sistematinės teologijos sekcija, kuriai priklauso fundamentalinė teologija, dogmatinė (griežta prasme) teologija; 3) praktikinė teologijos sekcija, kuriai priklauso moralinė (griežta prasmė) teologija, asketika, mistika, pastoralinė teologija su padėjėjomis — homiletika ir katechetika, pastoralinė medicina, pastoralinė sociologija; 4) teisių arba juridinė sekcija, kuriai priklauso kanonų teisė su visais kitais jai artimais mokslais ir liturgika. Teisių sekcija yra lygiagretė praktikinės teologijos sekcijai. Sujungus praktikinę sekciją su sistemine lieka, pagal prof. Būčį, šios teologijos mokslo sekcijos: 1) sisteminė teologija, 2) juridinė teologija, 3) istorinė teologija.

dium historicum), vadinasi, visa tai, kas padeda geriau prieiti prie Tradicijos; čion įeina patrologija, dogmų istorija, erezijų istorija, Bažnyčios santarybų istorija ir t. t.[1])

2) Spekuliatyvinę arba dažnai dar vadinamą scholastinę teologiją, t. y. tokią, kuri filosofiškai stengiasi tas apreikštąsias tiesas nušviesti, bent kiek priartinti jas žmogaus protui, apginti jas, surišti su viena kita, daryti iš jų tolimesnes išvadas, visą tą medžiagą suvesti į vieną sistemą ir t. t.; žodžiu, ji stengiasi atsakyti į klausimą: kas tos apreikštos tiesos yra savy. Padedamieji dalykai šiai teologijai yra visi tie, kuriuos mes pavadintume filosofinėmis studijomis; čion įeina logika (reikalinga visiems mokslams), ypač kriteriologija, ontologija, kosmologija, etika, filosofijos istorija ir t. t.

Pastabos. 1. Dėl teologijos suskirstymo į pozityvinę ir spekuliatyvinę teologiją. Kai mes teologiją dalome į pozityvinę ir spekuliatyvinę, tai dar nereiškia, kad čia turimos dvi teologijos; krikščioniškoji teologija tėra viena. Tas suskirstymas nori tik parodyti, kad apreikštos tiesos traktuojamos, svarstomos *dvejopu būdu.* Kaip jau padaloj minėjome, pozityvinė teologija turi tikslą parodyti, kad tikimos tiesos yra apreiškime, apreiškimo šaltiniuose (Šv. Rašte, Tradicijoj), o spekuliatyvinė teologija turi tokį tikslą: tas pačias tiesas, padedant filosofijai, priartinti žmogaus protui, nušviesti analogijomis, apginti jas nuo priekaištų, daryti tolimesnes išvadas, suvesti jas į vieną sistemą ir t. t. Taigi ta pati teologija eina dvejas pareigas, funkcijas.

Teologijoj abu tie medžiagos traktavimo būdai yra reikalingi ir jų išskirti negalima. Spekuliatyvinė teologija, aišku, suponuoja pozityvinę; ši duoda anai medžiagą. Kai baigiasi pozityvinė teologija, prasideda spekuliatyvinė. Bet jos abi reikalingos, tačiau, atsižvelgiant į laiko reikalavimus gali tekti vieną jų labiau iškelti, akcentuoti, tik ne visai jas išskirti.[2])

2. Dėl scholastinės teologijos. Kaip minėjome, spekuliatyvinę teologiją šiandien dažnai vadina scholastine teologija. Nors didelių skirtumų tarp vienos ir antros nėra, tačiau, griežtai kalbant, tai nėra visai tas pats dalykas. Scholastinę teologiją pavadino taip pat spekuliatyvine, nes tiek viena, tiek antra turi tikslą filosofiškai paaiškinti (kiek tai galima) apreiškimo tiesas, apginti jas, suvesti į vieną sistemą ir t. t. Vadinasi, svarbiausiuose dalykuose spekuliatyvinė ir scholastinė teologija yra tas pats dalykas. Skirtumas tarp jų liečia daugiau formą: scholastika visada, ypač seniau, vartojo trumpą, suglaustą, daugiausia silogistinę

---

[1]) Kaip anksčiau minėjome, visos mokslo šakos, įeinančios į istorines ir biblines studijas, irgi yra teologijos dalykas; bet teologija čia paimta jau platesne prasme. Šias mokslo šakas kai kas vadina bendru vardu *scientiae theologicales.*

[2]) S. Thomas, Quaestiones Quodlibetales, quodlibetum quartum, q. 9 a. 18: „Quilibet actus exequendus est secundum quod convenit ad suum finem. Disputatio autem ad duplicem finem potest ordinari. Quaedam enim disputatio ordinatur ad removendam dubitationem *an ita sit;* et in tali disputatione theologica maxime utendum est auctoritatibus, quas recipiunt illi cum quibus disputatur... Quaedam vero disputatio est magistralis in scholis non ad removendum errorem, sed ad instruendum auditores ut inducantur ad intelectum veritatis quam intendit: et tunc oportet rationibus inniti investigantibus veritatis radicem et facientibus scire *quomodo sit* verum quod dicitur".

(arba kaip dažnai vadina scholastinę) formą. Ši forma ir šiandie dar plačiai vartojama, ypač moksliškose knygose ir disputuose. Tik tas dalykas, žinoma, nėra esminis. Yra dar, ypač jei žiūrėti į dalyką istoriškai, ir kitų skirtumų.[1]) Tik tai čia mums nesvarbu. Pats scholastikos žodis šiandie ne visų vienodai suprantamas[2]).

B. Fundamentalinė teologija.

1. Apskritai

Kalbėjome apie *teologiją*. Dabar apie *fundamentalinę* teologiją. Kaip minėjome, teologijos (griežta prasme) formalis objektas yra tiesų įrodymas, pasiremiant apreiškimu (demonstrabilitas ex revelatione). Tik čia savaime aišku, kad teologija, jei ji nori būti mokslu, tuo apreiškimu tegali nandotis tada, kai pats apreiškimo faktas yra moksliškai įrodytas. Teisingai sako H. Dieckmann[3]): „Krikščionių religija tvirtina, kad ji yra pozityvi ir Dievo duota per Kristų, Dievo siųstąjį ir Sūnų. Ji universali, vadinasi, Dievo noru skirta visiems žmonėms. Kas šią religiją praktikuoja, jos paduotas tiesas tiki ir tų tiesų laikosi, jos žmogų pašventinančias priemones panaudoja, tas išgelbės savo sielą, t. y. džiaugsis su Dievu danguje. Tai labai didelis pasakymas. Ir todėl aišku, kad šio tvirtinimo negalima priimti be tikrų įrodymų. Pirma reik žinoti didelę istorišką tiesą, kas, būtent, buvo tas Jėzus Nazarietis, apie Kurį istorijos šaltiniai sako, kad Jis gyvenęs prieš XIX amžių, gimęs iš žydų tautos, iš Dovydo giminės, iš Marijos. Ar buvo Jis koks nors Dievo siuntinys, ar buvo Jis įsikūnijęs Dievo Sūnus, siųstas žmonėms apreikšti Dievo valią? Jei taip, tai Jo žodžiai yra tikras Dievo apreiškimas".

Klausimas: kas buvo Kristus, ar paprastas žmogus, ar Dievo siųstasis skelbti žmonėms Jo valią, tenka spręsti apologetikai. Natūralė teologija arba teodiceja mums įrodo Dievo buvimą ir kitas žmogaus protui prieinamas religiškas tiesas. Apie antgamtišką tarp žmonių ir Dievo ryšį kalba antgamtiška teologija; ji apreiškimą jau suponuoja. Apreiškimo faktą įrodyti kaip tik ir tenka apologetikai; todėl ji yra tarytum tiltas, jungiąs filosofiją ir krikščionišką teologiją. Gražiai apie apologetiką sako H. Felder: „Sinistra manu philosophiam apprehendens, dexteram theologiae tendens, ambas harmonice et organice coniungit".[4]) Katalikybė nesideda

---

[1]) Plačiau tuo klausimu žiūr. Grabmann M., Geschichte der scholastischen Methode, 1911.

[2]) Van Laak H., Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium, I 17: „Hodie aliquando „scholasticae" nomen non adhibetur pro ratione theologiam docendi. . ., sed *ea philosophiae et theologiae capita* designat, *quae inde a s. 12 usque ad 20 in scholis catholicis communia erant.* Opponitur doctrinis contrariis multorum recentiorum praecipue acatholicorum".

[3]) De Ecclesia, Friburgi Br. 1925, I 2—3.

[4]) Apologetica sive theologia fundamentalis, I 15. Tas pats autorius tos pat knygos 15 pusl. prideda: *„Apologetica est scientia sui generis,* distincta ab omnibus disciplinis tam profanis quam theologicis. Licet enim non totaliter, tamen primarie habet *obiectum materiale et formale* ab utrisque distinctum. Per se ergo neque ad philosophiam neque ad theologiam stricte pertinet."

esanti kilusi iš kokių natūralių priežasčių, tik dedasi esanti Dievo apreikšta; todėl reikia įrodyti jos antgamtišką charakterį.

Fundamentalinė teologija įrodo tai, kad krikščionybė, konkrečiai kalbant, katalikybė yra dieviškos kilmės.

Šiame savo darbe mes tekalbame: 1) apie fundamentalinės teologijos sąvoką, 2) skirtumus tarp fundamentalinės teologijos ir kitų teologijos mokslo šakų, 3) apologetikos uždavinius, 4) metodus, 5) sistemą ir 6) vardus.

2. Fundamentalinės teologijos sąvoka.

Fundamentalinę teologiją arba apologetiką[1]) apibrėžiame šiaip: *fundamentalinė teologija* yra *mokslas, kuris labiausiai istoriškai ir filosofiškai įrodo Dievo apreiškimo faktą, kokį skelbia katalikų Bažnyčia* (scientia eorum quae de facto revelationis divinae rationibus historicis et philosophicis scibilia vel demonstrabilia sunt)[2]).

Pasakyta:

1. Įrodo *apreiškimo faktą.* Tai yra apologetikos subjektas (obiectum attributionis, subiectum arba obiectum formale quod arba obiectum primarium).

Į apreiškimą žiūrėtina dvejopai:

a Apreiškimas, formaliai paimtas. Čia jis svarstomas kaip istoriškas faktas, vadinasi, atsakoma į klausimą, ar buvo istorijoj toks faktas, kad Dievas apreiškė žmonėms religiją, ar nebuvo.

b) Apreiškimas, materialiai paimtas. Čia apreiškimu suprantama pačios apreiškimo tiesos, tų apreiškimo tiesų kompleksas.

Šių tiesų svarstymas yra teologijos griežta prasme dalykas, pirmiausia dogmatikos, paskum moralinės teologijos ir t. t. Tuo tarpu apreiškimo fakto konstatavimas jau yra fundamentalinės teologijos dalykas. Apie jį fundamentalinė teologija ir kalba: įrodo apreiškimo faktą, konkretiškai sakant, krikščionybės antgamtišką kilmę, (nes, kaip įrodo ta pati apologetika, tik viena krikščionybė tėra apreikšta .

---

[1]) Goebel B., Katholische Apologetik, Freiburg i. Br. 1930, 1: „Der Wortbedeutung nach müsste man Apologetik auf theologischem Gebiet bezeichnen als die *methodische Anleitung zur Apologie*, zur Rechtfertigung und Verteidigung der Religion, des Christentums oder der Kirsche, sowie etwa die Homiletik eine Methodenlehre der Homilie, die Katechetik der Katechese, die Aszetik der Aszesę ist. In dięsèm Sinn wäre die Apologetik in die Pastoraltheologie einzubeziehen."

[2]) Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, Oeniponte 1927, I, V p. Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i. Br. 1930, I: Seitz A., Apologetik: „Systematische Rechtfertigung der einen wahren Religion, Offenbarung und Kirche Gottes auf der Grundlage der naturl. Erfahrung u. Vernunft. Die *allgemeine A.* hat zum Gegenstand die natürl. Religion u. die übernatürl. Offenbarung Gottes, die *spezielle A.* die vollendete Offenbarung durch den Gottessohn Christus u. die Offenbarungsvermittlung durch die Kirche." Mausbach J., Grundzüge der katholischen Apologetik[2], Münster 1919, 1: „Wissenschaft, welche die Glaubwürdigkeit des katholischen Christentums als der von Gott geoffenbarten Menschheitsreligion nachweist." Schill-Straubinger, Theologische Prinzipienlehre[4], Paderborn 1914, 16: „Wissenschaft von den natürlich erkennbaren Grundlagen der christlich-katholischen Religion."

Apologetika kalba dar ir apie *Bažnyčią*, kuri, norint Dievui, turi tą apreiškimą saugoti, neklaidingai jį (aiškinti custodia divinae revelationis); apologetika kalba taip pat apie *apreiškimo šaltinius* (Šv. Raštą ir Tradiciją). Tačiau vis dėlto svarbiausiu apologetikos subjektu lieka pats apreiškimo faktas. Kai apologetika įrodo *ir* apreiškimo faktą *ir* to apreiškimo sveiką išlaikymą katalikų Bažnyčioj, tai žmogaus protas įgyja apreikštų tiesų tikėtinumą, vadinasi, jog apreikštomis tiesomis galima tikėti (credibilitas, Glaubwürdigkeit).

2. Materialis objektas (obiectum materiale) arba tiesos apie kalbamojo dalyko subjektą yra tos *tiesos, kurios ką nors apie šį subjektą* pasako. Apologetikos materialį objektą sudaro tokios patirtos tiesos, kaip Kristus gyveno, Kristus darė stebuklus, pranašavo, Kristus Dievo siųstas ir t. t. Šios tiesos pasako apie apologetikos mokslo subjektą, būtent, patį, apreiškimo faktą. Todėl ir sakome apibrėžime: scientia *eorum quae demonstrabilia sunt.*

3 Apibrėžime pasakyta: fundamentalinė teologija yra mokslas, kuris *istoriškai* ir *filosofiškai įrodo* apreiškimo faktą. Pabrauktais žodžiais norima pasakyti, jog formalis apologetikos objektas (obiectum propter quod arba obiectum sub quo) arba tas žiurėjimo punktas, iš kurio į visą medžiagą žiūrima (respectus sub quo scientia obiectum materiale attingit), arba tas pažinimo pradas (Erkenntnisprinzip) yra ž m o g a u s p r o t a s, veikiąs šiam reikalui istoriškais tyrinėjimais ir filosofišku galvojimu.

Taigi, kaip matyti, fundamentalinė teologija skiriasi nuo teologijos (griežta prasme) ir savo formaliu objektu: teologijoj formalis objektas yra įrodinėjimas, paremtas apreiškimu (demonstrabilitas ex revelatione), apologetikoj — filosofiškas ir ypač istoriškas įrodinėjimas [1]).

Čia jau galima pažymėti vienas dalykas, su kuriuo apologetika susiduria savo kurse, būtent, kad apologetika ne vienu keliu įrodinėja apreiškimo faktą ir ne visuose keliuose nuo pat pradžios iki galo protas veikia

[1]) Dėl apologetikos santykio su tikėjimu F r. R e g G a r r i g o u - L a g r a n g e, De revelatione[3], Romae 1925, 14 sq.: „... Ratio non ex se sola invenit motiva credibilitatis, sed solum iudicat de valore eorum, quae sibi proponuntur a Deo... A Deo revelante proponuntur, sed postea ratione demonstrantur... Deus ipse suam revelationem defendit et non relinquit illam sola philosophia defendendam... Ipsa classica apologetica est plus, quam collectio argumentorum philosophico-historicorum... Apologetica est defensio rationalis divinae revelationis... Dirigitur ab ibsa fide et utitur philosophia et historia tanquam inferioribus disciplinis. Apologeta non est investigator, fide adhuc carens, sed defensor fidei ut nomen ipse sonat... Fides requiritur in apologeta, quamvis non necessario in auditore... Qui sub directione (intrinseca) fidei est, est certus de conclusione obtinenda, tamen rationabiliter procedit, quia directio fidei non minuit rationabilitatem defensionis, si vis probativa motivorum a Deo propositorum sola ratione defendi potest..." Ne visi apologetai nori sutikti su čia paminėta mintimi, kad apologetika yra sub intrinseca directione fidei ir kad ji kaip mokslas nebūtų specifiškai skirtingas nuo griežta prasme paimtos teologijos. Čia tuo reikalu galima paminėti, kad ir P o u l p i q u e t *(L'objet intergal de l'apalogetique,* Paris 1912), d e B a c h e l e t *(Dictionnaire apologetique de la foi catolique* straipsny *apologetique)* ir k. Jie sako, kad apologetica non est sub directione fidei nisi e x t r i n s e c e sicut philosophia prout non debet doctrinae revelatae contradicere, ir kad apologetika yra mokslas specifiškai besiskirią̨s nuo antgamtinės teologijos.

vienui vienas. Vienu atveju protas visus įrodymus veda pats vienas, antru — greta proto prisideda ir kitas elementas, būtent, superracionalis. Tuos apologetikos kelius ir elementus mes čia trumpai paminėsime.

Įrodinėjant apreiškimo faktą, konkretiškai kalbant, krikščionybės dievišką kilmę (nes kaip įrodo apologetika, krikščionybė yra tikrai Dievo apreiškta), galima eiti dviem ar net trimis keliais.

a) Einant pirmuoju keliu, galima pradėti betarpiškai nuo pačios Bažnyčios, jos gyvenimo (immediate ex contemplatione ipsius Ecclesiae cath. prout concrete se in terra conspiciendam praebet). Jei mes Kristaus įsteigtoj Bažnyčioj matome Dievo ranką, rodančią ypatingą šioj Bažnyčioj Dievo apvaizdą, tai galime sakyti, jog ši Bažnyčia tikrai yra iš Dievo ir, konsekventiškai, jog Jos įsteigėjas Kristus buvo Dievo siųstasis paskelbti naują mokslą. [1] Šis kelias, kaip matyti, trumpesnis: įrodžius iš Bažnyčios nuostabaus gyvenimo (mirabilis vita Ecclessiae) Jos pačios dievišką kilmę, tuo pačiu tenka pripažinti tiesa visa tai, ką Bažnyčia moko: dogmų tikrumą, Kristaus dievišką pasiuntinybę ir net dievybę, popiežiaus primatą, neklaidingumą ir t. t. Konsekventiškai, šiuo keliu einant, nebėra, griežtai kalbant, gyvo reikalo įrodinėti Kristaus dievišką pasiuntinybę, pasiremiant istoriškais apie patį Kristų šaltiniais. Tuo būdu atkrinta daug istoriškų, filosofiškų ir kitokių klausimų, kuriuos kaip tik reikėtų paliesti, einant kitais keliais. Tas kelias kai kurių vadinamas regresyvišku; tačiau jį galima pavadinti ir analytišku. Kai kas vadina jį dar empirišku keliu (via empirica) [2].

Einant apologetikoj šiuo keliu, suprantamas dalykas, visą laiką tenka naudotis beveik vien protiniu elementu. Protas: α) istoriškai tyrinėja nuostabų Bažnyčios gyvenimą istorijos bėgy; jis stebi Bažnyčios raidą, šventumą, didelę Jos vertę ir svarbą žmonijai, Jos patvarumą ir vieningumą ir t. t. [3]); tai yra istoriškas tyrinėjimas; β) vėliau protas įrodo, kad toks Bažnyčios gyvenimas negali būti išaiškintas natūraliai, tik nepaprasta Dievo intervencija, vadinasi, čia yra morališkas stebuklas, o kai kada net fižiškas. Konsekventiškai, pati Bažnyčia, Jos gyvenimas yra didelis Bažnyčios skelbiamų tiesų,—ypač tiesos, kad Dievas per vienintelį savo Sūnų, įsikūnijusį Dievo Žodį, per Kristų kalbėjo į žmones,— ti-

---

[1]) Vatikano Santaryba, sess. III, Constitutio dogmatica de fide catholica, cap. 3 šiaip sako: „Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt deposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsam, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem *magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.*

Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in nationes (Is. 11, 12), et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute.“ (žiūr. Dz. 1794)

[2]) Reikia pastebėti, kad šis kelias praktikoj reikšmingas, nes Dievo malonė tuo keliu žmones dažniausiai ir veda prie įsitikinimo, jog katalikų Bažnyčia ir kartu krikščionybė yra dieviškos kilmės.

[3]) Vadinasi, stebi visa tai, ką mini Vatikano Santaryba savo sess. III, Constitutio dogmatica de fide catholica, cap. 3 (žiūr. Dz. 1794).

kėtinumo motyvas (motivum credibilitatis); tai yra filosofiškoji šio kelio pusė.

b) Antrasis apologetikoj kelias yra daugiau progresyvus. Čia, pasiremiant istoriškais šaltiniais, pradžioj įrodoma, kas buvo Kristus, ką apie save Jis kalbėjo, kurie Jo darbai. Pradedama nuo Kristaus asmens istoriškumo, Jo paties pasisakymų apie save (de testimonio Christi uti facto). Vėliau žiūrima, kuo Jis remia savo tvirtinimus asmens (šventumu, stebuklais, pranašystėmis ir t. t.; tai yra de testimonio Christi uti vero). Tuo būdu prieinama išvados, jog Kristus — Dievo siųstasis ir Jo žodis yra Dievo žodis (čia turime pirmąjį ir patį svarbųjį fundamentalinėj teologijoj traktatą: *Kristus — Dievo Siųstasis* [De Christo Legato divino] arba, kaip kiti vadina: *tikroji religija, apreikštoji religija, krikščioniškas apreiškimas* [De vera religione, De religione revelata, De revelatione christiana]).

Vėliau, remiantis Kristaus žodžiais, paimtais iš N. Įst. knygų, kaip istoriškų dokumentų, įrodoma, kad Kristus įsteigė Bažnyčią su tam tikrais ypatumais (proprietates) ir žymėmis (notae). O kad katalikų Bažnyčia tikrai yra ta pati Kristaus isteigtoji Bažnyčia, mes pažįstame iš tikrai Kristaus Bažnyčiai priklausančių žymių. Šiai Bažnyčiai paties Kristaus pavesta saugoti ir nekladingai aiškinti Dievo apreiškimas (tai yra antrasis fundamentalinės teologijos traktatas: *Bažnyčia, Kristaus Bažnyčia* [De Ecclesia, De Ecclesia Christi]).

Galop, Bažnyčios neklaidingumu įrodoma, jog apreiškimo šaltiniai yra Tradicija ir įkvėptas Šv. Raštas (čia tretysis ir mažesnis fundamentalinės teologijos traktatas: *Apreiškimo šaltiniai* [De fontibus revelationis, De locis theologicis]).

Šiame kely, aišku, pradžioj (kalbant apie Kristaus pasiuntinybę) daugiausia veikia vienas protas. Jis pradžioj konstatuoja faktus, pav., Kristaus asmens istoriškumą, Kristaus stebūklus ir t. t.; tai yra proto padaromas istoriškas tyrinėjimas. Toliau protas tiria tokius faktus, kaip, pav., stebuklų ir k., galutinę priežastį (Dievą). Čia jau filosofiškoji šio antrojo kelio pusė. Tuo būdu protas prieina, kad Kristus yra tikrai Dievo siųstas [1]).

Apologetika, įrodinėdama Bažnyčios dievišką pasiuntinybę ir Jos neklaidingumą, vis dėlto jau remiasi ir autoritetingu Kristaus, Dievo Siųstojo, žodžiu, kuris istoriškai tikrai Kristui priklauso ir iki mūsų dienų išsilaikė. Tokiu būdu čia iš dalies įeina ir teologiškas arba superracionalis elementas: antgamtiškas apreiškimas.

Toliau, pasirėmusi autoritetingu (kaip Legato) Kristaus žodžiu

---

[1]) Brunsmann Joh., Lehrbuch der Apologetik, I: Religion und Offenbarung, Wien 1930, 3: „(Die Apologetik) ist in ihren ersten Teilen (kur kalbama apie Kristų kaip Dievo siųstąjį; antra dalis: Bažnyčia; trečia: Apreiškimo šaltiniai. P. V.) reine Vernunftwissenschaft mit historisch-philosophischem Gepräge. Doch darf sie deshalb nicht einfachhin als ein bestimmter Teil der Geschichte oder Philosophie angesehen werden. Sie unterscheidet sich von diesen Disziplinen an sich betrachtet dadurch, dass sie den mit dem Wesen der Geschichte und Philosophie noch keineswegs gegebenen Zweck verfolgt, die religiösen Grundlagen des katholischen Glaubens zu beweisen."

ir Bažnyčios neklaidingumu apologetika kalba apie Šv. Rašto įkvėpimą ir apskritai apie apreiškimo šaltinius. Tuo būdu vėl superracionalis elementas apologetiškoj argumentacijoj: Bažnyčios neklaidingumas[1]).

c) Tretysis kelias dar daugiau progresyvus. Čia pradedama nuo Senojo Įstatymo pranašysčių apie Mesiją; parodoma, kad tos istoriškos pranašystės detališkai įvyko Evangelijų nusakytame Kristaus asmeny, Jo gyvenime ir darbuose. Pranašysčių įvykimas parodo pačių pranašysčių dievišką kilmę ir kartu Kristaus dievišką pasiuntinybę, nes mesianiškos pranašystės kaip tik kalba apie Mesiją, Dievo siųstąjį skelbti žmonijai naują evangeliją[2]. Čia, kaip matyti, protinis elementas yra beveik vienintelis.

3. Skirtumas tarp fundamentalinės teologijos ir kitų mokslų.

Čia aiškinama, kuo apologetika skiriasi nuo dogmatikos, apologijos, teodicejos, filosofijos ir t. t.

1) Apologetika skiriasi nuo *dogmatikos*. a) savo materialiu objektu (obiectum materiale): pirmosios materialis objektas — apreiškimo faktas ir apreiškimo išsilaikymas Bažnyčioj, antrosios — apreikštos tiesos ir padarytos iš jų išvados (singulae veritates fidei); b) formaliu objektu (quoad obiectum formale, obiectum quo): pirmosios formalis objektas lyg ir dvejopas: α) įrodant apreiškimo faktą Kristaus asmens istoriškumu, Jo žodžiais ir darbais, vadinasi, einant antruoju aukščiau minėtu keliu (ilgesniu), remiamasi tik proto pažinimu, būtent, istoriškai (nes apreiškimo faktas yra istorijos dalykas), filosofišku (nes spręsti apreiškimo galutinę priežastį yra filosofijos dalykas), pažinimu; β) įrodant Bažnyčios paskyrimą saugoti apreiškimą, remiamasi *arba* istoriškai teologišku pažinimu, būtent, kai remiamasi Kristaus, Dievo siųstojo, žodžiu (tai būna, einant antruoju apologetikos keliu), *arba* tik natūraliu pažinimu, būtent, istoriškai filosofišku pažinimu (cognoscibilitas historico-philosophica). Sakoma istorišku, nes įrodyti, jog Bažnyčia iš tikrųjų visada tvirtino ir tebetvirtina, kad tik Ji yra siųsta saugoti apreiškimą ir kad tą jos tvirtinimą liudija tam tikri faktai (šiuo atveju stebuklai), — yra jau istorijos dalykas; sakoma filosofišku pažinimu, nes įrodyti tų faktų (stebuklų) galutinę priežastį (Dievą) yra filosofijos dalykas (šis istoriškai filosofiškas pažinimas būna tuo atveju, kai einama pirmuoju aukščiau

---

[1]) Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 2—3.

[2]) Kad dalyko nebekartotume, šia proga pastebime: tretysis kelias ypač vartotinas ten, kur klausytojai priima Senojo Įstatymo knygų ne vien istoriškumą, bet ir jų dievišką kilmę, vadinasi, kad jos Dievo įkvėptos knygos. Pagal evangeliją Kristus nekartą tuo keliu įrodinėjo žydams savo dievišką pasiuntinybę. Panašiai kalba ir apaštalai, ypač šv. Matas, (žiūr. Mat. 11, 2 sq.; 22, 41 sq.; Lk. 4, 17 sq.; Jon. 5, 39 sq ir k.), kuris savo rašytoj evangelijoj daug kartų primena žydams įvykusias Kristuje Senojo Įstatymo pranašystes. Šis kelias, be abejonės, geras. Tik daugumas apologetikos vadovėlių autorių pasirenka anksčiau minėtąjį antrąjį kelią. Nors jis ir ilgesnis už pirmąjį, bet už tat jis padeda plačiau ir moksliškiau pagrįsti Kristaus apreiškimo dieviškąją kilmę. O nuostabus Bažnyčios gyvenimas naudingiau svarstyti ten, kur kalbama apie Bažnyčią. Tretysis kelias turi tą sunkybę, kad reikalauja didesnių studijų suprasti Senojo Įstatymo knygoms. Bet reikia pasakyti, kad šis tretysis kelias gali būti jungiamas su antruoju.

minėtu keliu); dogmatikos formalis objektas — įrodymas apreiškimu (demonstrabilitas ex principiis revelatis).

Taigi fundamentalinė teologija yra dogmatinės (plačia prasme) teologijos įvadas.

2) Apologetika skiriasi nuo *teodicejos*, nes skirtingi yra jų materialiai objektai: teodiceja kalba apie Dievo buvimą, Jo prigimtį ir t. t., o apologetika, suponuodama natūralę religiją, dar nagrinėja antgamtiško apreiškimo faktą.

3) Apologetika skiriasi ir nuo *apologijos*, nes čia skirtingi yra jų materialiai objektai (obiecta materialia): apologetikos materialis objektas, svarbiausia,—apreiškimo faktas, apologijos — ginti atskiras tikėjimo tiesas. Be to, formalis apologetikos objektas yra, svarbiausia, natūralis pažinimas (lumen rationis), o apologijos gali būti ir apreiškimas (žiūrint į reikalą).

4) Fundamentalinė teologija arba teoretiškoji apologetika skiriasi taip pat ir nuo *praktiškosios apologetikos* arba nuo vadinamojo *apologetiškojo meno* (ars apologetica): praktiškosios apologetikos arba vadinamojo apologetiškojo meno arba plačia prasme paimtos pastoralinės teologijos uždavinys, žiūrint į laiko dvasią, tautybę ir t. t. ir t. t., yra ugdyti žmonėse tikrą apreikštą religiją ir ją palaikyti. Todėl praktiškajai apologetikai, įvairiose sąlygose siekiant savo tikslą, tenka vartoti įvairias geras priemones ir įvairius būdus. Jai tenka turėti prieš akis atskirą žmogų ir tai visą žmogų. Fundamentalinės teologijos tikslas: l o g i š k a i p a g r į s t i t i k ė j i m o m o k s l ą (scientiam fidei), visą teologiją (ut sit rationabilis). Fundamentalinė teologija savo prigimtimi yra labiau pozityvi, kaip negatyvi arba defensyvi.

Tas čia pabrėžtas tarp fundamentalinės teologijos ir apologetiškojo meno arba praktiškosios apologetikos skirtumas reikia stipriai atsiminti, kad, besigaudant įvairių naujų apologetikų, nebūtų paneigta vadinamąją tradicionalinę apologetiką[1]).

---

[1]) Plg. D o r s c h A e m., De religione revelata, 109—110; D i e c k m a n n H., De revelatione christiana, 27 sq: „Unde sequitur theologiam fundamentalem esse: A) Scientiam *theoreticam*, neque vero practicam (artem).

Practicae utique apologeticae incumbit officium, ut totum hominem, non solum eius intellectum considerans, omnibus quibus potest modis ac mediis adducat ad veritatem intelligendam et amplectendam. Hi vero modi et haec media sunt sane innumera, alia adhibenda aliis in circumstantiis, aliis temporibus, aliis pro hominibus qui tantopere inter se differunt indole nationali et individuali, aetate et sexu, educatione et vitae consuetudine, eruditione et cultura. Paucissimis sola via intellectualis et theoretica sufficiet; accedere vel praecedere debet via animi seu „cordis" quae dicitur; volunta et vis imaginativa, sensus religiosus aeque ac sensus aestheticus, via negativa simul cum positiva, defensiva cum explicativa ac forte etiam offensiva, brevi: apologetica practica ex praxi, i. e. concretis circumstantiis discere debet, quid sibi faciendum, quomodo agendum sit. Atque adeo dubium esse poterit, num hac in disciplina methodus aliqua vel omnino statui vel ut unice efficax laudari et commendari possit. Ab apologetica practica igitur theologia fundamentalis toto caelo distat tamquam scientia theoretica quae finem consequitur clare circumscriptum: fundare logice scientiam fidei. Neque tamen eo sequitur nullam adesse *relationem inter utramque* scientiam... In discussionibus quidem recentibus non clare haec distinctio exhibita vel prae oculis habita est. Methodi novae, quae encomiis aliquando nimiis laudabantur tamquam efficaces vel etiam unice nostrae aetati convenientes, utiles esse possunt apologeticae practicae; at nefas est inde concludere, per ipsas theologiam fundamentalem superfluam reddi; nefas porro est eidem vitio vertere quod non doceat vel

5) Kaip jau anksčiau esame minėję, apologetika taip pat skiriasi ir nuo *filosofijos*. Pirmosios subjektas yra apreiškimas, kuris iš esmės nukreiptas į tai, kad pagrįstų (fundare) antgamtišką tikėjimą, kuris, aišku, prašoksta gamtą. Filosofijai priklauso tik ordo naturalis arba kas yra intra ordinem naturae. Taigi fundamentalinė teologija yra tiltas, jungiąs filosofiją su krikščioniškąja teologija (griežta prasme).

4. Fundamentalinės teologijos uždaviniai.

Artimiausias fundamentalinės teologijos uždavinys jau nurodytas tuo pačiu, kai nusakytas jos subjektas, materialis objektas ir t. t. Klausiant, kam fundamentalinė teologija turi patarnauti, reikia atsakyti, jog:

1) Fundamentalinė teologija, racionaliai pagrįsdama ir gindama apreiškimo faktą, pirmiausia nori patarnauti *katalikų teologijai*. Teologija, kaip minėjome, yra scientia fidei. Tikėjimo artikulai jai yra pagrindiniai nuostatai (Ausganspunkt) ir kartu jos moksliško darbo ir tyrinėjimų norma. Tik tą mokslišką darbą katalikų teologija tegali moksliškai dirbti tada, kai yra žinoma, kad tos tiesos tikrai yra apreikštos, vadinasi, kai yra žinomas pats apreiškimo faktas. Bet tas faktas pats savaime nėra evidentiškas; vadinasi, reikia jis išmintingai įrodyti. Čia padeda apologetika. Ji kalba apie teologijos pamatus, fundamentus, kurių svarbiausias yra pats apreiškimo faktas. Iš čia ir fundamentalinės teologijos vardas. Taigi fundamentalinė teologija teikia visiems teologijos mokslams pagrindus[1]).

2) Fundamentalinė teologija tarnauja ir *patiems tikintiesiems*. Įsitikinimą tikėjimo išmintingumu tiesa, tikįs gauna namuose. Apologetika tą įsitikinimą vis dėlto pagilina, sustiprina[2]). Dogmatica credit, ut intelligat,

---

respiciat novas illas vias; contradicit denique ipsius theologiae essentiae et muneri qui opinetur apologeticam voluntaristicam vel sensisticam vel „subiectivam" vel quamcumque practicam partes theologiae fundamentalis posse supplere.

B) Ex eadem indole scientifica theologiae fundamentalis sequitur eius natura essentialiter *positiva*, in oppositione ad negativam seu defensivam (apologeticam)..."

[1]) Plg. Kleutgen J., Theologie der Vorzeit, IV², Münster 183, n. 165 sq.

[2]) Šia proga padarome vieną *stambią pastabą*, nors ir išnašoj. Kartais vienas kitas pasako: kam tas platesnis su įvairiomis distinkcijomis ir sunkesnių priekaištų sprendimais fundamentalinės teologijos dėstymas; geriau kalbėti apskričiau, mušant daugiau į širdį, į valią, kalbant populiariau. Reikia, tiesą, sutikti, kad apologetika turi paliesti ir valią. Bet to dalyko nepakanka. *Reikia stipriai paliesti ir protą*, ypač tada, kai apologetiką studijuoja studentai teologai. Racijos šios: 1) svarbiausia racija ta, kad būsiąs *teologas pats gyvenime nepasiduotų įvairioms klaidoms*, teikiamoms su tiesos priemaišomis; kad teologas, išgirdęs ar perskaitęs kurį sakinį, padaręs distinkcijas, *pastebėtų klaidą arba jos nebuvimą*. Pastebėtas dalykas, kad silpniau mokęsis filosofiją ir teologiją, sunkiau susivokia naujose klaidose, todėl ir pats toks filosofas ir teologas gali jose lengvai susipainioti. Yra sakoma: bene disputat, qui bene perspicit et distinguit. Taip pat pastebėta, kad kartais spaudoj žmonės kalba ir nesusikalba tik dėl to, kad, nepadarę distinkcijų, neatsistoja ant bendro pamato. Pagaliau taip pat pastebėtas dalykas, kad kitas lengvai pasiduoda įtikinamas tik dėl to, kad nesugeba padaryti distinkcijų ir tuo būdu pamatyti tiesą ir klaidą. Labai pageidautinas dalykas, kad ne tik universiteto studentai, bet ir gimnazijos mokiniai būtų pratinami aiškiai galvoti, daryti distinkcijas, turėti aiškias sąvokas, sąmoningai skaityti, ištraukiant iš knygų visa, kas galima ir t.t... 2) Kas pats aiškiai supranta dalyką, tas ir *kitam gali aiškiau dėstyti;* tas pasistengęs sugeba daugiau ar mažiau taip pat dėstyti ir populiariai; perduoti dalyką lengva forma yra lengviau, nekaip duoti aiškų turinį; žinoma, norint populiariai dėstyti taip pat reikia pasidarbuoti; be to,

apologetica intelligit, ut credat. Apologetika, žinoma, nėra vienodai reikalinga visiems tikintiesiems. Nepalyginti daugiau turi jos mokėti katalikų tikybos mokytojai, nekaip šiaip tikintieji žmonės[1]).

3) Antraeilis apologetikos uždavinys — *parodyti krikščionybės objektyvumą tiems, kurie nieko apie ją nežino.* Šiems ji, aišku, neduos paties tikėjimo, nes šiuo atveju čia reikia ir Dievo malonės. Apologetika gali parodyti, kad žmogus gali ar net ir turi tikėti; ji gali sužadinti žmogui linkimą į tikėjimą[2]).

čia reikia ir tam tikros dovanos, kokią, pav., turi prof. P. Būčys. Ir todėl teisingai pastebi Lercher L., Institutiones Theologiae Dogmaticae, Oeniponte 1927, I, Prolegomena VII p.: „Refutatio acatholicorum neque unicus neque primarius finis theologiae fundamentalis est. Praecipuus ejus finis est, ut *fideles ipsi, maxime illi, quibus praedicatio verbi Dei demandanda est, plena et certa, quoad fieri potest, cognitione de fundamentis,* quibus fides et dogmatica nititur, *imbuantur.* Itaque, etsi nullus in mundo esset nominis christiani inimicus, nullus scepticus, tamen theologia fundamentalis supervacanea minime esset."

[1]) Brunsmann Joh., Lehrbuch Der Apologetik, I 7: „Sie (die Apologetik) ist notwendig für den Seelsorger, da dieser imstande sein muss, seinen religiösen Standpunkt wissenschaftlich zu vertreten, in vorkommenden Fällen die Gläubigen aufzuklären und zur Verteidigung ihres Glaubens anzuleiten. Für das gewöhnliche Volk kann die Kenntnis der apologetischen Beweise im vollen Umfang nicht als notwendig hingestellt werden. Denn in den meisten Fällen ist est nicht möglich diese Beweise vollständig zu verwerten, weil die notwendige Vorbildung fehlt. Hier ist das gemischt Beweisverfahren, das teils von dogmatischen, teils von rein natürlichen Prinzipien und Herkommen dem Glauben genügende Festigkeit geben, vollkommen ausreichend. Auf höherem Bildungsniveau müssen natürlich auch, damit den Grundlagen des Glaubens ihre entsprechende Festigkeit gewahrt bleibe, gesteigerte Anforderungen an das apologetische Wissen gestellt werden." Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, I, prolegomena IV p.: „Id quoque in transitu hic monere iuvat, *firmitatem fidei catholicae non pendere a perfectione, qua quis theologiam fundamentalem callet...* Fides catholica generatim quidem supponit certam notitiam de facto revelationis et de divina institutione Ecclesiae; sed hac certa notitia supposita, homo illiteratus firmiorem fidem habere potest, quam quispiam valde versatus in theologia fundamentali. Siquidem fides catholica suam firmitatem *non* derivat *ab argumentis historicis et philosophicis, sed ex dignitate motivi, quae est summa Dei revelantis auctoritas,* et ex intensitate, qua intellectus sub motione liberae voluntatis Deo revelanti adhaeret. Notitia vero praevia et certa, ipsum Deum locutum esse, se habet per modum *conditionis* praerequisitae, sine qua fides ipsa non esset obsequium rationi consentaneum" (pabr. m.). Felder H., Apologetica sive Theologia fundamentalis, I, 17: „Fideles quoque studio apologetico multum proficiunt. *Argumenta quidem apologetica directe et intrinsece* (mano pabr.) *vim et firmitatem fidei non augent.* Ipsius nempe certitudo supernaturalis infinite excedit omnem certitudinem mera ratione comparatam. *Indirecte autem et extrinsece fides magnopere iuvatur motivis apologeticis credibilitatis.* Haec motiva *removent obstacula fidei* ab adversariis congesta; *propugnacula exstruunt* circa fidei arcem; *excellentiam, sublimitatem, pulchritudinem fidei ostendunt indeque mentem fidelium replent reverentia, amore, gratitudine, alacritate ad ea, quae fidei sunt, exercenda.* Hoc subsidio apologetico fideles eo magis indigent, quo magis proficiunt in scientiis profanis... *Quo* altior *eruditio scientifica, eo profundiora etiam motiva credibilitatis ratio requirit...* Maxime autem omnium theologus perfectus esse debet in apologetica. Quod patet tum ex natura theologiae, tum ex adiunctis temporis nostri..." (pabr. mano).

[2]) Goebel B., Katholische Apologetik, Freiburg im Br., 1930, 7 sq.: „In zweiter Linie hat die Apologetik die *Gegner des katholischen Glaubens* im Auge, die weder die Glaubensmöglichkeit noch die Glaubenspflicht haben, bevor sie nicht die moralische Gewissheit von der Göttlichkeit des katholischen Christentums erlangt ha-

4) Tolimesnis fundamentalinės teologijos uždavinys yra *ginti katalikų Bažnyčią nuo* ypač šiais laikais sustiprėjusio Ją *puolimo.* Ir seniau, tiesa, buvo karštų katalikų tikybos puolimų. Tik tada pulta viena, kita tikybos tiesa, dogma. Šiandien puolami katalikybės pamatai, net pati religija ir Dievas; norima įrodyti, kad krikščionybė – natūralis žmonijoj evoliucijos padaras, kad net pati religijos ir Dievo ideja neturinti objektyvaus pagrindo. Prieš tuos puolimus reikia pastatyti gynimąsi, reikia ginti patys pamatai; todėl teodiceja gina Dievo idėją, moralinė filosofija — religijos ideja, apologetika — pozityvinę religiją[1]). Iš čia fundamentalinei teologijai ir apologetikos vardas skirtas.

5. Fundamentalinės teologijos metodai.

Kalbant apie apologetikos metodą, klausimas suvedamas į tai, kuriuo keliu ir kuriomis priemonėmis fundamentalinė teologija gali pasiekti savo tikslą, kaip geriausiai, išmintingiausiai, labiau įtikinančiai įrodyti apreiškimo faktą ir dieviškąją Bažnyčios pasiuntinybę, ir įrodyti taip, jog iš vienos pusės pati katalikų teologija būtų geriausiai pagrindžiama, tikintieji įgytų tvirtesnių įsitikinimų, ir iš antros pusės, kad stovintieji toliau nuo katalikų Bažnyčios būtų lengviau, kiek tai yra žmonių galioj, patraukiami prie Bažnyčios.

Kalbėdami apie metodus, paminėsime jų keletą, o pasirinksime, svarbiausia, vieną.

1) *Istoriškai filosofiškas metodas.* Jau pradžioj reikia pastebėti, jog, kalbant apie šį metodą, reikia turėti galvoj ir anksčiau minėtus kelius, kuriais einama prie apreiškimo fakto.

a) Jei visas įrodymas pradedamas pačios B a ž n y č i o s n u o s t a b a u s g y v e n i m o analizavimu, suprantamas dalykas, laikomasi istoriško

---

ben... Unter diesem zweiten Gesichtspunkt wächst die Bedeutung der Apologetik. Sie ist eine treffliche S c h u l u n g f ü r d i e g r o s s e n A u f g a b e n d e s A p o s t o l a t e s, das heute ebenso Pflicht des Laien wie des berufenen Seelsorgers ist. Davon, wie sie ihre Aufgabe löst, hängt zum grossen Teil die Würdigung und Geltung des Katholizismus im öffentlichen Leben ab."

[1]) S c h m i d A., Apologetik als spekulative Grundlegung der Theologie, Freiburg im Br. 1900, 108: „Eine selbständige Ausbildung derselben erscheint jedoch als gefordert durch das Interesse der modernen Zeit, denn das die Welt bewegende, übernatürliche Princip muss nicht bloss da und dort und nebenher, sondern selbständig in seiner Gesamterscheinung und Gesamtbedeutung aufgefasst und apologetisch sichergestellt und gewürdigt werden angesichts einer modernen Wissenschaftsrichtung, welche mit konsequnzvoller Bewustheit jenes Princip aus der Wissenschaft, aus der Schule — von der Gelehrtenakademie und Universität bis zur Volksschule herab —, aus der Kunst, aus dem Staate, aus der Gessellschaft und der Familie soweit möglich verbannen will, also auf Tod und Leben, sei es mit offenen oder geheimen Waffen angreift, dasselbe also nicht bloss in einzelnen Erscheinungen angreift; w i e a b e r d e r A n g r i f f, s o d i e V e r t e i d i g u n g. Eine solch selbständige Gestaltung einer der Glaubenswissenschaft vorausgehenden Begründungswissenschaft erscheint auch als gefordert durch das Interesse einer klareren Scheidung der Beweisprinzipien beider und der von ihnen aus unternommenen Beweisführung, indem die Beweisprinzipien und Beweise, welche auf gleiche Weise für Ungläubige wie Gläubige gelten, alsdann auch äusserlich geschieden auftreten von jenen, welche bloss für die Gläubigen gelten."

filosofiško metodo: istoriškai įrodomas pats Bažnyčios nuostabus gyvenimas ir filosofiškai aiškinama to fakto paskutinė priežastis.

b) Jei einama antruoju ir ilguoju keliu, būtent, jei, pradėjus nuo Kristaus asmens, Jo žodžių ir darbų, prieinama išvados, kad Kristus yra Dievo Siųstasis, o po to, pasirėmus Kristaus žodžiais, įrodoma Bažnyčios įsteigimas ir t. t., tai, kalbant apie metodus, reikia padaryti atskiriems traktatams šiokių ar kitokių skirtumų. Ir tai, pirmame ir svarbiausiame fundamentalinės teologijos traktate (arba jei kas visą medžiagą skirsto ne traktatais, tik dalimis, tai pirmojoj daly), antrašte „Krikščioniškas apreiškimas" (arba Tikroji religija, Apreikštoji religija, Kristus—Dievo Siųstasis —šis traktatas vadinamas įvairiai), tai vartojamas visai istoriškas filosofiškas metodas: įrodyti Kristaus asmens, Jo žodžių, gyvenimo ir darbų istoriškumą pridera istoriškam metodui, o spręsti nuostabaus Jo gyvenimo ir darbų paskutinę priežastį pridera filosofiškam metodui.

Antrame traktate „Bažnyčia" vartojamas dar ir lyg teologiškas metodas; vartojamas istoriškas metodas, nes spręsti, ką, būtent, Kristus sakė ir darė Bažnyčios reikalu, įrodyti, kad tie žodžiai tikrai yra Kristaus, ne keno kito, pridera istoriškam metodui. Bet iš antros pusės, tas istoriškas Kristaus žodis čia jau imamas ne kaip paprasto žmogaus žodis, tik kaip *To, Kurį Dievas siuntė* skelbti žmonijai naują tiesą. Čia jau įeina ir superracionalis elementas.

Trečiame ir paskutiniame fundamentalinės teologijos traktate „Apreiškimo šaltiniai" jau vartojamas, svarbiausia, dogmatiškas arba teologiškas metodas; kalbant apie Tradiciją, vartojamas istoriškas (žiūrima, ką apie Tradiciją sako pirmųjų krikščionybės amžių liudijimai) ir, svarbiausia, dogmatiškas metodas (žiūrima, ką apie Tradiciją moko mus neklaidinga Bažnyčia; kalbant apie Šv. Rašto knygų įkvėpimą, taip pat vartojamas dogmatiškas metodas: argumentuojama Tradicija ir Bažnyčia (Ecclesiae auctoritas et doctrina est fons argumentationis).

Kodėl apologetikoj vartojamas, svarbiausia, istoriškai filosofiškas metodas? Štai kodėl:

Apologetika, kaip minėjome, turi išmintingai įrodyti dievišką krikščionybės kilimą. Konsekventiškai, iš čia seka, jog ji turi įrodyti, kad krikščionybė ir pats Bažnyčios įsteigimas yra ištoriški faktai (istoriškas metodas), kurių galutinė priežastis yra Dievas (filosofiškas metodas).

Be to, šių faktų dieviškasis kilimas liudijamas Dievo antspaudais (factis divinis), prie kurių priklauso stebuklai. Tik šie turi būti įrodyti, kad jie yra istoriški faktai (istoriškas metodas), kurių priežastis — Dievas (filosofiškas metodas).

Apie tuos nuostabius faktus galima įtikinamai kalbėti tada, kai įrodytas apreiškimo galimumas, jo pažinimas (filosofiškas metodas), taip pat ir krikščionybės gyvavimas istorijoj, jos pasireiškimas, veikimas, vaidmuo (istoriškas metodas).

Galop, apologetika turi tikslą objektyviai paremti pačią teologiją. O istoriški ir metafiziški argumentai jau savo prigimtimi pasižymi objektyvu-

mo, universalumo charakteriu[1]). Šis apologetikoj metodas yra senas ir Bažnyčios konsekruotas; todėl nekartą jis ir vadinamas *tradicionaliu* apologetikos metodu, kad atskirtų jį nuo kitų atskirų teologų peršamų metodų (apie juos kalbėsim truputį vėliau).

Šis istoriškai filosofiškas apologetikos metodas teologijoj dar yra vadinamas stačiai *apologetišku metodu,* kad atskirtų jį nuo kito teologijoj (dogmatinėj) vartojamo *dogmatiškojo* metodo, t. y. įrodinėti tezes Šv. Raštu ir Tradicija, kaip dieviško apreiškimo šaltiniais.

Šis pastarasis metodas (dogmatiškasis) gali būti vartojamas ir apologetikoj ir nekartą iš tikrųjų buvo vartojamas (žinoma, šalia pirmojo).

a) Taip, disputuojant su žydais, kurie pripažįsta Šv. Rašto Sen. Įst., visai gerai galima imti argumentus iš šios vietos. O disputuojant su klaidžiatikiais, pripažįstančiais visą Šv. Raštą Dievo knyga, galima vartoti ir N. Įstatymą.

b) Nemaža apologetikoj tiesų, kurios Bažnyčioj yra kartu ir dogmos; imkime, pav., kad ir stebuklus; filosofiškai galima įrodyti, jog stebulai galimi; ta pati tiesa Bažnyčios gyvenime yra dogma, nes tą tiesą Bažnyčią ėmė iš Apreiškimo šaltinių ir įsakė tikėti. Tokių tiesų, kurios ir filosofiškai bei istoriškai tikros ir kartu yra dogmos, turime daug; kad tų tiesų nenagrinėtų mokykloj du kartus — kartą filosofiškai ir kada nors vėliau teologiškai — todėl yra nemažas fundamentalinės teologijos vadovėlių skaičius, kurie šalia apologetiško metodo vartoja ir dogmatišką, pav., Garrigou-Lagrange, De revelatione, Müller J., De vera religione ir kt. Kai šie autoriai į savo apologetikos vadovėlius įveda ir dogmatiškąjį metodą, tai duoda ir kiek platesnį apologetikos apibrėžimą, būtent, scientia eorum, quae de facto divinae revelationis historice et philosophice, tum etiam ex verbo Dei scibilia vel demonstrabilia sunt.

c) Dar daugiau yra tokių autorių, kurie dogmatiško metodo tegu maža ar ir visai nevartoja, bet vis dėlto šalia tezių deda ir dogmatiškas kvalifikacijas ir Bažnyčios cenzūras, nors pačiame apologetikos kurse ir nebūtų buvę prieita iki tiesos, kad Bažnyčia tikėjimo ir dorovės mokslo dalykuose yra neklaidinga. Tos definicijos ir cenzūros ne todėl čia jų dedamos, kad iš jų darytų įrodinėjamai tiesai argumentų, bet jos čia yra kaip reikalingas priedas. Tai daroma praktiškais sumetimais, būtent, kad būsiąs kunigas arba ir šiaip katalikas inteligentas žinotų, kurios apologetikos tiesos turi kurį nors Bažnyčios duotą jai įvertinimą ar cenzūrą, ar visai jų neturi. Prie apologetikos tiesų antru kartu, kaip minėjome, mo-

[1]) „Tiesos Kelias", n. 2 (1931) 77: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė: „Jos (apologetikos) pirmaeilis tikslas yra pozityvus: įrodyti, kad Kristaus religijos mokslas, kurį mums teikia Katalikų Bažnyčia, yra Dievo apreikštas. Statomų gi priekaištų atrėmimas eina antroje eilėje, nors jų proga ir sukurta pats apologetikos mokslas. Apologetika pirmoje eilėje turi ieškoti įrodymų universalio pobūdžio. Apologetika neturi pareigos pirmoje eilėje ieškoti priemonių paveikti žmogaus valią, jo jausmus, ji privalo turėti ne subjektyvią pavienio asmens nuotaikai atitinkamą kryptį, bet objektyvią, taikomą visiems žmonėms. Todėl Kristaus apreikštojo mokslo kilnumas, jo grožis, jo harmonija su sielos aspiracijomis negali būti krikščionijos tikrumo įrodymais, o tik nurodymais, kad tasai mokslas eina iš Dievo (Straubinger, Apologetische Zeitfragen, Paderborn 1925)."

kykloj retai kur besugrįžtama. O žinoti tos tiesos reikia. Tiek dėl apologetikos istoriško metafiziško metodo.

Tik apologetika, vartodama šį minėtą metodą, gali, net ir turi kartu panaudoti ir kitus metodus, ypač psichologiškai morališką; vadinasi, įrodinėdama krikščionybės dievišką kilimą, apologetika gali pasakyti, jog visa tai, ką istoriškai metafiziškas metodas apie krikščionybę pasakė, taip pat liudija ir kitos aplinkybės, pav., kad krikščionybės tiesos yra harmonijoj su natūralės religijos tiesomis, kad jos sutinka su žmogaus vidaus aspiracijomis, kad katalikybė, jei tik ja žmogus gyvai persiima, žmogų patenkina, sukursto jo dvasią, pastumėja jį dirbti, kad krikščionybės tiesos nesipriešina kultūros evoliucijai, kad ji veikė ir veikia žmogaus vidų ir t. t. [1]).

Šiomis visomis paminėtomis tiesomis paremti ir sudaryti metodai yra taip pat vertingi, nors jie patys vieni moksliškai apologetikai, turinčiai moksliškai padėti visai teologijai pamatus, ir nėra pakankami. Tuos įvairius, skirtingus nuo tradicionalinio, metodus mes čia trumpai ir paminėsime: pirma atskirai kiekvieną jų įvertiname, o paskum visus kartu paliečiame.

2) Prie vadinamųjų naujųjų metodų reikia priskirti ir vadinamasis *empiriškas metodas* (*die naturwissenschaftliche Methode*). Šio metodo šalininkai sako: buvusiojo amžiaus antrosios pusės ir šio amžiaus pradžios kai kurie gamtos mokslų atstovai paskelbė mintį, kad tarp tikėjimo ir mokslo esą prieštaravimų, kad Šv. Raštas nesutinkąs su gamtos mokslais, kad šių dienų moderniam žmogui Šv. Raštas ir tikėjimas atrodo nebetinką. Apologetika ir turi atsižvelgti į tokią šių dienų žmogaus dvasios padėtį. Šių dienų žmogui ji turi parodyti, kad tarp Šv. Rašto, tikėjimo ir gamtos mokslų prieštaravimų nėra; priešingai, jog tarp jų yra sutarimas. Taigi, šių dienų apologetika turinti remtis, svarbiausia, gamtos mokslais[2]).

Dėl šio metodo tenka pasakyti, kad jo motyvuose yra daug tiesos: jei kam nors atrodo, kad tarp tikėjimo ir gamtos mokslų esąs prieštaravimas, tai suprantamas dalykas, kad tokį klaidingą įsitikinimą iš tokio žmogaus reikia pašalinti, kai norima jis įtikinti, kad priimtų katalikybę ar katalikybėj ištvertų. Tik to darbo apologetikai negalima laikyti svarbiausiu darbu; tai galima pavesti biblinėms studijoms ar kam kitam. Įrodinėjant, kad nėra prieštaravimų tarp gamtos mokslų ir tikėjimo, dar svarbiau yra įrodyti protiniai tikėjimo pamatai, kurių svarbiausias yra pats apreiškimo faktas. Kaip anksčiau jau esame pastebėję, taip čia vėl pabrėžtinai pastebime, jog apologetikos svarbiausias uždavinys — išmintingai pagrįsti teologiją (griežta prasme) ir tikėjimą.

3) Čia paminėtinas kitas metodas, būtent, *istoriškas*. Šio metodo šalininkai sako (ir reikia pripažinti, jog visai teisingai): apreiškimas yra istoriškas faktas. Tiek Senajame, tiek Naujajame Įstatyme apreiškimas labai veikė gyvenimą. Tą teigiamąjį apreiškimo veikimą juo labiau pastebima, jei palyginama krikščionybę su kitomis istorijoj buvusiomis ir esančiomis religi-

---

[1]) Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 9—11.

[2]) Panašiai sako, pav., Duilhé de Saint-Projet, Apologie scientifique de la foi chrétienne, Toulouse [3] 1903.

jomis (todėl religijų istorijos metodas yra die religionsgeschichtliche Methode). Apologetas turįs parodyti, jog krikščionybė praneša visas kitas religijas ir jog jos kilimo negalima natūrališkai išaiškinti. Vėliau jau apologetas turįs prieiti prie kitų kriterijų (stebuklų ir k.)[1].

Dėl šio metodo reikia pasakyti tai, kad jame daug tiesos: apreiškimas yra istorijos faktas, jo padariniai visuomenėj — taip pat istorijos faktai; taigi Dievas nepalieka žmonijos vienos; Dievo Žodis veikia ir veiks per amžius[2]). Istorikas tuos Dievo veikimo rezultatus, atydžiai stebėdamas, gali pamatyti[3]. Aukščiau minėtame tradicionaliniame metode tas istoriškas elementas taip pat stipriai pabrėžiamas. Tas čia istoriškos apologetikos šalininkų minimas apreiškimo veikimas istorijoj kaip tik ir tradicionalinėj apologetikoj yra išeinamuoju punktu, einant antruoju (t. y. pradedant nuo paties Bažnyčios nuostabaus gyvenimo) keliu. Bet negalima sustoti vien prie faktų sugretinimo. Jei istoriškos apologetikos šalininkai po surinktų faktų (po istoriško darbo) eina toliau ir ieško tų faktų paskutinės priežasties, tai turime nevisai istorišką, tik istoriškai filosofišką metodą. Be to, nepakanka čia filosofuoti, bet dar reikia parodyti, kad tie istorijoj pastebimi faktai yra tokie, kurie parodo, kad krikščionybė yra antgamtiškas dalykas. O tai tegali parodyti tik stebuklas. Vadinasi, jei iš istorijoj patirtų faktų galima patirti nepaprastas Dievo veikimas katalikų Bažnyčioj ir tai toks veikimas, kuris turi fiziško ar morališko stebuklo charakterį, tai krikščionybės dieviškam kilimui įrodyti to pakanka. Tik tada mes jau turime nuostabaus Bažnyčios gyvenimo argumentą, kuris yra išeinamasis punktas antrajam apologetikos keliui. Šio kelio metodas kaip tik yra istoriškai filosofiškas.

Jei tyrinėdamas istoriškus faktus, neprieisi prie charakterio, kuris parodytų, jog jų priežastis tėra tik Dievas, tai toks darbas vyriausiam apologetikos tikslui—padėti tikėjimui ir teologijai moksliškus pamatus, racionaliai paremti tikėjimą—patarnauti negali. Visai istoriškas metodas gali patarnauti tik tam, kad parengtų žmogų geriau galvoti tikėjimo kryptimi. Šiuo atžvilgiu jis, kaip ir kiti į jį panašūs metodai, yra priimtinas, nes jis, nors ir iš tolo, veda į tikslą. „Anknüpfen an das Gegebene, weiterbauen auf dem vorhandenen Fundamente, muss hier als leitende Richtschnur gelten[4]).

4) ***Morališkai psichologiškas apologetikos metodas.*** Jis sako, jog vedant žmogų į apreikštą religiją, reikia pradėti įrodymais, kad religija, ypač apreikštoji, žmogui ir naudinga ir reikalinga. Tas reikalingumas ypač svarbus doriškame žmogaus tiek privačiame, tiek ir viešame gyvenime. Įrodžius apreikštos religijos reikalingumą žmogaus gyvenimui, jau nesunku bus žmogui tą religiją ir priimti. Šį metodą iškėlė ypatingos laiko aplinkybės; mat, imanentizmo ir agnosticizmo dvasia palietė ne vieną ir katalikų. Kai kurie vyrai, matydami imanentizmo pasisekimą šių dienų žmonėse, ma-

---

[1]) Taip, pav., De Broglie, Problèmes et conclusions de l'histoire des religions[4], Paris 1904; Religion et Critique, Paris 1897.

[2]) Mt. 28, 18 sq.

[3]) Tą patį trumpai yra pažymėjęs ir A. Jakštas, recenzuodamas kun. J. Lomano knygą, „Quo vadis modernioji Europa?" („Rytas", nr. 178 [1932]).

[4]) Brunsmann Joh., Lehrbuch der Aplogetik, I 11.

nė, kad bus labai gera perreformuoti apologetiką, paremiant ją imanentizmo pagrindais. Iš pradžių kai kurie apologetai palengva stumia į užpakalį istoriškuosius ir metafiziškuosius apreiškimo kriterijus, ir jų vietoj vis labiau iškelia psichologiškuosius, morališkuosius, estetiškuosius ir k. Čia žinomi tokie katalikai, kaip, pav.: Ollé-Laprune[1]), Fonsegrive[2]) ir kiti. Šie kaip ir kiti, aišku, pripažįsta objektyvų apreiškimą, bet mano, kad, vedant į jį žmones, ypač reikia vartoti vidaus ir subjektyvius argumentus. Tai jie daro ne kokiais teoretiškais, bet praktiškais sumetimais: šių dienų žmonės ne taip benorį išorinių kriterijų, todėl reikia jiems duoti vidinių ir subjektyvių; žodžiu, reikia juos vesti ne senu tradicionaliu apologetikos keliu, bet psichologišku ir morališku, parodant pilną harmoniją tarp žmogaus prigimties ir krikščionybės, parodant, jog krikščionybė sutinkanti su giliausiomis žmogaus aspiracijomis, troškimais. Tokio darbo išvada bus ta: krikščionybė yra dieviško kilimo. Taigi šie vyrai objektyvių ir išorinių kriterijų vertę teoretiškai pripažino, vadinasi, neatmetė ir kitų metodų, tik per daug iškėlė vidinius ir subjektyvius kriterijus; tuo būdu jie patiesė kelią vadinamajai imanentiškajai apologetikai (apologetica immanentiae), moderniajai apologetikai, skirtingai nuo tradicionalinės apologetikos arba tradicionalio jos metodo. Imanentiškąją apologetiką jau iškelia tokie asmenys, kaip Blondel[3]), Laberthonnière ir k., ypač pirmasis.

Šie du vyrai pripažįsta, kad krikščionybė - katalikybė Dievo apreikšta. Tik kai aukščiau minėtieji asmens per daug iškėlė vidinius ir subjektyvius kriterijus, teoretiškai nepaneigdami ir išorinių, šiedu tačiau tepriėmė tik subjektyvius kriterijus.

Blondel sakė, jog žmonės, užsikrėtę kantizmu, šiandie nebenorį ko nors priimti iš šalies; todėl apologetika turinti taikintis prie šių laikų žmonių nuomonės, nurodyti naujus kelius krikščionybės dieviškam kilimui įrodyti; šiandie daug kam stebuklų nepakanką; jie galį tik pastumėti netikėlį, kad šis panorėtų pažinti katalikų religiją, ypač pamatyt, kiek daug ta religija sutinka su žmogaus aspiracijomis, reikalavimais. Šis pastarasis kriterijus ir esąs svarbiausias. Jį reikia taip išrutulioti: žmogus turi daug troškimų, aspiracijų tobulėti, dirbti (morališkas dinamizmas). Tas pats žmogus mato, kad vien savo jėgomis tos tobulybės nepasieks, nes jis per silpnas. Ir todėl žmogus pačios savo prigimties verčiamas peržengti imanentizmo ir subjektyvizmo ribas, vadinasi, patį save, ir ieškoti šalia savęs būtybės, galinčios jam padėti, ieškoti šviesos, galinčios jį apšviesti, ieškoti jėgos, galinčios jį sustiprinti. Žodžiu, žmogus trokšta išganymo, pagalbos, nusiraminimo. Tas žmogaus tendencijas, aspiracijas, reikalavimus tegali patenkint apreikštoji Kristaus religija. Tuo būdu paties žmogaus autonomija būtinai veda prie heteronomijos. O šiuo keliu, t. y. psichologiškuoju keliu, imanentiškuoju metodu, žmogus privedamas prie tikrosios apreikštos religijos. Šis kelias, šis kriterijus šiandie esąs žmonėms tinkamiausias, o tradicionalės apologetikos metodas: „istoricizmas", „ekstrinsecizmas"

---

[1]) Le prix de la vie[23], Paris 1909.
[2]) Le catholicisme et la vie de l'esprit, Paris 1899.
[3]) L'action. Essai d'une critique de la vie et d'une science de la pratique, Paris 1893.

„intelektualizmas“, šiandien esą pasenę ir tapę tarytum scholastišku pseudo-filosofizmu.

Kiti to metodo šalininkai prideda: tos žmogaus aspiracijos ir tendencijos į aukštybes, net antgamtišką sritį, nėra vien paties žmogaus; Dievas savo malone čia taip pat padeda, didindamas, kreipdamas, pakeldamas tas tendencijas, aspiracijas siekti tikrų gėrybių. Tai esą visai suprantama: Dievas, kur tik pasisuka, visur teikia savo malonių. Todėl tai malonei veikiant, žmogus apreiškimo ieško, dar jo nepažindamas[1]).

Kas pasakytina dėl šio metodo?

Pirma tai: tiek vienoj, tiek antroj šio metodo formoj stipriai pabrėžiami visai subjektyvūs, objektyviai subjektyvūs apreiškimo kriterijai, o nustumiami į užpakalį objektyvūs išoriniai kriterijai. Bet metodas, pasirėmęs subjektyviais kriterijais, nėra pakankamas. Subjektyvūs kriterijai tie, kurie yra glaudžiai susiję su pačiu žmogumi, subjektu, svarstančiu apreiškimo faktą; šiuos subjektyvius kriterijus sudaro: doktrinos sutikimas su žmogaus prigimtimi, paties žmogaus vidaus troškimai, reikalavimai (exigentia et indigentia) ir t. t. Subjektyvius kriterijus skirsto dar į objektyviai subjektyvius ir visai subjektyvius.

Objektyviai subjektyvūs kriterijai yra pačios doktrinos padariniai (objektas) žmoguj, subjekte (svarbiausia, jo prote ir valioj). Čia doktrina jungiama su subjektu. To viso dalyko padariniai gali būti tokie, kad protas pasitenkina teikiamais jam gyvenimo problemų sprendimais, kad valia gauna tinkamą objektą mylėti, akstiną veikti, dorai gyventi, o visa siela po to jaučia ramybę, džiaugsmą. Objektyviai subjektyvūs kriterijai dar skirstomi į universalius ir individualius.

Visai subjektyvūs (criterium mere subiectivum proprie dictum) kriterijai yra tie, kurie remiasi vien žmoguj esančiais dvasios palinkimais, reikalavimais ir t. t.; jie remiasi žmogaus galiomis (protu, valia ir t. t.); jie pabrėžia, kad protas linksta pažinti, kiek galima, daugiau tiesų, valia nori rasti tobulą gėrį ir jį turėti ir t. t.; tik tie objektyviai subjektyvūs kriterijai vėl mato, kad pats vienas žmogus negali patenkinti savo troškimų; todėl reikia ieškoti kitų pagalbos.

Čia pasisiūlo religija, kuri dedasi esanti apreikšta. Ji, pasirodo, sutinkanti su žmogaus troškimais, todėl galima ar net reikia ją priimti kaip apreikštą.

Objektyvūs kriterijai yra tie, kurie yra šalia (extra) subjekto, žmogaus (pav., doktrinos kilnumas, stebuklai ir t. t.). Objektyvūs kriterijai yra arba vidiniai, t. y. tokie, kurie remiasi pačia doktrinos kokybe, ir čia tada svarstoma pati doktrina (tai vokiškai vadinama Inhaltskriterien; lotyniškai — criteria interna), arba jie yra išoriniai (externa, Tatsachenkriterien); išoriniai kriterijai yra tie, kurių nėra pačioj doktrinoj, tik jie lydi ją (concomitant), pav., stebuklai, pranašystės. Išori-

---

[1]) Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, I 98: „Postquam Pius X in encycl. Pascendi modernismum et in specie etiam apologeticam immannentiae exclusive sumptam (D. B. 2103) damnavit, jam nullus catholicus integralem immanentismum in re apologetica profiteri publice audet“.

niai kriterijai pabrėžia ne tiek apreikštas tiesas, kiek patį apreiškimo faktą (vadinasi, apreiškimą formaliai imamą); jie tą faktą tik liudija, ir apreiškimo atžvilgiu yra tarytum antspaudas dieviškam jo kilimui paliudyti. Jie patys taip pat yra faktai ir tai istoriški faktai. Kriterijų vertės priklauso ir tais kriterijais besiremiančių metodų vertė. Todėl klausimas, kokia tų kriterijų vertė?

a) *Visai subjektyvūs kriterijai* turi objektyvę vertę: jie gali teikti apytikrumą, kad ši religija gali būti esanti apreikšta. Žmogaus siela yra natūraliai religinga; žmogus yra linkęs į religiją ar net jam reikia jos. Todėl tarp žmogaus prigimties, kuri religijos reikalauja ir kuri tą reikalavimą turi iš Dievo, — iš vienos pusės — *ir* tarp tikros religijos, kuri eina iš to paties Dievo, kaip ir žmogaus prigimty esąs palinkimas (reikalavimas) į religiją,—iš antros—,gali būti ir net yra tam tikras artimumas. Konsekventiškai, visai subjektyvūs kriterijai (tendentiae, indigentiae naturae hum.) gali žmogų versti pirmiausia pažinti Dievą, o paskum pastūmėti tirti, ar tas apreiškimas tikrai yra iš Dievo.

Subjektyvūs kriterijai turi psichologišką vertę ir tai didelę. Tas, kuris dar netiki, mielai sutiks, kad kelio į tikėjimą pradžia būtų jo paties vidus, jis pats. Tokiam reikia parodyti, kas yra jo siela, ko ji trokšta (tiesos, gėrio, grožio), kad tų troškimų jis pats vienas negali patenkinti. Todėl jis turi ko nors ieškoti šalia savęs. Po to, jau reikia tokiam žmogui nurodyti Kristaus apreiškimą, kurs žmogų kaip tik ir nuramina. Tuo būdu, vadinasi, psichologiškuoju keliu, galima privesti žmogų prie to, kad jis pamiltų apreiškimą.

Visai subjektyvūs kriterijai visais laikais buvo vartojami, ir katalikų Bažnyčia jų neneigė. Praktiškajai teologijai (pastoralinei) jie nėra svetimi. Todėl negali būti ir kalbos apie visišką morališko psichologiško metodo paneigimą. Bet nereikia perdėti ir pamiršti, kad visai subjektyvus kriterijus (vidaus pergyvenimai ir reikalavimai) jau savo prigimtimi neleidžia turėti pakankamo santykio su išoriniu istoriškuoju faktu, būtent, apreiškimo faktu; taigi visai subjektyvus pergyvenimas, reikalavimas *negali būti pakankamu kriterijumi* istoriškam faktui tiesiog liudyti. Ne kitoks yra ir netiesioginis liudijimas, t. y. proto iš psichologiškų faktų padarytos išvados; iš žmoguje esančių palinkimų, tendencijų protas nieko negali pasakyti apie paslaptis, jų buvimą, jų turinį, nes tarp paslapčių ir žmogaus troškimų nėra proporcijos, — tai viena; antra, jei tos žmoguj esančios tendencijos ir reikalauja bet kurios išorinės, net ir antgamtiškos pagalbos, tai dar nereiškia, kad čia būtinai turi būti jam (žmogui) suteiktas ir apreiškimas: Dievas ir kitu būdu gali žmogui) padėti; vadinasi, žmogaus vidaus tendencijomis pats apreiškimo faktas dar nebūtinai įrodomas; trečia, įvairiose religijose yra tiesų, kurios bent iš dalies gali sutikti su žmogaus troškimais. Todėl kuo remiantis tuomet žmogus vieną religiją atmes, o kitą priims?

Be to, tas vidinis pergyvenimas, patyrimas (experientia interna) savo prigimtimi nėra būtinai patvarus dalykas; tuo tarpu kriterijai, parodą fakto istorišką tikrumą, turi būti patvarūs, determinuoti. Kad subjektyvūs kriterijai nėra patvarūs net ir tame pačiame subjekte, tai aišku iš

to, kad jie pareina nuo įvairių žmogaus proto ir valios būsenų: jei žmogaus protas laikysis kurių nors prietarų, klaidų ir t. t., jei valia bus linkusi į materialius kūniškus dalykus ir t. t., suprantama, kad tai tam tikrai veiks ir vidinį pergyvenimą. Čia pravartu prisiminti Kristaus laikus ir žmones, įvairiai reagavusius į Kristaus misiją, prisiminti žmones pametusius katalikų Bažnyčią, kuriuos, be abejojimo, daug bus paveikę jų pačių palinkimai, simpatijos vienam ar kitam objektui bei minčiai ir t. t.

b) *Objektyviai subjektyvūs kriterijai* (t. y. doktrinos, obiecti, padariniai žmoguj, in subiecto, pav., patenkinimas žmogaus troškimų, gaunamas iš doktrinos vidaus džiaugsmas, ištvermė, ramybė ir t. t.) *taip pat turi vertę*, kitaip tariant, individualieji (sielos ramybė ir t. t.) ir universalieji objektyviai subjektyvūs kriterijai (didelis visų aspiracijų patenkinimas daugeliui žmonių) gali teikti didesnį ar mažesnį panašumą į tiesą, kad ši doktrina apreikšta.

Jon. 14,27: „Ramybę palieku jums". [1])

Be to, obiektyviai subjektyvųjį kriterijų vartojo pirmieji Bažnyčios apologetai, nurodydami, kaip krikščionybė patenkina visas žmogaus aspiracijas. [2])

Net gyvenimo pavyzdžiai rodo, kad nemaža žmonių ir seniau ir dabar priėmė krikščionybę vien todėl, kad juos į ją pastūmėjo kaip tik šis objektyviai subjektyvus kriterijus.

Iš čia išvada, kad objektyviai subjektyvaus kriterijaus ir juo besiremiančio metodo niekinti negalima.

Iš antros pusės reikia pasakyti, jog objektyviai subjektyvūs kriterijai *nėra visai pakankami* įrodyti, kad ši doktrina tikrai apreikšta. Ir štai kodėl:

α) Dėl tų kriterijų galime mutatis mutandis pasakyti tą pat, ką esame sakę ir apie v i s a i s u b j e k t y v i u s kriterijus.

β) Pasirėmę objektyviai subjektyviais kriterijais, t i k s u k a i k u r i u o a p y t i k r u m u galime spręsti apreiškimo faktą. Kodėl? Todėl, kad šie kriterijai iš prigimties nėra tokie, kurie nurodytų apreiškimo faktą: žmogaus tendencijos yra natūralės, ir todėl jas patenkinti, jas atitikti gali ir n a t ū r a l ė s p r i e ž a s t y s. Nebūtinai čia turi būti antgamtiška priežastis ar bent antgamtišku keliu suteikta priežastis (apreiškmas) — tai viena. Antra, šie kriterijai n ė r a d e t e r m i n u o t i i r n e k i n t ą. Kas pasakys, kokio laipsnio turi būti doktrinos padariniai žmoguje, kad jau būtų galima sakyti, jog štai čia turime tikrą apreiškimą? Įvairių religijų atstovai dedasi randą savo religijoj ramybę ir t. t. Kuo remiantis dabar begalima sakyti, kad štai ši, ne ana religija apreikšta? Kad objektyviai subjektyviais kriterijais besiremiant, galima eiti įvairiais keliais, mums rodo protestantizmo istorija. Trečia, priimant vien objektyviai subjektyvius kriterijus, tiesiamas k e l i a s t r a n s m i g r a c i j a i i š v i e n o s r e l i g i j o s į k i t ą, jei tik pirmoji vakar ar šiandien dėl tam tikrų priežasčių nebus žmogaus pakankamai patenkinusi. O pastarasis

---

[1]) Dar plg. Rom. 8, 16; Pil. 4,7.

[2]) Plg. T e r t u l i a n u s, De spectaculis, c. 29; M i n u t i u s F e l., Octav., c. 18 ir kiti.

reiškinys lengvai gali pasitaikyti, nes šie kriterijai stipriai pareina ir nuo žmogaus nusiteikimo.

γ) Norint spręsti, ar ši religija žmogaus aspiracijas patenkina ar ne, žmogus jau anksčiau turi tą dabar pergyvenamą religiją pažinti ir t. t., nes kitaip, pirmiau jos nepažinęs, niekada negalės spręsti apie religijos tikrumą, kilimą. Tada sektų, jog pačią religiją tenka priimti, dar prieš pavartosiant patį kalbamąjį kriterijumą tikrai religijai patirti.

δ) Šis kriterijus nėra nei universalis, nei viešas (publicus); o viešam ir tarpiškam apreiškimui liudyti reikia viešų, universalių ir socialių kriterijų.

η) Tuo kriteriju negalima pažinti visų teoretiškųjų ir praktiškųjų tiesų, kad jos yra apreikštos. Pav., pasinaudojant doktrinos padariniais subjekte, jokiu būdu negalima pasakyti, katras šių dviejų tvirtinimų, būtent, Šv. Dvasia paeina iš Tėvo *ir* Šv. Dvasia paeina iš Tėvo ir Sūnaus — yra apreikštas.

Taigi iš viso to dalyko seka tai, kad objektyviai subjektyvus kriterijus yra geras dalykas. Bet jis tegali eiti tik antraeiliu kriterijum; jis ir vartojamas tik viešam ir tarpiškam apreiškimui liudyti, o vieno nepakanka. Tiek dėl subjektyvių kriterijų.

Iš to, kas pasakyta, jau aiški ir paties imanentiško metodo vertė. Kadangi imanentiškas metodas į savo pagrindą deda žmogaus aspiracijas, troškimus, kurie žmogų turi privesti prie krikščionybės, tai apie jį, be kito, tenka pasakyti mutatis mutandis tą pat, ką sakėme apie subjektyvius kriterijus. Čia, kaip ir ten, visada galima pasakyti: quo magis miscetur affectus, eo majus inconstantiae periculum.

Antra, morališko psichologiško arba imanentiško metodo šalininkai kalba apie žmogaus krikšč. apreiškimo troškimą, reikalavimą (indigentiam). Iš tikrųjų tokio troškimo, reikalavimo nėra, nes žmogaus vidus antgamtiškojo apreiškimo nereikalauja nei quoad modum (apreiškimo keliu) nei quoad substantiam (pačių apreikštų tiesų—paslapčių). Be to, antgamtiškojo apreiškimo reikalavimo ir negali būti žmoguje, nes tada būtų painiojama antgamtiškumo sąvoka su gamtiškumo sąvoka, nebedarant tarp tų dviejų sričių esminio skirtumo. Pagaliau, apreikštoji religija skirta visiems žmonėms; todėl visuose žmonėse turėtų būti jos reikalavimas (indigentia, exigentia). Bet, kaip žinome, žmonės, kurie išauklėti kitoj pozityvioj klaidingoj religijoj, dedasi tokio reikalavimo patys nejaučią. Todėl seka, kad norint ir tokiems įrodyti apreiškimo faktą, reikia griebtis kitų kriterijų.

Trečia, šis imanentiškas metodas sudarytas, labai veikiant agnosticizmui ir imanentizmui. O šių ir vienas ir antras yra klaidingas. Tai šių dienų žmonių liga. O savo amžiaus klaidų negalima nugalėti, jas pasisavinant. Todėl suprantama, kodėl ir Pijus X imanentišką metodą, vieną patį paimtą, atmetė kaip dalyką, kurs nestato, tik griauna.[1])

Ketvirta, iš to, kad kuri nors doktrina (mūsų atvėju kat. Bažnyčios mokslas) labai tinka žmogaus aspiracijoms, kad ji daug teigiamai atsiliepia individualiam ir socialiam žmonių gyvenimui ir t.t., seka du dalykai:

---

[1]) Žiūr. Dz. 2103.

vienas, kad toks doktrinos ypatumas,kaip kriterijus,labiau yra p r i e i n a m a s m o k y t i e m s; todėl tokiems jis turi daugiau reikšmės, ypač užsikrėtusiems kantizmu; todėl su tokiais nuo jo galima pradėti, tik juo baigti ir sustoti negalima; antras, šis kriterijus tiesiog įrodo tik doktrinos (mūsų atveju Bažnyčios mokslo) gerumą, naudingumą; tik iš šių ypatumų su reikiamu tikrumu išvesti, kad ši doktrina ne vien gera, naudinga, bet ir apreikšta, objektyviai įrodyti negalima. Taigi praktikoj tas kriterijus lieka tik kaip argumentum ad hominem (užsikrėtusiam kantizmu). Šis argumentas kai kada gali būti pirmasis laiko atžvilgiu, tik jis negali būti pirmasis vertės atžvilgiu.

Penkta, šis metodas, neigdamas ar bent mažiau vertindamas tradicionalį apologetikos metodą, tuo pačiu numuša ir stebuklų vertę apreiškimui liudyti.

Baigiame apie fundamentalinės teologijos metodus ir apreiškimo kriterijus. Pabrėžiame: kalbant apie apreikštą religiją, reikia branginti pastangas vartoti subjektivius ir objektyvius vidinius kriterijus, respective morališką psichologišką ir k. pan. metodus. Jie ne vieną žmogų parengia religijai, joj sustiprina. Dažnai ne vienam tas ar kitas šių kriterijų yra išeinamu punktu (vokiškai pasakytume Anknüpfungspunkt) kely į apreikštą religiją. Vadinasi, žiūrint į l a i k ą (ne objektyvią jų vertę), subjektyvius ir objektyvius vidinius kriterijus, respective morališką psichologišką metodą, nekartą gali tekti pastatyti pirmojoj vietoj, kad tuo būdu būtų žmogus parengtas apreikštai religijai. Dirbančiam pastoracijos darbą, pasak J. B r u n s m a n n'o[1]) „ist jede Methode, die unter vernünftigen Voraussetzungen zum Ziel führt, willkommen. Anknüpfen an das Gegebene, weiterbauen auf dem vorhandenen Fundamente, muss hier als leitende Richtschnur gelten."

Nereikia vis dėlto pamiršti to dalyko, kad teoretiškai apologetikai, besirūpinančiai moksliškai pagrįsti ir tikėjimą ir teologiją, stipriausi apreiškimo kriterijai turi būti objektyvūs išoriniai kriterijai (s t e b u k l a i) ir, konsekventiškai, geriausias metodas yra i s t o r i š k a s f i l o s o f i š k a s. Visi kiti kriterijai ir šiais besiremią metodai patys vieni tėra pakankami tada, kai gali būti suvesti į stebuklą (kad ir morališką). Apologetikoj vartojamas nuostabus Bažnyčios gyvenimas kaip tik ir yra suvedamas į stebuklą. Kitaip tie kriterijai, tiesa, geri, bet patys vieni nėra pakankami apreiškimo kriterijai; konsekventiškai, ir jais besiremią apologetikos metodai taip pat nėra pakankami.

D e L u b a c H., Apologetique et theologie, žurn. Nouvelle Revue Theologique, nr. 57 (1930) 361—378, mano, jog šių dienų žmonės labiau linkę į dogmatiką, nekaip į apologetiką, ir tai todėl, kad apologetika vienpusiškai imanti medžiagą, būtent, istoriškai moksliškai. Dogmatiką ir apologetiką reikią labiau suartinti su viena antra: dogmatikas turįs labiau apologetiškai atpasakoti tikėjimo tiesų gražumą, tinkamumą, o apologetas, kalbėdamas apie apreiškimo faktą, turįs stipriau pabrėžti apreiškimo turinį, jo tiesas. Čia, žinoma, pasakyta daug tiesos; tik nereikia užmiršti, kad fundamentalinės teologijos svarbiausias uždavinys yra moksliškai, racionaliai paremti ir tikėjimą ir teologiją (paimtą griežta prasme), ypač svarbiausią jos šaką, dogmatiką.

[1]) Lehrbuch der Apologetik, I 11.

Fundamentalinė teologija negali prileisti circulum vitiosum. Praktiškai, fundamentalinė teologija tą klausimą išsprendžia tuo būdu, kad šalia objektyvių ir išorinių apreiškimo kriterijų iškelia ir kitus, būtent, objektyvius vidinius ir subjektyvius kriterijus. Žinoma, fundamentalinė teologija geriausiai suprantama ir stipriau paremiama, kai pabaigiama visa teologija, ypač dogmatinė teologija.

6. Fundamentalinės teologijos sistema.

Norint išmintingai tikėti bet kuria paties nepatirta, tik kito pasakyta žinia, reikia tam reikalui tam tikru atžvilgiu parengti valią ir protą: valią kad ji pamėgtų tiesą (amor veritatis), kad žmogus nebijotų būti pamokamas (humilis animi docilitas), kad valia būtų drąsi pritaikyti tiesas gyvenimui, kad, jau pirma protui parodžius tikėtinumo motyvus, valia pasiryžtų tikėti (pius credulitatis affectus, Glaubenswilligkeit); reikia taip pat parengti ir protą, kad šis, besirengdamas pritarti pareikštai tiesai, jau pirma žinotų kad tas asmuo, kuriam ta apreikštoji tiesa priskiriama, tikrai egzistuoja, kad juo galima pasitikėti, kad jis, ne kas kitas, tą tiesą apreiškė. Tas abipusis (valios ir proto) parengimas sudaro tikėjimo įžangą arba pamatus (praeambula fidei). Tik po to jau galimas pats tikėjimas, kuris yra ne kas kita, kaip proto pritarimas apreikštoms tiesoms dėl autoriteto (assensus intellectualis veritatibus revelatis propter auctoritatem revelantis).

Mes čia kalbame tik apie proto parengimą tikėjimui; valios parengimu rūpinasi auklėjimas; taigi vienos tikėjimo įžangos dalies mes čia ir nesvarstome. Protas, prieš pritardamas kuriai nors apreikštai tiesai dėl kalbančiojo autoriteto, jau turi žinoti du svarbius dalykus: vieną, kad tikrai egzistuoja *tas, kuris kalba*, kad juo galima pasitikėti, žodžiu, kad yra *autoritetas*, kuriuo galima, priimant iš jo kurią nors žinią, pasiremti ir pasitikėti; kalbant apie Dievo apreiškimą, suprantama, jau pirmiau reikia žinoti, kad yra visažinąs, neklystąs ir kitų neklaidinąs Dievas; antrą, taip pat reikia žinoti, ką protas, prieš pradėdamas tikėti, turi būti sužinojęs, būtent, kad tas autoritetas (mūsų atveju Dievas) tikrai ką nors apreiškė, vadinasi, protas jau turi *žinoti patį apreiškimo faktą.*

Pirma reikia žinoti, kad yra *autoritetas, arba Dievas.* Tas klausimas moksliškai spręsti yra filosofijos dalykas, būtent, jos šakos teodicejos. Bet dar prieš tai svarbu moksliškai pagrįsti tokias tiesas, kaip pav.: žmogaus protas gali pažinti tiesą[1]) (gnoseologijoj), žmogus turi nemirštamą sielą, laisvą valią (psichologijoj), kad yra neklystąs ir kitą neklaidinąs Dievas (teodicejoj), religija žmogui reikalinga (etikoj). Dievo buvimo ir religijos reikalingumo įrodymas vadinamas bendru vardu demonstratio religiosa. Tos čia paminėtos filosofiškos tiesos yra kiekvienos religi-

---

[1]) „Tiesos Kelias", 2 nr. (1931) 77: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė: „Šiandie plataus maštabo apologetui reikia dėti visas pastangas griauti pačią dabartinės kantizmo ir pozityvizmo filosofijos klaidingą kryptį, reikia įrodyti, kad žmogaus protas tikrai gali pažinti objektyvią tiesą. Ir, tik laimėjus šią poziciją, abiem priešam sustojus ant sukalbamo bendro pamato, bus galima rasti būdas susikalbėti. Šiandien gnoseologija tai naujų poleminių imtynių laukas".

jos pamatas, vadinasi, ir natūralės. Šios filosofiškos tiesos sudaro ir apologetikai pamatus (principia remota); tik apologetika jų nebeįrodinėja, ji suponuoja, kad jos kitur įrodytos (filosofijoj). Todėl visai suprantamas dalykas, kodėl iš pradedančių studijuoti moksliškąją apologetiką reikalaujama pirma išeiti visos filosofijos kursą. Filosofija teologui, ypač šiandie, yra būtinas dalykas.

Anksčiau pažymėtos tiesos parodo Dievo buvimą, religijos, kad ir natūralės, reikalingumą.

Gali kilti klausimas, ar kartais negalėtų būti ir antgamtiškos religijos, vadinasi, tokios, kurios žmogaus protas pats vienas neprieitų, kuri galėtų būti tik Dievo apreikšta. Vadinasi, klausimas pradžioje (metodiškai) statomas filosofiškai: g a l i m a a r n e g a l i m a t o k i a r e l i g i j a. Jei atsakoma, kad to visai negalima, tai tuo pačiu nutrūksta tolimesnė kalba dėl paties apreiškimo fakto (buvo ar nebuvo apreiškimas); kalbėti apie a p r e i š k i m ą a p s k r i t a i, t. y. apie jo galimumą ir pažinimą (nesprendžiant dar klausimo, ar toks apreiškimas tikrai jau yra čia ant žemės), taip pat yra filosofijos dalykas. Bet apie tą patį dalyką pačioj savo pradžioj kalba jau ir apologetika. Tai daro ji, viena, todėl, kad tas klausimas jai artimas, kalbant savo svarbiausiu klausimu, būtent, apie apreiškimo faktą; antra, filosofija apreiškimo sąvokos, galimumo ir pažinimo plačiai nesvarsto. Todėl apologetikoj, lyg kokiame dideliame įvade, kalbama *apie apreiškimą apskritai* (iš to įvado apologetikos vadovėlių autoriai nekartą sudaro pirmąją apologetikos dalį, o tie, kurie į apologetiką įneša ir Dievo buvimo įrodymus, tą įvadą nukelia net į antrąją dalį); čia, įvade arba pirmojoj daly kalbama (jei praleisti, kaip nekartą daroma, kalbą apie religijos sąvoką ir reikalingumą) apie apreiškimo sąvoką, galimumą, reikalingumą, pažinimą (čia įeina ir kalba apie stebuklus ir kitus apreiškimo kriterijus).

Po šio plataus įvado ar dalies, kuri yra beveik vien f i l o s o f i š k a, einama prie antro protui tikėjimo reikale svarbaus dalyko, būtent, prie paties apreiškimo fakto; čia atsakoma į klausimą, ar toks apreiškimas iš tiesų b u v o a r n e b u v o. Įvade ar pirmojoj daly atsakyta į klausimą, ar apreiškimas g a l i m a s a r n e, ir jei galimas, tai kuriuo būdu jis pažinti. Nutarti apreiškimo faktą ir yra svarbiausias apologetikos uždavinys.

Šis klausimas sudaro vieną ir didelį apologetikos traktatą. Tas traktatas katalikiškoj apologetikoj, kaip jau anksčiau minėjome, vadinamas traktatu apie *apreikštą religiją* (de religione revelata) arba *apie Kristų, Dievo Siųstąjį* (de Christo Legato divino), arba apie *krikščionišką apreiškimą* (de revelatione christiana). Šis traktatas labiau i s t o r i š k a s. Čia kalbama apie tai, ar Kristus yra istoriškas asmuo, ką Jis sakė apie save, kuo Jis dėjosi esąs ir t. t.; vadinasi, kalbama de testimonio Christi uti f a c t o; toliau kalbama de testimonio Christi uti v e r o, vadinasi, apie tai, kiek tais Kristaus žodžiais galima tikėti, kuo Jis savo žodžius parėmė (stebuklais ir t. t.). Tuo būdu įrodoma Kristaus dieviška pasiuntinybė paskelbti žmonėms naują religiją. Šiame traktate ypač daug tenka naudotis Šv. Rašto knygomis, į kurias čia žiūrima dar tik (metodiškai) kaip į istoriškus dokumentus. Tų knygų autentiškumas ir istoriš-

kumas įrodomas Šv. Rašto įvade[1]. Kai kurie apologetikos platieji vadovėliai kalba ir tuo klausimu, bet daugelis neliečia jo, palikdamas specialiai Šv. Rašto įvadui.

Viso to traktato (apie Kristų) įrodinėjimą dar vadina demonstratio christiana, kad skirtų ją nuo demonstratio catholica, kur kalbama apie Bažnyčią.

Svarstymai apie *Bažnyčią* sudaro kitą didelį apologetikos traktatą, apie kurį tuoj ir kalbame.

Įrodžius, kad Kristus apreiškė naują religiją, vadinasi, atnešė apreiškimą, kyla kitas klausimas, kam, būtent, Kristus paliko tą apreiškimą saugoti. Atsakant į jį, įrodoma, kad Kristus įsteigė regimą, religinę draugiją, Bažnyčią, kuriai davė neklaidingumo dovaną tikėjimo ir doros mokslo dalykuose. Šią draugiją Kristus pažymėjo tam tikromis žymėmis, kurios padeda atskirti tikrąją Bažnyčią nuo netikrųjų. Pagal šias žymes įrodoma, kad tikroji Bažnyčia yra tik katalikų Bažnyčia. Tuo baigiamas antras didelis apologetikos traktatas.

Apologetikos kurso gale pridedamas traktatas apie *apreiškimo šaltinius*, būtent, Tradiciją ir įkvėptą Šv. Raštą. Tą traktatą lotyniškai vadina De fontibus revelationis arba locis theologicis ir t. t. To traktato uždavinys yra parodyti, kad apreiškimo šaltiniai, iš kurių ir Bažnyčia ima Kristaus apreikštas tiesas, yra Tradicija ir įkvėptas Šv. Raštas. Tas traktatas parodo dogmatikai argumentų aruodą, kuriuo ji, pati jo nebeįrodinėdama, tik jau pasitikėdama, naudojasi kaip patikimu šaltiniu (šaltiniais). Šiame traktate jau stipriai pasireiškia ir dogmatiškasis metodas: kalbant apie Tradiciją, pasiremiama, svarbiausia, Bažnyčios neklaidingumu, o kalbant apie Šv. Rašto įkvėpimą, pasiremiama dar ir Tradicija, neklaidingu apreiškimo šaltiniu.

Vienas kitas autorius apologetikos gale po šio minėto traktato dar prideda traktatą apie *tikėjimą* (de fide), apie jo santykį su protu.

7. Fundamentalinės teologijos įvairūs vardai.

Ne visi fundamentalinę teologiją vienodai vadina. Šiame savo darbe mes visą laiką vartojame tik du vardus: fundamentalinė teologija ir apologetika. Ir vienas ir antras vardas pateisinamas. Čia paduosime ir kitų fundamentalinės teologijos pavadinimų.

Fundamentalinė teologija, nes ji įrodo pamatines krikščionybės tiesas, krikščionybės pamatus, kur, svarbiausia, įeina pats apreiškimo faktas ir apreiškimo išsilaikymas katalikų Bažnyčioj. Be to, fundamentalinę teologiją ne vienas ima plačiau, nekaip apologetiką: fundamentalinė galinti apimti visą tikėjimo įvadą, vadinasi, įrodymą ir tokių tiesų, kaip, pav., tiesos pažinimas, Dievo buvimas ir t. t.

Apologetika ἀπολογεῖσθαι — se defendere, ἀπολογετική — scientia defensionis. Šis vardas istoriškai visai teisėtas, nes kalbamasis mokslas susidarė, besiginant krikščionims nuo užpuolimų. Be to, kaip minėjome, ne vienas apologetiką ima siauriau, būtent, kaip mokslą, kuris įrodo ap-

[1] Andruška B., Evangelijų kilmė ir jų tikėtinumas, Kaunas, 1930.

reiškimo faktą (factum revelationis eiusque credibilitas); tuo būdu šiems apologetika yra tik fundamentalinės teologijos dalis. Daugelis abu tuos vardus ima per vien.

Generalinė teologija, nes ji tiesia pamatus visai teologijai, gina visą apreikštą religiją.

Teologijos įvadas nes jis įrodo tas tiesas, kurios reikalingos, prieš pradedant naudotis teologijoj dogmatiškuoju metodu. Dėl to paties pamato fundamentalinę vadina ir teologijos propedeutika.

Teologiškų pradų mokslas (Prinzipienlehre, de principiis theologicis), nes apima tiesas, pradus, kuriais įrodomas krikščionybės teisingumas, tikrumas.

Dogmatinė generalinė teologija. Šis pavadinimas nėra vykęs, nes iš-tiesų fundamentalinė teologija stato pamatus visai teologijai; be to, dogmatinės ir metodas kitas.

Demonstratio christiana et catholica; christiana, nes įrodo krikščioniškojo apreiškimo faktą, catholica, nes įrodo katalikų Bažnyčios paskyrimą saugoti ir neklaidingai aiškinti apreiškimą.

Savo darbe vartojome fundamentalinės teologijos vardą, nes jis labiau parodo to mokslo turinį, tikslą ir uždavinius (pozityviai įrodyti tikėjimo ir teologijos pamatus — pozityvus uždavinys, be to, jis pats svarbusis, ir ginti krikščionybės tikrumą nuo priešų — negatyvus uždavinys). Vartojame taip pat ir apologetikos vardą, nes jis geras savo trumpumu.

Apologetiką vadiname fundamentaline *teologija.* Čia, kaip anksčiau minėjome, teologiją imame platesne prasme; ta prasme paimtas teologijos vardas apologetikai tinka dėl kelių motyvų: a) apologetika kalba apie teologijos pamatus, vadinasi, yra griežta prasme teologijos (dogmatinės) įvadas; namų pamatus taip pat vadina namų dalimi, nors nuo pačių namų jie skiriasi, b) apologetikos materialiai objektai, nors ir kitais atžvilgiais, yra taip pat ir dogmatinės teologijos objektai.

8. Pabaiga.

Kalbant apie fundamentalinę teologiją, reikėtų paminėti ir jos istoriją. Bet mes to čia nedarome — tai paliekame pasiskaityti kitur. Apologetikos istoriją galima rasti kiekviename platesniame fundamentalinės teologijos vadovėly. Lietuvių kalba tuo reikalu turime nors ir trumpai, bet gerai parašyta prof. P. Būčio minėtame Teologijos enciklopedijos kurse, 56—58.

Savo darbą baigiame kan. St. Jokubauskio žodžiais: „Katalikas gali būti dvejais būdais tikėjimo gynėju: 1) jis gali sumaniai *žodžiu* ar *raštu atremti tikėjimui statomus priekaištus,* ir 2) savo *doru gyvenimu* gali dar aiškiau įrodyti savo tikėjimų tikrumą. Iš tų dviejų apologijų *antroji rūšis* žymiai *pralenkia pirmąją* gyvojo žodžio ar rašto apologiją“[1]) (pabr. m.).

---

[1]) „Tiesos Kelias“ 2 nr. (1931) 82: Jokubauskis St., Šių dienų apologetikos būklė.

Ude Joh., Der Unglaube (Dogmatik und Psychologie des Unglaubens), Graz 1921, 180—181: „Da aber die beste Empfehlung des Glaubens stets der Hin-

Bibliografija.

Šv. Raštas S. Įst.

Barnes W. E., The Psalms, London 1932, I—II 698 in 8,° 42 st. sv.

Bultmann R., Die Geschichte der synoptischen Tradition, Göttingen 1931.

Delling G., Paulus Stellung zur Frau und Ehe, Stuttgart 1931.

Dhorme Ed., La poésie biblique, Paris 1931, 212 in 8°, 12 fr.

Grill S., Die Gewittertheophanie in Alten Testament, Wien 1931 102 in 8°.

Heinisch P., Die Trauergebräuche bei den Israeliten, Münster i. W. 1931, 100 in 8°, 1,95 mark.

Jeremias A., Die biblische Erlösererwartung, Berlin 1931.

Jeremias J., Die apostolische Ursprung der vier Evangelien, Leipzig 1932, 168 in 8°, 6 mark.

Junker H., Die biblische Urgeschichte, Bonn 1932, 58 in 16°.

Junker H. Untersuchungen über literarische und exegetische Probleme der Buches Daniel, Bonn 1931, 109 in 8°.

Kraemer G., Die biblische Urgeschichte, Wernigerode 1931.

Logrange M. I., Le Judaisme avant J.— C., Paris 1931, 624 in 8°, 100 fr.

Schmidt H., Die Erzählung von Paradies und Sündenfall, Fübingen 1931.

Simon H., Propedeutica sive biblica Introductio in universam Scripturam, Taurini 1931, 415 in 8°.

Szczygiel P., Das Buch Job, Bonn 1931, 258 in 8°.

Renie I., Manuel d'rcriture Sainte, III: Livres prophétique, Paris et Lyon 1931, 362 in 8°, 16 fr.

---

weis auf die von den gläubigen Menschen durchgeführte **werktätige Übung des Glaubens** ist, so soll, damit die Wirkung des Glaubenslebens recht in die Erscheinung treten könne, eine möglichst scharfe Sonderung zwischen Gläubigen und Ungläubigen in der katolischen Kirche selbst durchgeführt werden... Die, welche mit Bewusstsein und Vorsatz ungläubig sind, welche sich zwar katholisch nennen und es auch ihrem Taufschein nach sind, im übrigen jedoch sich um ihre Verpflichtungen der katholischen Kirche nicht kümmern, was sie tun müssten, wenn sie Glauben hätten, oder sie gar mit Hohn und Spott bekämpfen, die solten zum mindesten selbst so viel Ehrgefühl haben, dass sie sich offen von einer Gemeinschaft, der sie innerlich nicht angehören wollen lossagen. Die katholische Kirche soll und kann sich ja nicht der Anzahl der mit katholischen Taufscheinen versehenen Mitglieder rühmen, sondern derer, die durch ihr Leben zeigen, dass sie wahrhaft katholisch sind... Also eine **Aufrüttlung des gesamten katholischen Gewissens**, des Gewissens auch derer, die wohl „Herr, Herr" rufen, aber doch nicht den Willen ds Vaters tun, der im Himmel ist... Je stärker nun die Kluft zwischen Glaube und Unglaube theoretisch und praktisch in die Erscheinung tritt, desto mehr wird sich die Sieghaftigkeit des Glaubens gegenüber der Haltlosigkeit des Unglaubens zeigen".

Vander Heeren A., Psalmi et Cantica explicata in ordine ad recitationem Breviarii [4], Brugis 1932, 520 in 8⁰.

Windisch H., Imperium und Evangelium im N. T., Kiel 1931.

Šv. Raštas N. Įst.

Brandt W., Dienst und Dienen im N. T., Gütersloh 1931, 210 in 8⁰, 6 mark.

Bussmann W., Synoptische Heulien, Halle 1931, 211 in 8⁰, 14 mark.

Eisler R., The Messiah Jesus and John the Baptist, New York 1931, 638 in 8⁰.

Hauck Fr., Das Evangelium des Markus, Leipzig 1931, 202 in 8⁰, 7,50 mark.

Klein J., Jésus et ses apôtres, Paris 1931, 320 in 8⁰, 33 fr.

Schmid I, Zeit und Ort der Paulinischen Gefangenschaftsbriefe, Freiburg 1931, 170 in 8⁰, 8 mark.

Turner C. H., The Oldest Mansucript of the Vulgate Gospels, Clarendon Press 1931, 282 in 8⁰.

Wendland H. D., Die Eschafologie des Reiches Gottes bei Jesus, Gütersloh 1931, 255 in 8⁰, 10 mark.

Sickeberger I., Leben Jesu nach den vier Evangelien, VI: Der Abschluss, Münster i. W. 1931, 202 in 8⁰, 4,55 mak.

Apologetika.

Bachiller A. R., Discursoo Sbre el milagro, Manila 1931, 18 in 8⁰.

Autorius kalba apie Bažnyčią, Jos gyvenimą, kaipo morališką stebuklą. Ypač pabrėžiama „invicta stabilitas Ecclesiae Christi“.

Brunsmann Joh., Lehrbuch der Apologetik, I: Religion und Offenbarung [2], Wien 1930, XVI+459 in 8°; II: Kirche und Gottesglaube [2], Wien 1930, VIII + 520 in 8⁰; abu tomai apie 18 mark.

Dėl pirmojo tomo. — Šis tomas iš esmės nesiskiria nuo to paties tomo pirmojo leidimo. Skiriasi tuo, kad čia pavartota naujesnioji literatūra, religijų istorijos ir etnologijos naujesnieji tyrimai (nors ir trumpai), ir kai kurios veikalo vietos išdėstytos dar aiškiau. Tomas turi dvi dalis. Pirmojoj daly — natūralinė religija; jos esmė, kilimas ir t. t.; antrojoj — supernatūralinė (apreikštoji) religija, apreiškimo esmė, reikalingumas, pažinimas, apreiškimo faktas; S. Įst. knygų istoriškumas, tikėtinumas, Evangelijų istoriškumas ir autentiškumas, S. Ist. apsireiškimo antagamtiškumas (stebuklai, pranašystės), N. Įst. apreiškimo antagamtiškumas (Kristaus stebuklai, pranašystės, prisikėlimas, mirabilis christianismi propagatio, constantia martyrum, influxus christianismi in vitam religio-

sam, moralem, socialem, mesianiškos pranašystės S. Įst. ir t. t.), gretinimai kai kurių doktrinų iš kitų religijų su apreiškimu S. ir N. Įst. (babiloniečių kosmogonija, rojus, tvanas, kitose religijose besirandančios „Trejybės", „įsikūnijimo", „atpirkimo", dievų „prisikėlimo" doktrinos ir t. t.).

Antrasis tomas.—Kristaus Bažnyčios įsteigimas ir Jos įgimtis, Bažnyčios ypatumai ir žymės, Bažnyčios veikimas (neklaidingas mokymas, subiectum infallibilitatis, obiectum infallibilitatis, fontes revelationis); tikėjimas, jo sąvoka, materialinis ir formalinis jo objektas, tikėjimo aktas, tikėjimo ypatumai (proprietates). Metodiškai tikėjimo dalykai pridera dogmatikai, ne apologetikai; bet šiandie vis labiau įsigali nusistatymas apie tikėjimą kalbėti apologetikoj, nors iš kitos pusės, dar daug turime šiandie fundamentalinės teologijos vadovėlių, kurie šios temos neliečia.

Kalbant apie visą veikalą, reikia pasakyti, jog jis, nors ne taip platus (todėl tinka aukštesnei teologijos mokyklai vadoveliu), yra aiškus, rimtas. Parašytas scholastišku būdu, tik ne taip kietu, kaip kartais yra. Ta aplinkybė neįpratusiems į griežtą scholastišką metodą palengvina skaityti tokias knygas. Galima būtų išreikšti autoriui vieną kitą mažesnį pageidimą. Bet tai vis dėlto leidžia drąsiai rekomenduoti veikalą studentams teologams. Jis yra angliškai išvertas. Ar išverstas į dar kitas kalbas, nežinau.

Deneffe Aug., Der Traditionsbegriff (Münsterische Beiträge zur Theologie, Heft 18), Münster 1931, VIII + 166 in 8⁰, 8,80 mark.

Pradžioj (3-105 pusl.) peržvelgiama istoriškoji tradicijos sąvoka. Iš šios srities autorius duoda daug ir rimtos medžiagos. Toliau autorius daro išvadas: dogmatiškoj tradicijoj skiria *Hauptbegriff* („die autoritative, unfehlbare kirchliche Lehrverkündigung durch das jeweils lebendige, kirchliche Lehramt"; čia traditio activa ir traditio obiectiva) ir *Abgeleiteter Begriff* (die Denkmäler dieser Glaubensverkündigung; kiti juos vadina tradicijos versmėmis, paminklais, liudininkais, dokumentais).

Dogmatiškosios tradicijos svarstymas ir padalinimas sudaro lyg sistematiškąją knygos dalį. Knygos gale autorius prideda lotynų kalba „summarium latinum partis systematicae".

Autoriaus studija, apskritai, yra vertinga. Kai kur sistematiškojoj daly, žinoma, ne visi visur bus vienodos nuomonės. Tik tai darbo vertės nesumažina.

Dorsch Aem., Institutiones theologiae fundamentalis, I: De religione revelata cum prolegomenis in S. Theologiam (Editio altera et tertia retractata et aucta), Oeniponte 1930, XVI + 829 in 8⁰, 16 mark.

Visas veikalas turi tris tomus. Čia turime pirmojo tomo antrąjį leidimą. Pirmasis leidimas išleistas 1916 m. ir turėjo XIV + 797 pusl.

Kalbamojo tomo pradžioj yra teologijos įvadas. Paskum eina trys dalys. Pirmoji — religija apskritai. Čia palyginamai plačiai kalbama apie istorišką religijos sąvoką, atseit, operuojama žiniomis, paimtomis iš religijų istorijos. Antroji — apreiškimas apskritai. Trečioji — Kristaus Apreiškimas.

Veikalo savumai: argumentai vartojami gerai, daug medžiagos, tiek plačiai, jog, pridėjus antrąjį ir trečiąjį tomą, vargu visa galima išeiti per vienerius fundamentalinės teologijos aukštosios mokyklos metus. Autorius

mini daug priekaištų, į kuriuos tikrai gerai atsako. Iš viso veikalas, kaipo fundamentalinės teologijos vadovėlis, nors ir platus, vertas pagirti.

Eschweiler K., Johann Adam Möhlers Kirchenbegriff (das Hauptstück der katholischen Auseinandersetzung mit dem deutschen Idealismus), Braunsberg 1930, VIII + 175 in 8°, 4,50 mark.

Lusseau H., Essai sur la nature de l'inspiration scripturaire, Paris 1930, XXII + 243 in 8°, 40 fr.

Tai daktaranto darbas. Ypatingų naujų dalykų nėra.

Nilkes P., Apsigynimo ginklas kovoje su tikėjimo priešais. Inteligentams ir liaudžiai. Iš vokiečių kalbos 20 leidimo vertė Kun. K. Sirūnas, Kaunas 1931, 348 in 8°, 7 Lt.

Šioj knygoj liečiami ir apologetikos ir dogmatikos dalykai. Knyga trijų dalių. Pirmoji kalba apie Dievą. Čia kalbama apie religiją, apie Dievą ir pasaulį, apie atejizmą, materializmą, pantejizmą, apie Dievo savumus ir veikimą, apie žmogų. Antrojoj daly kalbama apie Kristų. Čia įeina šie dalykai: apreikštoji religija, paslaptys, stebuklai, evangelijos, Kristus Dievas. Trečiojoj — apie Bažnyčią. Čia įdėta Kristaus Bažnyčios įgimtis ir žymės, dvasiškiai ir pasaulininkai, šv. tėvas, Tradicija ir Šv. Raštas, pirmutinė nuodėmė, pateisinimas, šv. sakramentai, paskutiniai daiktai, šventųjų garbinimas ir t. t.

Visa ką tik minėta medžiaga išdėstyta 257 punkteliuose. Kiekvieną punktelį sudaro priekaištas ir atsakymas. Taip 90-sis punktelis prasideda: „Indiferentizmas Kam ginčytis dėl religijų? Juk vis tiek, prie kurios prisidėsi." Ir eina trumpas atsakymas. Vadinasi, rašymo forma šiek tiek panaši į katekizmo formą. Tik skiriasi tuo, kad ten klausimų vietoj yra priekaištai ir atsakymai yra platesni. Kalbėtojo dalyko išvada yra ta, kad knyga skirta ne mokyklų vadovėliu, tik šiaip naudinga pasiskaityti.

Lietuvišką šios knygos vertimą kai kas nelabai palankiai priėmė: ji kokia pora dešimčių metų pasivėlinusi ir t. t. Aš to nesakyčiau ir štai dėl ko: *a*) Ne vienas šiandie, kuris nemėgsta religijos, ypač katalikų, daro priekaištų. Tai nepaslaptis. Išėjusiam tik trumpą katekizmą tie priekaištai palengvai gali sukelti pradžioj abejonių, o vėliau padaryti ir daugiau skriaudos, jei žmogus neras kur atsakymo. Ta knyga ir turi tikslą, svarbiausia, sustiprinti tą, kuris jau turi tikėjimą. Ji taip ir pavadinta: „Apsigynimo ginklas kovoje su tikėjimo priešais". Vadinasi, jos svarbiausias tikslas nėra atversti netikėlis (nors ir tokiam ji gali vienu ar kitu būdu patarnauti). Savo svarbiausiam tikslui ta knyga mažiau nusivokiantiems teologijos kaip tik gali patarnauti. Šiuo atžvilgiu aš ją visai branginu, juoba, kad lietuvių kalba panašios rūšies knygų kaip tik maža teturime. *b*) Iš šios knygos niekas negali reikalauti, kad ji aprūpintų įvairius reikalus, pav., kiekvieną skaitantį šią knygą nekataliką atvestų į Bažnyčią, sistematiškai moksliškai pagrįstų katalikų tikėjimą ir t. t. Pastarieji dalykai priklauso teoretiškajai moksliškajai apologetikai ar pastoralinei teologijai (plačia prasme), kur stipriai panaudojamas psichologiškasis metodas ir t. t. Pripažįstu, jog reikia mums ir tokių knygų, kurios vestų žmones į katalikų Bažnyčią ne vien istorišku ar filosofišku, bet ir psichologišku metodu. Šis metodas labai svarbus žmonėms, užsikrėtusiems kan-

tizmu. Bet neteisinga būtų sakyti, kad tik tokių knygų ir tereikią. Šią knygą vertinu dėl jos apologetiškumo neteologams ir todėl ją paminėjau greta kitų apologetikos veikalų.

Van Noort G., Tractatus de vera religione[5], Hilversum in Hollandia 1929, XXX + 300 in 8°.

Van Noort'o fundamentalinės ir dogmatinės teologijos vadovėliai jau seniai žinomi. Jie yra nesunkūs, trumpi, aiškūs, daug medžiagos — geri. Dogmatikos bibliografijoj mes minėjome Lercher'io Institutiones theologiae dogmaticae. Šio autoriaus vadovėlį mes taip pat giriame. Lygindami vieną (Van Noort'o teologijos vadovėlius) su antru (Lercher'io Institutiones), mes matytum tą svarbesnį skirtumą, kad pas Lercher'į daugiau filosofijos ir griežtesnio scholastikos metodo. Tuo būdu seminaristams ar studentams teologams Van Noort skaityti yra lengvesnis.

Van Noort teologiją yra parašęs atskirais traktatais, atskiromis knygomis Fundamentalinė teologija išdėstyta trijuose traktatuose (išspausdinta trijose atskirose knygose): De vera religione, De Ecclesia Christi, De fontibus revelationis nec non de fide divina. Dogmatinė teologija—traktatuose: De Deo Uno et Trino, De Deo Creatore, De Deo Redemptore, De gratia Christi, De Sacramentis, 1; De Sacramentis, 2; De Novissimis. Kiekvienas traktatas išspausdintas atskiroj knygoj. Kiekviena knyga, apskritai, turi per 200 pusl. Nuostabu, kodėl Van Noort'o teologijos vadovėlis, susilaukęs net penktojo leidimo, Lietuvoj visai dar nėra žinomas — tebėra vartojamas Tanquerey'o vadovėlis. Gal čia bus nulėmusi ta aplinkybė, kad paskutinysis daug pigesnis už Van Noort'o vadovėlį.

Schmidt W., Der Ursprung der Gottesidee, III: Die Religionen der Urvölker Asiens und Australiens, Münster 1931, XLVII + 1155 in 8°, 32 mark.

Tai tretysis didelio, svarbaus ir rimto veikalo tomas. „Der Ursprung der Gottesidee" ne nuo šiandie yra žinomas, ypač religijų istorininkų tarpe. To veikalo pirmasis tomas 1926 m. susilaukė antrojo leidimo ir turi XL + 832 in 8°. Antrasis tomas išleistas 1929 m., XLIV + 1065 in 8° ir kalba apie Amerikos primityviųjų tautų religijas.

Pesch Chr., Compendium theologiae Dogmaticae, I[4]: De Christo Legato Divino, De Ecclesia Christi, De Fontibus theologicis, Friburgi Br. 1931, XIV + 315 in 8°, 8 mark.

1925 m. miręs tėvas Chr. Pesch yra vienas iš didžiųjų šio amžiaus teologų dogmatikų. Žinomos yra jo devynių tomų „Praelectiones dogmaticae" ir keturių tomų „Compendium theologiae dogmaticae". Ir savo Praelectiones ir Compendium'e pirmąjį tomą skiria fundamentalinei teologijai. Čia mes turime Compendium'o pirmąjį tomą, kuris susilaukė ketvirtojo leidimo. Šio leidimo rengėjas, tėvas Aug. Deneffe įžangoj taip sako: „Quae in tertia editione a pagina 1 ad 303 impressa erant, ea in hac quarta editione prorsus immutata manserunt, singulis paginis secundum imaginem priarum paginarum reproductis. In fine libri adjecta sunt aliqua additamenta, in quibus quidam recentiores libri enumerantur et argumentum pro veritate Ecclesiae catholicae et 'Ecclesia per se ipsa' adumbratur". Iš čia seka, jog kas pažįsta tretįjį šio tomo leidimą, tas taip pat supras ketvirtąjį leidimą. Praelectiones ir Compendium'ą Chr. Pesch parašė scholastišku metodu; nes buvo įsitikrinęs, kad tas metodas tinka

mokyklai. Klausimuose ir priekaištuose autorius, kiek gali, vengia pavardžių, nes jie „plerisque manent soni sine sensu, et si forte cum magno labore memoriae mandantur, brevi post oblivioni traduntur, idque plerumque sine damno, quia talia nomina alternis alternant annis".

Kalbamojo veikalo savotiškumas yra tas, kad kalbama de religione in genere, kas ne visose fuudamentalinės teologijos knygose tėra. Be to, autorius, pradėdamas traktatą De Jesu Christo Legato Divino, deda skyrių De fontibus historiae Jesu Christi (de genuitate, integritate et credibilitate evangeliorum). Šis dalykas savaime priklauso Šv. Rašto įvadui ir todėl nė vienas fundamentalinės teologijos rašytojas jį praleidžia.

Dėl knygos tvarkos pažymėtina tai, kad de subiecto et obiecto infallibitatis Ecclesiae autorius kalba daly De fontibus theologicis. Daugumas autorių tą dalyką deda traktate De Ecclesia.

Knyga parašyta suglaustai, gerai. Ne vienoj aukštojoj teologijos mokykloj ji vartojama vadovėliu. Dėstytojai beturi šį tą pratęsti, paaiškinti.

W e i s z k o p f J., St. Johannes von Nepomuk (Kleine historische Monographien), Wien 1931, 250 in-12°, 3,35 mark.

Knygelėj autorius įrodinėja, kad 1729 m. šv. tėvo Benedikto XIII kanonizuotas šv. Jonas Nepomukas tikrai yra gyvenęs XIV amž, ir, būdamas Pragos Arkivyskupo generalinis vikaras, Wencelio IV įsakymu 1393 m. paskandintas upėj. Autoriaus keliamasis klausimas su apologetika susiduria toj vietoj, kur kalbama apie Bažnyčios neklaidingumą, kanonizuojant šventuosius.

Dr. Pr. Venckus.

Dogmatinė teologija.

B a c k e s J., Die Christologie des hl. Thomas v. Aquin und die griechischen Kirchenväter (Forsch. zur chr. Lit. — und Dogmengesch.), Paderborn 1931, XIII + 338 in 8°, 18 mark.

B o r z i H., C. SS. R., Maria hominum Coredemptrix, Brugis 1931, XI + 108 in 8°, 2,80 belg.

V y s k. P r. B u č y s, Katalikų Tikyba pagal Apaštalų Sudėjimą, I: Apie tikėjimą, Dievą, Trejybę, pasaulio, žmogaus ir angelų sutvėrimą, Chicago 1921, VIII + 215 in 8°; II: Jėzus Kristus pasaulio Išgelbėtojas, Chicago 1930, 514 in 8°; III: Šventoji Dvasia, Marijampolė 1932, VI + 289, in 8°.

Labai gerb. autorius pirmąjį savo veikalo tomą šiaip įvardijo: „Katalikų Tikyba pagal Apaštalų Sudėjimą arba dogmatinės katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausiosios tiesos yra suimtos į *Tikiu Dievą Tėvą.*" Tos eilės laikomasi per visus tris tomus. Kadangi, pasak paties autoriaus, šis katalikų tikybos išdėstymas skiriamas „ne mokykloms, tik užaugusiems žmonėms pasiskaityti" (Katalikų Tikyba, II prakalboj), tai tokią tvarką galima tik pagirti. Apaštalų Sudėjimas pažįstamas kiekvienam į protą atėjusiam ir bent kiek katalikų tikybos pramokusiam žmogui ir jame yra labai trumpa svarbiųjų katalikų tikybos

tiesų santrauka, o J. E. Vysk. Bučio išleistame veikale rasi jau platų, teologiškai pagrįstą tos santraukos išrutuliojimą, tarytum komentorių, ir, be to, kitus artimus dėstomam dalykui paaiškintus klausimus, pav., II tome, kuris kalba apie Kristų, pasaulio Išgelbėtoją, autorius rašo apie pirmykštę žmonių laimę, pirmųjų tėvų nuodėmę, laikotarpį nuo pirmųjų tėvų nuodėmės iki Atpirkimo, apie gimtąjį Atpirkėjo kraštą, Mariją, Juozapą ir Joną Krikštytoją, Kristaus gyvenimą ir t.t.; trečiajame tome, kur kalbama apie Šv. Dvasią, autorius rašo apie Šv. Dvasios dievybę, kilimą iš Dievo Tėvo ir Sūnaus, apie malonę, Šv. Dvasios dovanas, apie Bažnyčią, Jos esmę ir ypatumus, apie nuodėmių atleidimą (krikštas, atgaila), gyvųjų sakramentus (paskutinį patepimą, sutvirtinimą, Eucharistiją, kunigystę, moterystę), apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus, apie šventųjų, relikvijų ir paveikslų garbinimą, apie bažnyčių puošimą. Taigi, kaip matyti, į tuos tris tomus suglaustai sudėta visa katalikų dogmatika. Skaitytojams neteologams autorius, parašydamas tuos didelius tris tomus, bus davęs didelę dovaną; juoba, kad knygos parašytos aiškiai, nenuobodžiai ir, kas dar svarbu, širdingai. Autorius čia, kaip ir kituose savo raštuose, pasireiškia ne tik didelės galvos, bet ir didelės širdies žmogum.

Paminėtas Vysk. Būčio veikalas gali gera padaryti ne tik inteligentams neteologams, bet taip pat studentams teologams ir kunigams: juo labai gerai galima pasinaudoti paskaitose žmonėms, katechetiškuose pamoksluose, besirengiant tikybos pamokoms.

Tais keliais žodžiais baigiu to gražaus veikalo recenziją. Čia papasakojau tik trumpą veikalo turinį, kryptį, tikslą. Jokių pagyrimų nerašau, nes autoriui jų nereikia: jo vardas ir mokslo autoritetas visuomenei nepalyginamai daugiau žinomas, nekaip šių žodžių raštininko pluksna.

I m l e F., (unter Mitwirkung von Julian Kaup), Die Theologie des hl. Bonaventura (Darstellung seiner dogmatischen Lehren), Werl i. Westf. 1931, VIII + 221, 5 mark.

L e r c h e r L., Institutiones theologiae dogmaticae, volumen quartum, continens libros quattuor: De virtutibus, De Sacramentis in genere, De singulis sacramentis, De Novissimis, Oeniponte 1930, 763 in 8°, 13 mark.

Lercher išleido veikalą „Institutiones theologiae fundamentalis", keturis tomus. Į ją įeina fundamentalinė ir visa dogmatinė teologijos. Fundamentalinė teologija įdėta I tome, o dogmatinė — kituose trijuose tomuose. Autorius tuos tomus pradėjo leisti 1924 m., baigė 1930. m.

Taip ankstybesni tomai, taip šis ketvirtasis tomas pagirtini. Autorius vartoja scholastišką metodą; medžiagą dėsto tezėmis; gerai, aiškiai, nors trumpai pastatomas klausimas, paaiškinami terminai, išdėstomos tezės priešų nuomonės, pridedamos Bažnyčios definicijos, įrodoma tezė, (argumentai pasirinkti svarbesni, dedamos tezės ir trumpi, aiškūs atsakymai.

Reikia pasakyti, jog autorius savo veikaluose žiūri taip į pozityvinę, taip į spekuliatyvinę pusę. Į pastarąją gal net daugiau. Šia spekuliatyvine žyme autoriaus visi keturi fundamentalinės ir dogmatinės teologijos tomai kaip tik ir praneša lig šiolei plačiai vartotą teologijos A d. T a n q u e r e y' o synopsis theologiae dogmaticae.

Apskritai, Lercher'io ketverių metų kurso teologijos vadovėlis yra vie-

nas iš gerųjų. Medžiagos daug, bet ji išdėstyta trumpai, pagrįsta gerai ir spekuliatyviškai ir pozityviškai. Toks vadovėlis, žinomai, reikalauja didesnio filosofijos pasirengimo; be gerokai išeito filosofijos kurso, be išmoktų filosofijos terminų, be bent kiek išmanomo lotynų kalbos žinojimo Lercher'io vadovėlis studentui teologui ar seminaristui atrodys sunkus. Šiais atžvilgiais Tanquerey'io vadovėlis yra nepalyginamai lengvesnis. Pirmasis vis dėlto šiandie mokyklai labiau rekomenduotinas. Tik su Lercher'io vadovėliu ta bėda, kad jis daug brangesnis už Tanquerey'o vadovėlį. Lercherio visi keturi tomai kaštuoja apie 40 mark.

Poschmann Bernh., Die abendländische Kirchenbusse im frühen Mittelalter, Breslau 1930, 244 in 8°, 12 mark.

Tas pats autorius jau anksčiau yra parašęs „Die abendländische Kirchenbusse im Ausgang des christlichen Altertums". Anksčiau minėtas veikalas yra šio pastarojo tęsinys. Abu veikalai gvildenamam klausimui daug patarnavo. Lieka palinkėti autoriui toj srity ir toliau dirbti. Darbo dar yra.

Roetzer W., Des hl. Augustin Schriften als liturgie — geschichtliche Quelle, München 1930, XI + 268 in 8°, 12 mark.

Moralinė teologija.

Antonelli J., Brevis synopsis historica circa evolutionen doctrinae de impotentia et sterilitate apud veteres doctores ecclesiasticos usque ad nostrum aevum, Romae 1932.

Fr. Antonius a Sancto Joseph, Compendium Salmaticense universae theologiae moralis quaestiones complectens, emendatum ac ad normam novi iuris canonici accomodatum a Fr. Nicola a Pmo Corde Mariae, eiusdem ordinis,[8] Burgis 1931, I—II 800+707 in 8°, 4,40 dol.

Kiekvienas studentas teologas yra girdėjęs, kalbant dėstytoją apie „Salmaticenses". Visi taip pat žino, kad „Cursus Theologiae Moralis", parašytas mokytų karmelitų, visada turėjo didelį autoritetą. Šv. Alfonsas juo labai pasinaudojo. Tik reikia skirti platusis kursas (7 tomai in folio) nuo šio autoriaus „Compendium", skiriamo studiozams. Šis compendium leidimas sutaikintas su Kodeksu I. C., kai kurie klausimai pašalinti, nes šiandien nustojo savo vertės; daug naujų klausimų gvildenama: neutralinių ir mišrųjų mokyklų lankymas, moterų emancipacija, kraneotomija, kremacija, biržos operacijos, vaikų išpažinties ir komunijos amžius, dažna ir kasdieninė komunija, kariuomenės kapelionų jurisdikcija ir t. t. Spraga — kai kurie dalykai truputį siaurokai teišdėstyti ir trūksta praktiškų pritaikymų. Tik nežiūrint į tai, veikalas yra moksliškai solidiškas ir praktiško pastoracijos darbo nebloga įnagė.

Bardy G., Origène (Les moralistes chrétiens. Textes et commentaires), Paris 1931, 312 in 16°, 20 fr.

Boyer C., Saint Augustin (Les moralistes chrétiens. Textes et commentaires), Paris 1932, 320 in 16°, 20 fr.

Zeiller J., Léon Ollé-Laprune (Préface par J. Wehrle. Les moralistes chrétiens. Textes et commentaires), Paris 1932, 320 in 16°, 20 fr.

Visi trys veikalai yra „krikščioniškųjų moralistų" kolekcijos veikalai. Ligi šiolei išėjo iš spaudos šv. Tomas Akvinietis, šv. Jonas Chrizostomas, šv. Bazilius, Pascal, Petras Nicole, Tėvai gyveną tyruose, Klemensas Aleksandrietis, Bourdaloue, Malebranche.

Pirmasis skiriamas Origenui. Įžangoj autorius stambiais bruožais vaizduoja Origeno gyvenimą, duoda jo milžiniškos kūrybos apžvalgą ir pažymi jo, moralisto, vaidmenį. Origenas, pamokslininkas, kelia savo klausytojų ydas, kviečia juos atsiversti; jis yra rustus savo auditorijai, be pasigailėjimo bara jų paklydimus, ištižimą; bet jis įvertina ir auditorijos dorybes. Jo siūlomas idealas yra nuolatinė kova su šetonu ir aistromis. Toj kovoj suklupus, negalima nusiminti, nes Viešpaties gailestingumas išleido atgailos sakramentą, jis leidžia atgimti per kraujo krikštą, priimant kankinio vainiką. Autorius remia tvirtinimus ištraukomis iš Origeno veikalų, supažindina mus su įžymiausiomis šios dorovės vietomis. Pirmoji dalis skiriama principams: laisvė ir Dievo malonė, kova už dorybę, atgaila nusidėjus. Antroji dalis grupuoja ištraukas, kalbančias apie krikščioniškojo gyvenimo dorybes. Trečioji dalis rodo Origeną, vedantį krikščionis prie tobulo gyvenimo per kontemplaciją ir meilę arba gyvenimo viršūnę, kankinystę.

Grigaliaus universiteto Romoj profesorius Boyer mums parodo šv. Augustiną. Šv. Augustino gyvenimas gerai žinomas; jo intelektualinis auklėjimas ir įvairios aplinkybės supažindina mus su jo doktrinos šaltiniais. Ką jis sėmė iš senovės išminties Mani, Varonos, Cicerono, Platono, Plotino ir Ambroziejaus mokyklos, visa papildė, pataisė, pakeitė Kristaus mokslu, kurį šv. Augustinas visai pasisavino, medituodamas Šv. Raštą, skaitydamas krikščioniškus veikalus. Augustino moralė—krikščioniškoji išmintis, išdėstyta didžiojo genijaus ir didžiojo šventojo. Jis yra filosofas ir reikalauja, kad protas spręstų dorovės gyvenimo problemas. Tik jis yra taip pat teologas, nes apreiškimas, ypač Šv. Raštas, jam eina šaltiniu, iš kurio jis nuolat gaivinasi. Šv. Augustino etikos proto elementai iš esmės pareina nuo jo metafizikos. Aukščiausiojo Gėrio meilė nešalina savęs ir artimo meilės; dangiškosios tėvynės pagarba neatima reikšmės žemės turtams: stabmeldžių dorybės skiriamos nuo jų ydų; nesveika nusidėjėlio laisvė vis tebėra laisvė. Šv. Augustinas nenuolaidus nuodėmei, bet vis dėlto užjaučia nusidėjėlį. Jo moralė yra drąsinanti; jis nereikalauja klausyti aklo imperatyvo, tik skatina iškariauti laimę ir tas iškariavimas yra visų pirma meilės dalykas. Šv. Augustino dorovė remiasi ta tiesa, kad meilė Dievo yra žmogaus laimė. Tikroji meilė savęs supuola su meile Dievo; meilė artimo randa savo raciją ir formą meilėj Dievo: raciją, nes negalima mylėti Dievas, nemylint jo paveikslų; savo formą — nes mylėti artimą reiškia padėti jam įsigyti tikrąjį gėrį, meilę Dievo. Autorius ima iš Hiponos vyskupo veikalų tuos tekstus, kurie labiausiai tinka dėstomiems moralinės teologijos klausimams. Pirmoji dalis turi tris skyrius: aukščiausiąjį gėrį, amžinąjį įstatymą, dorovingo veiksmo sąlygas. Specialinės moralinės teologijos tekstai sugrupuoti antrojoj daly ir suskirstyti į septynis skyrius: meilė, kitos pagrindinės dorybės (tikėjimas, viltis, kardinališkos dorybės, nuolankumas), apsiskaidrinimas, meilė artimo (nemeluoti, nuosavybės teisė, mei-

lės artimo, praktika), šeima (moterystės kilimas ir jos trys gėrybės: proles, fides et sacramentum; auklėjimas, tarnai), civilinė visuomenė, Dievo valstybė.

Leono Ollé-Laprune dorovė yra iš esmės krikščioniška ir drauge žmoniška; dorovės įstatymas, kaip ir tiesa, sutinka su sielos troškimu. Dorovės įstatymas galimas realizuoti natūrališkai ir žmoniškai. Tik jis reikia papildyti vienybėj su Dievu, bendraujant su dievišku gyvenimu. Aukos ideja yra dorovės apvainikavimas, nes „atsižadėjimas yra gyvenimo dėsnis" ir „ auka, kuri atrodo naikinanti, gaivina ".

Zeilleris logiškai sugrupavo tekstus į vienuoliką skyrių: dorovės priedermė, žmogaus priedermė ieškoti tiesos, norų auklėjimas, išminties dorovė (išmintingasis pagal Aristotelį, dorybė, būtinos pataisos ir papildymai), tobulybės dorovė (Malebrancho rigorizmas, reikalingi praplėtimai, šio gyvenimo vertė), išsižadėjimas ir auka, krikščioniškojo humanizmo dorovė.

Bergmann W., Religion und Seelenleiden (Vorträge der VI Sondertagung der katholischen Akademikerverbandes), Augsburg 1931, 207 in 8°, 7 mark.

Tai klausimai, svarstyti katalikų akademikų sąjungos 1931 m.: E. Kamnitzer, Bedeutung der Phantasie für die gesunde und kranke Seele; F. Schneider, Zeitgeist und Literatur als Begünstiger jugendlicher Fehlentwicklungen; H. van Ackeren, Die vollkommene Ehe; R. Hopmann, Medizin und Ethik; W. Hinsen, Somatherapie der Psychopathien; R. Allers, Psychoteraphie der Psychopathien.

Antraščių skelbimas rodo, kad šis veikalas gali suįdominti kunigus ir medikus.

Bergmann W., Religion und Seelenleiden (Vorträge der VII Sondertagung des katholischen Akademikerverbandes in Kevelaer), Augsburg 1932, 220 in 8°, 6,50 mark.

Kasmet Kevelaer ruošiami „Sondertagungen" katalikų akademikų sąjungos. Jie skiriami psichopatiškiems fenomenams tyrinėti. Gilesnis psichopatijos reiškinių pažinimas yra gyvas reikalas medikams ir kunigams, ypač tiems, kurie dirba pastoracijos darbą didesniuose miestuose. Štai dėlko „Sondertagungen" nori išpopulerinti svarbiausias kalbamojo objekto žinias.

Septintoji sesija paskirta labai svarbiam psichopatijos reiškiniui, baimei. Po dr. W. Bergmann'o įžangos ir P. H. Christmann'o gyvenimo prasmės konferencijos (Der Sinn des Lebens) baimė studijuojama biologiniu, psichologiniu, klinikos, metafiziniu ir terapeutiniu atžvilgiais (W. Kapp, Die biologischen und psychologischen Grundlagen der Angst; W. Bergmann, Die Erscheinungsformen der Angst; R. Allers, Zur Phänomenologie und Metaphysik der Angst; L. Bopp, Zur Heilbehandlung und Heilerziehung bei Angsthaftigkeit). Pasmerkimo baimė ir amžino išganymo pražudymas yra charakteringiausia psichopatiškoji skrupulatų baimė. Štai dėlko viena konferencija skiriama amžinojo išganymo problemai (E. Krebs, Heilsgewissheit und Heilszuversicht im Lichte des katholischen Glaubens).

Šis veikalėlis gal labiau už kitus gali patarnauti pastoracijai. Ne

vieną skrupulatišką sielą vargina baimė prapulti. Jame randame daug praktiškų nurodymų, paremtų tvirtu mokslišku pagrindu.

C a v a l l e r a F., Précis de la doctrine sociale catholique, Paris 1931, 18 fr.

D e f o u r n y M., Etudes sur la „Politique" (Bibliotèque des archives de philosophie), Paris 1932, XX + 559 in 8°.

Aristotelio keliami klausimai visada yra aktuališki. Ir autorius šituos klausimus gyvai nagrinėja, analizuodamas Stagiritos mintį, interpretuodamas tekstų kritiką, pažymėdamas skirtingus tekstų aiškinimus, nukeldamas doktrinas į jų istorijos aplinkybes.

Visada labai svarbu yra žinoti, kaip kitos epokos labai didelio autoriteto mintytojas sprendė įvairius klausimus. Čia teologui labai svarbu žinoti, kaip Aristotelis veikė šv. Tomą Akv.

Pirmojoj daly dėstoma politinė ekonomija: vergijos reikalingumas, prekybos draudimas, valstybės monopolis, importas ir eksportas, draudimas imti procentus, labai relatyviška pinigo nauda, privatinė nuosavybė, populacijos problema.

Žymią veikalo dalį užima auklėjimo teorija. Ji remiasi valstybės koncepcija. Aristoteliui „politika yra normatyvinis mokslas. Individo gėrį ir blogį, pozityviškas ir negatyviškas pareigas apsprendžia tikslai, kurių siekia civilinė visuomenė. Žmogaus tikslas yra subordinuotas Valstybės tikslui. Etika rodo individui, kokias veikimo formas jis turi plėsti ir palaikyti, kad būtų naudingas socialinio organizmo narys" (163 p.). Šios idejos, aišku, diametrališkai priešingos šv. Tomo idejoms. Tik jos galėjo veikti bendrą teisingumo sąvoką, kuri kiekvieno individo veiklumą subordinuoja valstybei. Nenuostabu, kad Aristoteliui auklėjimas priklauso valstybės.

Trečiojoj daly autorius kalba apie Aristotelio sociologiją. Į visuomenės pagrindą Aristotelis deda šeimą, kuri yra ankstybesnė už valstybę. Šeima, patriarchališkoji šeima, nacija, giminė, kaimas, valstybė — tokia yra logiškoji ir istoriškoji socialinių formacijų tvarka.

Toj pat daly minima karo teorija: karas tepateisinamas tada, kai jo uždavinys yra atstatyti ir palaikyti tvarka, atremti puolimas ir apginti teisingumas. Taika yra karo tikslas.

Veikalas baigiasi Aristotelio valstybių sąjungos ideja. Visuotinė valstybė prieštarauja jo politikos principams, jis tepripažįsta mažas valstybes. Tik jis nori federalinės organizacijos, kuri garantuotų bendrąją taiką, palikdama kiekvienai autonomiją vidaus politikoje, kreiptų panhelenizmą Azijai užkariauti su graikų ginklais. Viena valstybė gali atlikti šitą vaidmenį vidaus taikai patikrinti, o militarinius tikslus atsiekti galinti pati Makedonija su karaliu Pilypu.

G u r i a n W., Der Bolschevismus (Einführung in Geschichte und Lehre), Freiburg 1931, XI + 337 in 8°, 6,80 mark.

K r o n f e l d A., Lehrbuch der Charakterkunde, Berlin 1932.

M a g n i n E., L'Etat (Conception païenne, conception chrétienne. Bibliothèce catholique des sciences religieuses), Paris 1931, 166 in 12°.

L a c a u P. J., Précieux trésor des indulgences (Petit manuel à l'usage du clergé et des fidèles)[2], Turin 1932, XVI + 481 in 16°, 15 fr.

Pirmojoj daly autorius dėsto teologiškąją ir kanoniškąją atlaidų doktriną. Gera šio klausimo katalikų doktrinos santrauka. Antrojoj daly autorius pažymi labiausiai vartojamų atlaidų sąrašą. Trečiojoj daly įdėtas maldų, brolijų, svarbesniųjų pamaldžių praktikų rinkinys.

H a g e n a u e r S., Das „justum pretium" bei Thomas von Aquino, Stuttgart 1932, 115 in 8°, 6 mark.

L a g r a n g e M. J., La morale de l'Evangile (Réflexions sur „les morales de l'Evangile" de M. A. Bayet. La vie chrétienne), Paris 1931, 250 in 8°.

Bayet išleido Evangelijos dorovės veikalėlį; jis Evangelijose rado bent dvi sau priešingas doroves. Lagrange, garşus biblistas, savo veikale dėsto pirmiausia moksliško metodo principus, kuriais tenka vaduotis rimtose diskusijose. Paskum jis žingsnis po žingsnio seka Bayet išvadžiojimus, juos kritikuoja, nurodo, vieną Evangelijos dorovę, visai atremtą meile Dievo ir artimo.

L i n h a r d t R., Die Sozialprinzipien des heiligen Thomas von Aquin (Versuch einer Grundlegung der speziellen Soziallehren des Aquinaten), Freiburg im Breisgau 1932, XIV + 240 in 8⁰, 8,80 mark.

Šv. Tomo Akv. socialinę doktriną yra gvildenęs Schilling veikale „ Die Staats — und Soziallehre des hl. Thomas von Aquin ". Linhardt dar labiau plečia Tomo Akv. idejas.

Veikalas turi penkis skyrius: Zur Methode der thomistischen Sozialethik, Die Sozialbedeutung des philosophisch - theologischen Weltbildes, Die Rechtsphilosophie (Rechtsbegriff, Gesetzbegriff, Das ewige Gesetz, Das Naturgesetz, Ius gentium, Unveränderlichkeit des Naturrechts, Das positive Gesetz), Die Sozialphilosophie, Die Kultur — und Wirtschaftsphilosophie.

Kiekvienas klausimas traktuojamas, pasirėmus „ Doctor communis " šaltiniais, ypač teologijos „Summa". Autorius gerai susipažinęs su plačia šiuo klausimu literatūra.

Ne tik filosofai ir teologai, bet taip pat juristai ir sociologai, net ekonomistai gali daug išmokti iš šios knygos.

M e r k e l b a c h B, H., Summa theologiae moralis ad mentem D. Thomae et ad normam iuris novi, 1: De Principiis, Parisiis 1931, 756 in 8⁰.

Žinomas ir vaisingas savo pastoraliniais veikalais, seniau teologijos kolegijos prof. Liuvene, dabar moralinės teologijos prof. Romoj Angelikume, per dvejus metus išleido du moralinės teologijos tomus.

Nestinga gerų moralinės teologijos vadovėlių. Tik buvusį amžių nedaug jų teišleido tomistinė mokykla. O kiti dažnai nutolsta nuo šv. Tomo metodo ir doktrinos, sąvokų ir principų akuratiško išaiškinimo ir įrodinėjimo. Kai kurie moralistai labiau rūpinasi praktiškomis aplikacijomis arba kartoja kitų autorių daugiau ar mažiau įrodomas nuomones. Svarbiausia, kad daug moralinės teologijos veikalų dėl savo konspektyviškumo ir bemaž katechetiško pobūdžio atrodo nemoksliški.

Priėmus šv. Tomo doktriną ir metodą metafizikoj ir dogmatikoj, susilaukta gražių vaisių. Moralinė teologija, deja, labai nukentėjo dėl žalingo išskyrimo spekuliatyvinės su praktikine teologija.

Štai dėlko įdomu išgirsti iš tomistinės mokyklos balsas, kuris scho-

lastiškai ir principiališkai dėsto pačią doktriną, aišku, moralinės sumos ribose.

Autorius savo moralinėj sumaniai jungia pozityvinį, scholastikinį ir kazujistikinį metodus. Ypač nusveria scholastikinis metodas, principų grindimas proto argumentais, sistematiškas dėstymas.

Klausimus, susijusius su pasauline teise, sprendžia labiausiai pagal „ius gallicum". Visur stengiasi būti aiškus, nuoseklus, praktiškas, naujoviškas. Nėra abejonės, kad šis vadovėlis turės nemažesnio pasisekimo už taip pat klasišką jau mirusio jo bendrabrolio Prümmer'io moralinę.

Merkelbach B. H., Summa theologiae moralis ad mentem D. Thomae et ad normam iuris novi, 2: De virtutibus moralibus, Parisiis 1932, 994 in 8⁰.

Michel S., La notion thomiste du bien commun, Paris 1931, 246 in 8⁰, 30 fr.

O. von Nell-Breuning, Die soziale Enzyklika (Erläuterung zum Weltrundschreiben Papst Pius XI über die gesellschaftliche Ordnung), Köln 1932, 254 in 8⁰, 4,20 mark.

Tai plačiausias ir savo doktrina solidiškiausias „Quadragesimo anno" enciklikos komentorius. Čia randame nuosavybės teisės, kapitalo ir darbo, teisingo atlyginimo, naujos socialinės tvarkos traktatėlius. Visi klausimai nagrinėjami moraliniu, ekonominiu, socialiniu ir politiniu atžvilgiais.

Sociologai ir moralistai labai pasinaudos šiuo komentoriu.

Nötzel K., Die soziale Frage, München 1931, 190 in 8⁰, 4,50 mark.

Paris G. M., Divisio schematica Summae Theologicae S. Thomae Aquinatis ac ad tertiam partem supplementi ad usum professorum atque studentium, Taurini 1931, 73 in 4⁰, 3,50 lir.

34 sinoptiškose lentelėse nurodomi visos šv. Tomo Akv. „Summa Theologica" padalinimai ir suskirstymai. Paskum nurodomi klausimų artikulai. Tuo būdu paaiškėja šio monumentališko veikalo tvarka ir metodas, o studentai, dažniau lankydami šį šaltinį, pasisemia iš jo tikrąją Akviniečio doktriną.

Pègues Th., Propedeutica thomistica ad sacram theologiam, Roma 1931, XXXVII + 489 in 16⁰.

Rénard G. et Probatas L., La fonction sociale de la propriété privée (Le point de vue philosophique: la pensée chrétienne sur la propriété privée. Le point de vue technique: le régime administratif de la propriété civile), Paris 1930, 12 fr.

Steffes J. P., Sexualpädogogische Probleme, herausgegeben im Auftrage des Deutschen Instituts für wissenschaftliche Pädagogik, Münster i. W. 1931, IX + 231 in 8°, 4 mark.

Inhatsverzeichnis: A. Allers, Sexualpsychologie als Voraussetzung einer Sexualpädagogik; W. Hansen, Die Gefahren sexueller Verirrungen in der Pubertätzeit und ihre prophylaktische Behandlung; C. Hoffmann, Die Onanie unter Jugendlichen und ihre heilpädogogische Behandlung; K. Stigleder, Die sexualpädagogische Frage der Gegenwart. Eine kritische Stellungnahme zu Sittlichkeitsverbrechen an höheren Schulen und Pädagogik der Scham; H. Michel, Die Erziehung zur rechten Ehe als sexual-pädagogisches Ziel.

U d e I., Sociologie (Leitfaden der natürlich vernüftigen Gesellschafts — und Wirtschaftslehre im Sinne der Lehre des hl. Thomas von Aquin., (Schaan Fürstentum Lichtenstein) 1931, XXXII + 396 in 8°, 9 mark.

Autorius gina labai ginčytinas mirties bausmės, atsisakymą kareiviauti, procentų, privatinės nuosavybės tezes.

W a g n e r J., Der Sittlichkeitsbegriff in der Hl. Schrift und der altchristlichen Ethik, Münster i. Westf. 1931, VI + 280 in 8°, 14,40 mark.

Šis veikalas yra antrasis tomas dorovės principo istorijos „Geschichte des Sittlichkeitsbegriffes". Čia autorius nagrinėja dorovės principo istoriją Šv. Rašte ir Šv. Tėvų raštuose. Pirmojo tomo turinys buvo filosofiškas. Šio tomo turinys teologiškas. Su apreiškimu naujasis principas pasirodo etikos srity; atsakymai, kuriuos krikščioniškoji dorovė duoda į pagrindines žmogiško veikimo problemas, remiasi apreiškimu.

Knygos turinys rodo, kaip etika davė patenkinamą atsakymą į problemas, kurias senovės filosofija tegalėjo netobulai išspręsti. Vertingas dalykas moralinių idejų istorijai.

W o u t e r s L., Tractatus dogmatico-moralis de virtute castitatis et de vitiis oppositis², Brugis 1932, VIII + 142 in 8, 17,50 fr.

Doc. dr. Ign. Česaitis.

Pastoralinė teologija.

B l o u e t J., Pour sauver les ames (Théologie pastorale à l'usage des séminaires et du clergé)⁵, Paris 1932, 492 in 12⁰, 25 fr.

Pirmasis šio veikalo leidimas išleistas prieš keturius metus. Penktasis leidimas yra papildytas. Tai jau vienas labai svarbus įrodymas, kad Coutances kunigų seminarijos rektoriaus pastangos duoti seminarijoms ir kunigams pastoralinės teologijos vadovėlį nenuėjo niekais. Be to, šį veikalėlį apvainikavo prancūzų Akademija.

Autorius nemano rašyti kunigo gyvenimo regulamino, jo nurodymai neliečia tiesiog paties kunigo gyvenimo; jis suponuoja, kad skaitytojas yra pakankamai susipažinęs su kitomis bažnytinėmis disciplinomis; jis nedaro griežto skirtumo tarp pastoralinio patarnavimo ir organizacinio gyvenimo formų; nesigilina į šio gyvenimo smulkmenas. Negalima taip pat rasti smulkių nurodymų, kurie atpalaiduotų nuo savos inciatyvos.

Autoriui rūpi patys principai, kurie būtų galimi pritaikinti daugeriopam sielų reikalui ir labai skirtingoms parapijų situacijoms. Jis parodo mums pastoralinės akcijos gaires. Blouet savo programą vykdo šia tvarka: „euntes docete omnes gentes, baptizantes eos et docentes eos omnia quaecumque mandavi vobis".

E u n t e s.—Meilė yra atpirkimo įkvėpėja: „dilexit me et tradidit semetipsum pro me"; I skyriuj įtikrinėja, kad sielų meilė yra pirmoji ir būtinoji mūsų sėkmingos pastoracijos sąlyga.

D o c e t e. — Mūsų Išganytojas pamokęs mus pirmiausia savo pavyzdžiu. II skyriuj įrodoma, kad pirmoji pastoracijos funkcija yra kunigų pavyzdys. Mūsų mokymas turįs būti pritaikytas prie sielų. Tai padaryti

tegalima esą, pažinus savo aviją. III skyrius kalba apie reikalingumą ir priemones sieloms pažinti. Toliau jau nagrinėjamas Dievo žodžio skelbimas (IV, V, VI sk.) įvairiose lytyse: sakykla, katechizmas, gera spauda.

Baptizantes. — Realizuotinas uždavinys yra antagamtinis. Todėl VII, VIII ir IX sk. rodoma, kaip reikia palaikyti dieviškasis gyvenimas apkrikštytoj sieloj.

Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.— Malonės veikimo reikia sielų bendradarbiavimui. Reikia taip pat vadovybės. Nuo X—XIV sk. kalbama apie vadovybę.

Paskutiniame skyriuje kalbama apie parapijos administraciją ir draugijų vadovybę.

Dėstymo tonas šiltas, įtikinąs, iš esmės nagrinėjąs dalyką.

Blouet J., Bienséances ecclésiastiques et pastorales, Gabalda 1932, 234 in 12°, 12 fr.

Film und Rundfunk (Zweiter Internationaler Katholischer Film Kongress. Erster Internationaler Katholischer Rundfunkkongress. Gesamtbericht herausgegeben von G. Ernst und Marschall), München, 432 in 8°.

Katalikai negali atiduoti dviejų galingų ginklų, būtent, filmos ir radijo, į savo priešų rankas. Jie turi pasinaudoti šiais moderniškų laikų didžiais išradimais ir atiduoti juos Dievo valstybės tarnybai. Šiame veikale, kurs išspausdintas vokiškai ir prancūziškai, mes turime kongreso paskaitas ir diskusijas.

Pats turinys kalba už save: F. Muckermann, Die Katholiken und der Film; J. Dassonville (iš Paryžiaus), La censure des films dans les différents pays; K. Liebig (iš Miuncheno), Die Filmzensur in Deutschland in Gesetzgebung und Praxis; P. Herrmans (iš Roterdamo), Les revendications des catholiques concernant la commision de censure; B. Marschall (iš Kölno), Die Forderungen der Katholiken bezüglich der Handhabung der Zensur; L. Nusser. Verwendung des Films zur Verbreitung von Ideen; C. Canciani (iš Milano), Il fanciullo nel teatro di posa; E. Schmuecker (Iš Eseno), L'enfant an cinéma public; Dr. Schnitz (iš Düsseldorfo), Die Filmzensur für Kinder und erwachsene Jugend; Dr. Misonne (iš Briuselio), La censure spéciale pour l'enfance et la jeunesse; J. Dassonville, L'éderage des salles de cinéma.

Radijofono kongrese nagrinėta: B. Marschall, Die Weltbedeutung des Rundfunks; P. Speet (iš Amsterdamo), Les formes principales de la radiophonie dans les différents pays; E. Delvoie (Tongro), Possibilité de collaboration pratique des catholiques dans les formes principales de la radiophonie dans chaque pays en particulier; Perquir, O. P. (Iš Amsterdamo), Le poste émetteur des catholiques; H. Monzel (iš Berlyno), Die kulturellen Probleme des Rundfunks; P. Lhande (iš Paryžiaus), La prédication catholique par la radiophonie en France, son influence, ses méthodes, ses conditions d'avenis; J. Reymond (iš Paryžiaus), La collaboration internationale en radiophonie; B. Marschall iš Kölno), Internationale Zusammerarbeit im allgemeinen und insbesondere der Katholiken.

J u n g C. G., Seelenprobleme der Gegenwart, Zürich 1931, VII+435 in 8, 8 mark.

L a u b A l f r e d, Seelenabgründe (Fehlentwicklung und Heilbehandlung des Charakters in Erziehung und Selbsterziehung), Freiburg im Breisgau 1932, VIII+192 in 8°, 3,60 mark.

Ilgo pastoralinio patyrimo klebonas Laub, kasdien susidurdamas su ydingo charakterio sielomis, ryžtasi joms padėti, skelbdamas šį veikalėlį. Jis supranta, kad tik stiprūs ir gražūs charakteriai gali peržengti gyvenimo atskleistą bedugnę. Į šią bedugnę, deja, grimsta ne viena siela. Tai dažnai atsitinka dėl to, kad nėra kas parodo joms gelbėjimosi priemonių, sveiką dvasios kelią.

Autorius, pasiremdamas nuodugnia psichologo praktika ir dieviškąja šviesa, gyvais pavyzdžiais iliustruoja savo įrodinėjimų tikrumą, teikiamų priemonių išganingumą. Jis labai giliai gilinasi į teoretiškus išvedžiojimus, jis praktiškas ir „anima naturaliter christiana" yra jo tyrimų laukas.

Laub knygos skyreliai, - Psychanalyse und Individualpsychologie, Onanieplagen, Homosexualität, Eifersucht, Hysteritücken, Trotz und Eigensinr, Zwang und Zweifelsucht, Der Glaubensabfall Jugendlicher, duoda kiekvienam ganytojui daug minčių paliegusioms sieloms auklėti, daug temų konferencijoms ir paskaitoms jaunuomenės susirinkimuose.

S e e l s o r g e r u n d K ü n s t l e r (Beiträge zur neuzeitlichen Seelsorgehilfe, Heft VI), Freiburg i. Br. 1931, 64 in 8°, 1,50 mark.

Menininkų pasaulis yra atskiras pasaulis. Kaipo Kristaus avijos dalis, jie turi teisės, kad kunigas jais susirūpintų. Kunigas turi pažinti jų nusiteikimus ir prisitaikinti prie jų ypatingos sielos fizionomijos. Omnia omnibus! Ši brošiūra labai patarnaus kunigams, atliekant pastoracijos uždavinius. Čia, be kardinolo Bertramo įžangos, randame aštuonioliką įvairių autorių disertacijų. Štai antraštės: R. S v o b o d a, Von Recht und Sinn besonderer Künstlerseelsorge; E. M e u n i e r, Die Seele des Künttlers; F. B a u d, Die Kunst und das Gebet; K. M e t z e r, Künstler und Pfarrer; X., Aus einem Brief; E. S e n g e — P l a t t e n, Kirche und Künstlerisches Schaffen; R. S v o b o d a, Die Praxis der Kathol. Künstlerseelsorge; A. W e i s s e n h o f e r, Zur Methodik; M. G r o s s e k, Die Arbeitsgemeinschaft kath. Künstler Gros-Berlins; R. S., Religiöse Künstlergemeinrschaften im Ausland; A. H o f f, Wiederbegegung von Künstler und Klerdus; F. M u c k e r m a n n, Probleme der Künstlerseelsorge; Um die Seele des Dichters; I. G e n t g e s, Die religiöse Erneuerung des Theaters; R. S., Einige Hauptnachweise moderner Literatur; R. S v o b o d a, Schauspielerseelsorge; A. W a g n e r, Aus dem Tätigkeit einer örtlichen Arbeitsgemeinschaft; J. P f i s t e r, Ist heute Tanzkunst noch möglich — und wie?

R u l a d L., Handbuch der praktischen Seelsorge, II: Die allgemeinen Grundlagen des sittlichen Handelns (Die Ethik des Geschlechtslebens), München 1931, in 8, 15,70 mark.

W i e s e n W. O. S. C., Der Laienapostel (Handbuch des Laienapostolates im Sinne der Katolischen Aktion und der Seelsorgehilfe)², Freiburg i Br. 1931, VIII + 194 in 8°, 2,80 mark.

Antrasis leidimas žymiai padidintas (pirmasis leidimas buvo 127 p.)

ir turi naujų skyrių. Šis pasaulininkų apaštalavimo katechizmas duoda daug naudingos medžiagos prakalboms įvairiuose draugijų susirinkimuose ir pasaulininkai, norį dalyvauti katalikų akcijoj, labai naudingai skaitys šią knygą.

Wir sind die Zeit, Freiburg i. Br. 1931.

Kolektyvinis daugelio autorių veikalas. Įžymių kultūrininkų ir pedagogų iš esmės nagrinėjamos problemos yra labai artimos pastoralistui. Pav., L. Bopp, Sport als Kulturproblem, Geschlechtliche Erziehung und Charakterbildung, Um die Zeit und ihren Sinn. *Doc. Dr. Ign. Česaitis.*

Bažnytinės teisės

Agius P. L., Manuale de ecclesiarum rectoribus ad normam Iuris Canonici, Taurini 1931, 118 in 12°, 5 lir.

Kalbama apie bažnyčių rektorių juridinę padėtį ir įvairias jo teises ir priedermes. Kai kuriuose dalykuose nepakankamai plačiai ir preciziškai tekalbama, pav., apie bažnytinių turtų alienaciją.

Angulo Martinez L., Legislacion de la Iglesia sobre la Intencion en la Aplicacion de la Santa Misa (disertacija Washingtono katalikų Universitete), Washington 1931, 104 in 8°.

Baczkowicz Fr., Prawo Kanoniczne[2], Cracoviae 1932, I 589 in 8°.

Veikalas sutaikintas su Lenkijos konkordatu ir tetinka Lenkijos piliečiams.

Barion H., Das fränkisch-deutsche Synodalrecht der Frühmittelalters, Bonn 1931, 407 in 8°, 22 mark.

Campagna M. A., Il Vicario Generale del Vescovo (disertacija Washingtono Katalikų Universitete , Washingotn 1931, 112 in 8°.

Turinys — kalbamojo objekto istorija ir komentorius.

Cox J. G., The Administracion of Seminaries (disertacija Washingtono Katalikų Universitete), Washington 1931, 124 in 8°.

Istorija ir komentorius.

Ebers G. J., Reichs-und preussiches Staatskirchenrecht (Textausgabe mit Anmerkungen), München 1932, 834 in 8°, 17,18 mark.

Veikalas tinka Vokietijos piliečiams.

Fanfani L., Il diritto delle religiose conforme al Codice di diritto canonico[2], Torino 1931, 12 lir.

Frey W. N., The Act of Religions Profession (disertacija Washingtono Katalikų Universitete), Washington 1931, 174 in 8°.—Vienuolių teisės.

Gams P. B., Series episcoporum Ecclesiae catholicae[2], Leipzig 1931, 963 in 4°, 110 mark.

Pirmasis šios knygos leidimas išleistas 1873 m. Jis buvo papildytas 1889 m. Veikale įdėtos visų vyskupų pavardės ir vyskupavimo datos nuo pradžių iki 1885 m. Todėl ši knyga galima pavadinti labai speciališka ir savotiška.

Genestal R., La tutelle, Paris 1931, 45 fr.

Del Giudice A., Instituzioni di Diritto canonico,, Milano 1932 I-II 469+307.
Veikalas skiriamas studentams.
Gomà F., La Familia segun el derecho natural cristiano[2], Barcelona 1931, 502 in 8°, 8 pes.
García F. Bayón J., Tractatus cernonico-moralis de sacramento matrimonii, Madrid 1931, I-II 376+372.
Platus moterystės teisių veikalas. Taikinamas Ispanijai.
Gougnard A., Tractatus de matrimonio, Mechliniae 1931, 582 in 8°, 44 fr.
Prieškodeksinis leidimas, ištaisytas pagal Kodeksą I. C.
Hashagen J., Staat und Kirche vor der Reformation, Essen 1931, 569 in 8°, 36 mark.
Hirtenbriefe des deutschen und österreichischen Episkopats, Paderborn 1931, 287 in 8°, 4 mark.
Daug kraštų (gal net visų) vyskupai rašo laiškus savo valdiniams įvairiais aktuališkesniais klausimais. Čia turime net visų Vokietijos ir Austrijos vyskupų laiškų rinkinį. Rinkinys naudingas ir kitų kraštų kūrijoms, ir dvasiškiams ir pasaulininkams.
Hofmeister Ph., Bischof und Domkapitel nach altem und nach neuem Rech, Neresheim 1931, 256 in 8°, 12 mark.
Dėstomos įvairiausios vyskupo ir katedros kapitulų prieškodeksinės ir kodeksinės teisės. Knyga parašyta gerai ir tinka vyskupams ir katedrų kapituloms.
Jansen J., Ordensrecht[3], Paderborn 19 1, 400 in 8°, 6,50 mark.
Lipinsky A., Gli ordini religiosi a Roma, Roma 1931, 206 in 8°.
Lotocki A, Les sources ukrainiennes du droit ecclésiastique, Warszawa 1931, 361 in 8°.
Michoud L., La théorie de la personnalité morale et son application au droit français[3], Paris 1932, I-II, 100 fr.
Mohler L., Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Klemens VI, Paderborn 1931.
Vatikano rūmų ir finansų istorijos šaltiniai.
Molitor R., Aus der Rechtsgeschichte benediktinischer Verbände, Münster i. W. 1932, 688 in 8°, 29 mark.
Murawski F., Katholische oder Kameradschaftsehe, Regensburg 1931, 79 in 8°, 1 mark.
Oppenheim Ph., Symbolik und religiöse Wertung des Mönchskleides im christlichen Altertum, Münster 1932, 187 in 8°, 9,45 mark.
T. p., Das Mönchskleid im christlichen Altertum, Freiburg i. Br., 1931, 279 in 8°.
Orth C. R., The Approbation of Religions Institutes (disertacija Washingtono Katalikų Universitete), Washington 1931, 170 in 8°.
Vienuolių teisės.
Sartori C., Enchiridion canonicum seu Sanctae Sedis responsiones post editum Codicem I. C. datae iuxta Canonum Codicis ordinem digestae notulisque ornatae[2], Romae 1931, 208 in 12°, 1,35 Meks. dol.
Šioj knygoj įdėti yra Komisijos Kodekso I. C. kanonams autentiškai

aiškinti aiškinimai, Romos kongregracijų instrukcijos ir sprendimai, R. Rotos sprendimai ir t. t. Medžiaga sudėta pagal Kodekso I. C. kanonų eilę. Paaiškinimai, apskritai, geri.

Soloweitschik G., Das Eherecht Sowjetrusslands und seine Stellung im internationalen Privatrecht, Leipzig 1931, 132 in 8°, 8 mark.

Trienekens J., Expositio canonico-moralis regulae Fratrum Minorum seu eiusdem vota et praecepta[3], Werlae 1931, 244 in 8°, 4 mark.

Trummer J., Die Gewohnheit als kirchliche Rechquelle, Wien 1932, 218 in 8°, 10 mark.

Habilitacijos darbas, pristatytas Gratz'o Universitetui. Kadangi Vytauto Didžiojo Universiteto statutu docentai ir privaldocentai taip pat turi parašyti habilitacijos darbą, tai šis leidinys kai kam gali padėti suprasti tos rūšies rašinius.

Palombo P. J., De dimissione religiosorum, Taurini-Romae 1931, 296 in 12°, 12 lir.

Autorius teoretiškai kalba. Dalykas išdėstytas gerai ir sistamatiškai. Veikalas rekomenduotinas vienuoliams.

Porrin M., Le dol dans la formation des actes juridiques, Paris 1931, 213 in 8°, 25 fr.

Piola A., La questione romana nella storia e nel diritto, Padova 1931, 300 in 8°, 30 lir.

Vadinamasis Romos klausimas ilgus metus griaužė žmonių protus. Laterano sutartimi jis galutinai išspręstas. Įdomu žinoti Romos klausimo istorija ir teisės. Ši knyga drauge su žemiau įvardyta Rivet knyga ir k. čia daug gali padėti.

Pistocchi M., De bonis Ecclesiae temporalibus, Taurini 1932, 490 in 8°, 15 lir.

Kodeksas I. C. daug pakeitė bažnytinių turtų teises. Pati tema aktuališka. Ši knyga yra plačiausia bažnytinių turtų monografija. Todėl verta įsigyti.

Rivet L., La question romaine et le Traité du Latran, Paris 1931, 239 in 8°.

Roberts Y. B., The Banns of Mariage (disertacija Washingtono Katalikų Universitete), Washington 1931, 140 in 8°.

Plati užsakų monografija.

Ronke M. K., Die rechtliche Bedeutung des Irrtums in Codex iuris canonici (disertacija), Griefswald 1931, 132 in 8°.

Ryan J., Irish Monasticism (Origins and early Development), Dublin 1931, 413 in 8°, 18 s.

Ryder R. A., Simony (disertacija Washingtono Katalikų Universitete), Washington 1931, 140 in 8°.

Išdėstyta kalbamojo objekto istorija ir teisės. Objektas svarbus.

Vercesi E., Chiesa e Stato, Milano 1931, 232 in 16°, 8 lir.

Tema labai aktuališka. Kalbamieji dalykai šiandien vis dėlto daug kam nežinomi, tikras chaosas, netoleruotinas chaosas. Taip yra net Lietuvoj, labiausiai pasaulininkuose. Todėl tokias knygas turime grobstyte grobstyti ir kitiems brukti. Tik gaila, kad ši knyga išleista itališkai, nes tos kal-

bos maža kas temoka. Kalbamosios knygos vietoj galima skaityti P. Malakauskio „Viešosios bažnytinės teisės“, Kaunas 1931, 268 in 8°, 5 lit.

Vromant G., De fidelium associationibus, Louvain 1932, 138.

Tai Kodekso I. C kan. 684-725 aiškinimas

Wahh R., Die Bedeutung des Irrtums für die kirchlichen Rechts handlungen nach den Vorschriften des Codex iuris canonici, Frankfurt a. M. 1931, 97 in 8°, 3,50 mark.

Turinys: klaidos apibrėžimas, klaidos padalinimas ir klaidos teisūs padariniai. Parašyta gerai.

Weinzierl K., Rückgabepflicht nach kanonischen Recht, Freiburg i. B. 1932, 144 in 8°, 5 mark.

Šioj knygoj kalbamasis objektas išdėstytas gerai. Kadangi šiandien daug kam trūksta teisingumo, tai knygos vertumas didelis.

Dr. P. Malakauskis.

Įvairios knygos.

Der Grosse Herder. Nachschlagewerk für Wissen und Leben. Vierte, völlig neubearbeitete Auflage von Herders Konversationslexicon. Freiburg i. B. 1932, II-III 1728+1632 fracta pagina in 8° mai.

Tai II ir III tomai didžiosios Herderio katalikiškos enciklopedijos, apie kurią jau kalbėjome n. 2 (1931) 112. II tomo turinys: Batterie bis Cajetan. III tomo turinys: bis Eisenhut. Abiejuose tomuose įdėta daug mažų ir didelių juodų ir spalvuotų paveikslų. Gamtos dalykai atvaizduojami, visai lyg gamtoj, pav., įvairios kriaušių veislės, Bodeno ežeras ir t.t. Tas pat pasakytina apie kai kuriuos architektūros kurinius. Informacijų daugybė. Daug ir Lietuvos dalykų, pav , Birštonas, Biržai, Biržiškai, Bistras, Būčys, Čepinskis, Čėsnys, daina, Dovydaitis. Tokių Lietuvos žinių nėra jokioj kitoj Vokiečių enciklopedijoj. Todėl jau šiuo atžvilgiu Herderio enciklopedija rekomenduotina tiems lietuviams, kurie nori turėti svetima kalba plačią enciklopediją.

Dr. P. Malakauskis.

Lexikon für Theologie und Kirche. Dritter Band. Colobrasus bis Filioque. Mit 6 Tafeln, 2 farbigen Karten, 12 Kartenskizzen und 73 Tekstabbildungen, Freiburg i. Br. 1931.

Pirmuosius to paties leksikono tomus minėjome „Soter'e“ nr. 1 (1931). Tretysis tomas yra tęsinys. Leidimas rimtas. Lietuvių kalba tokio leksikono, žinoma, mes, bent tuoj turėti dar negalime: per brangiai jis mums kaštuotų. Todėl negalima pykti, jei kas, temokėdamas iš svetimų kalbų tik vokiećių kalbą, šį leksikoną užsiprenumeruoja.

Truputį kitas dalykas su bendrojo pobūdžio enciklopedijomis. Kai Lietuvoj leidžiama „Lietuviškoji enciklopedija“, tai negalima pirkti, jei kas, ypač jaunesnis, nelaukdamas šios enciklopedijos, prenumeruoja dabar kai kurias užsieny leidžiamas bendrojo pobudžio enciklopedijas. Čia jau yra per didelis širdies rodymas kitiems.

Dr. Pr. Venckus.

Orientalia christiana.

Pon ificium Institutum orientalium studiorum Romoj leidžia Rytų studijas, kas mėnuo po vieną sąsiuvinį, per metus—4 tomus (apie 1000 pusl. in 8°). Metinės prenumeratos kaina Italijoj 85 liros, kitur 100 lirų. Ir skyrium galima gauti atskiros knygos. Adresas: Italija, Roma (128), Piazza Santa Maria Maggiore, 7.

Kadangi Lietuva yra Rytų kultūros kaimynė, tai svarbu ir žingeidu pažinti Rytų kultūra. Kalbamasis institutas kaip tik supažindina mus su Rytų kultūra, mokslu ir t.t.

Šiais metais išleista:

XXV Tom.: 75. Kopp Cl., Glaube und Sakramente der koptischen Kirche, Roma 1932, 217 in 8°, 33 lir.

Knygos turinys: I. Allgemeines über die koptischen Kirche; II. Der Glaube der koptisches Kirche: 1. Der Monophysitismus, 2. Der Papstum, 3. Das Filioque, 4. Immaculata Conceptio, 5. Assumptio Mariae, 6. Die Jenseitslehre: a) in der Vergangenheit, b) in der Gegenwart; III. Die Sakramente der koptischen Kirche: 1. Die Taufe: a) Der Ritus der Taufe, b) Die Lehre über die Taufe, 2: Die Firmung: a) Der Ritus der Firmung, b) Die Lehre über die Firmung, 3. Die hl. Eucharistie: a) Der Ritus der hl. Messe, b) Die Lehre über die hl. Eucharistie (die eucharistische Gegenwart, die Eucharistie als Opfer, die Eucharistie als Kommunion), 4. Die Busse: a) Der Ritus der Busse, b) Die Lehre über die Busse, 5. Die Krankenölung: a) Der Ritus der Krankenölung, b) Die Lehre über die Krankenölung, c) Das Gebet des Abû Tarbû, 6. Das Sakrament der Weihe: a) Der Ritus der Weihe, b) Die Lehre über die Weihe, 7. Die Ehe: a) Der Ritus der Eheschlissung, 6) Die Lehre über die Ehe.

76. Hofmann G., Griechishe Patriarchen und römische Päpste (Untersuchungen und Texte), Roma 1932, 84 in 8°, 16 lir.

Turinys: 1) Patriarch Jeremias II, 2) Die Patriarchen Meletios Pegas, Neophytos II, Tomotheos II, 3) Patriarch Joannikios II.

Knygoj įdėta 33 tekstai ir 3 raštų paveikslai.

Šioj knygoj įdomūs dalykai—kalbamųjų patriarchų ir Apaštališkojo sosto santykiai.

XXVI tom.: 78. Vogt A. et Hausherr I., Oraison funèbre de Basile I par son fils Léon VI le Sage, Roma 1932. 79 in 8°, 16 lir.

Pradžioj plati įžanga (5–35 psl.). Paskum įdėti tekstas (graikiškas) ir vertimas (prancūziškas).

78. De Oriente documenta studia et libri, Roma 1932, 188 in 8° 30 lir.

Turinys: 1. Litterae Pont. Commissionis pro Russia ad Rev-mum Episcopum S. Lozinski ante Congressum Unionisticum Pinscensem. 2. Brun P. M., La Via de Saint Dosithè. 3. Strittmatter D. A., Ein griechisches Exorzismusbüchlein. 4. Jerphanion G., Calcul de la férie pour une date dennée. 5. Hofmann G., Byzantina. 6. Jerphanion G., Les Jésuites en Syrie (1831—1931). 7. Ledit J., Bulletin d'histoire slave. 8. Recensiones diversae.

Redakcijai atsiųstos knygos.

Pesch Chr., Compendium theologiae dogmaticae, Friburgi i. B. 1931, I [4], 315 in 8°, 8 mark.

Reinstandler S., Elementa philosophiae scholasticae[14], Friburgi i. B. 1932, I-II 551+566 in 8°.

Laub Alfr., Seelenabgründe (Fehlentwicklung und Heilbehandlung des Charakters in Erziehung und Selbsterziehung), Freiburg i. B. 1932, 191 in 12°.

Szylkarski Wl., Solowjews Philosophie der All—Einheit (Ein Einführung in sein Weltaschauung und Dichtung), Kaunas 1932, 497 in 8°.

Henrici de Lübeck, Quaestiones de motu creaturarum et de concursu divino (primum edidit Fr. Mizka—Opuscula et Textus historiam Ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia, fasc. XI), Münster 1932, 64 in 16°, 1, 10 mark.

Orientalia christiana, nn. 75-77 (1932).

Der Grosse Herder (Nachsclagewerk für Wissen und Leben) Freiburg i. B.,[3] 1931-1932, II-III, 1728+1632 fracta pagina in 8°. Batterie bis Eisenhut.

Bandas G., Religijos mokymo metodai (vertė ir savo pastabas pridėjo Ign. Česaitis), Kaunas 1932, 143 in 8°.

Šalkauskis St., Visuomeninis auklėjimas, Kaunas 1932, 198 in 8°.

Kronika.

Naujoji bažnytinių studijų reforma.

„Acta Apostolicae Sedis“, XXIII (1931), skelbia du bažnytinių universitetų ir fakultetų statutų dokumentus. Pirmasis yra apaštališkoji konstitucija „Deus scientiarum Dominus“, 1931 m. geguž. m. 24 d. Antrasis yra Seminarijų ir Universitetų Kongregacijos išleistos Ordinationes, 1931 m. birž. 12 d.

Čia trumpai panagrinėsime šitų dokumentų vedamasias mintis ir svarbiąsias normas.

1. Vedamosios mintys. — Tikrasis bažnytinių studijų renesansas yra Leono XIII padaras. Šis šv. tėvas įsakė grįžti prie šv. Tomo Akv. Nuo jo laikų filosofija ir teologija gavo didelį prestižą. Šiame mokslo karšty lengviau yra progresuoti, studijas tobulinti. Šio tikslo siekia nauji užsimojimai ir pasirenkamos naujos pažangos priemonės.

Konstitucija centralizuoja studijų reikalus. Ateity kiekvienas universitetas ar fakultetas, kurs norėtų davinėti akademinius laipsnius, priklauso Seminarijų ir Universitetų kongregracijos (art. 4, 5). Šis priklausomumas nėra nominališkas. Kongregracija kanoniškai steigia naujus bažnytinius universitetus ir fakultetus, tvirtina jų statutus. Kas tretieji metai jai siunčiamos akademinės ir finansinės padėties apyskaitos, nekalbant apie doktrinos inspekciją ir visos įstaigos eigą. Ši centralizacija būsianti naudinga: tas ar kitas pažangumas, įvykęs vienoj pasaulio daly galės lengvai paplisti visose ar bent kai kuriose kitose mokslo įstaigose; nesunku bus persikelti iš vieno universiteto į kitą studentams ir profesoriams ir t. t.

Per didelė, tiesa, centralizacija sudaro daug nepatogumų. Bet ir pati konstitucija, numatydama šitokius nepatogumus, palieka vietos iniciatyvai daug laisvės ir pati studijų kongregracija gali modifikuoti savo normas, jei to reikalauja vietos aplinkybės.

Šiaip suvienodintame organizme naujoji reforma, įstojant į universitetą ar fakultetą, reikalauja trijų pagrindinių dalykų: klasikinių studijų diplomo, disertacijos daktaro laipsniui gauti ir glaudaus vieningumo studijų santvarkoj.

a. Įstojimas į universitetą ar fakultetą. — Atsitikdavo, kad jaunieji seminaristai klausydavo filosofijos be pakankamo pasiruošimo. Jie neužtektinai mokėdavo klasikinių kalbų; jiems stigo literatūriškos formacijos; jie labai elementariškai težinojo fizikos, gamtos, matematikos mokslus. Daug kildavo nepatogumų: kur stengtasi papildyti šie trūkumai, bestudijuojant filosofiją, teologija nukentėdavo; kur šio nepaisyta, susilaukta filosofijos, teisės, teologijos daktarų labai nepilnos bendrosios kultūros.

Nuo dabar į fakultetą tepriimami baigę aukštesnįjį mokslą, turį brandos atestatą. Universitetai ir fakultetai gali kontroliuoti šių studijų pakankamumą, reikale reikalauti papildomųjų dalykų, steigti filosofijos fakultetuose speciališkus fizikos, gamtos mokslų kursus, kur būtų galima pagilinti turimosios šių mokslų žinios.

b. Daktaratas. — Daktaro laipsniui gauti dabar reikės parašyti ir apginti disertacija. Bemaž visi fakultetai to reikalavo, bet nelygiai šį reikalavimą interpretavo. Disertacija, išskyrus Italiją, buvo esminis daktarato dalykas. Šiuo būdu norėta įpratinti studentas savarankiškai dirbti mokslo darbą. Vis dėlto atsitikdavo, kad kandidatas nebuvo pakankamai susipažinęs su filosofijos ar teologijos mokslo visuma, nes profesoriai teišdėstydavo kai kuriuos traktatus. Taigi buvo skubotos specializacijos spragų. Ir priešingai, ypač Romoj, daktarato disertacija būdavo menkas priedas prie plačių sakomųjų egzaminų. Taigi, išlaikęs šiuos egzaminus, turėjo didelį lobyną žinių, tik pats nebuvo įvestas į moksliškų tyrinėjimų sritį, nesiorijentavo speciališkoj krypty, buvo profesijos žmogus, tik neturėjo moksliškos kompetencijos, prestižo.

Naujoji konstitucija vengia buvusių trūkumų, perorganizuodama licencijatą ir įsakydama disertaciją daktarato laipsniui įgyti. Daktaratas tegalimas gauti, išlaikius licencijato egzaminus. O licencijatas apima reikalaujamo mokslo visumą: reikia išlaikyti egzaminai respekt. „de universa philosophia, de universo Codice Iuris Canonici, de universa theologia" (Ord. a. 38). Šv. Tomo *Summa* ir filosofijoj ir teologijoj yra pagrindinis veikalas. Metodas yra scholastiškasis. Be abejo, licencininkas turi pakankamai žinoti taip pat istorinės aplinkumos idejas ir sėkmingai atremti klaidas; reikalaujamos padedamosios ir specialinės disciplinos; pratybos įpra tina pačiam tyrinėti (Ord., a. 37).

Gavus licencijatą, studijų fizionomija staiga keičiasi. Daktarato kandidatas, apsišarvavęs plačia bendrąja kultūra, gerai painformuotas savo specialybės žiniomis, padedamas savo mokytojų, pradeda pats tyrinėti. Paskaitų nedaug, disertacijos rašymas užima pirmąją vietą. Kandidatas, pabaigęs savo formaciją, pradeda tarnauti mokslui. Tai vienas istorijos ar doktrinos punktas, kurį jis stengiasi nušviesti; problema, kurią reikia pastūmėti į priekį; naujas klausimas, į kurį jis kimba.

Teologijos daktaratui gauti reikia studijuoti dvejus metus filosofiją ir penkerius metus teologiją.

c. Studijų glaudi santvarka. — Studijų glaudus vieningumas paaiškėja iš teologijos daktarato, kur pirma reikia dvejus metus studijuoti filosofija ir paskum tik teologija. Taigi septyneri studijų metai siekia galutinį tikslą ir sudaro glaudžią vienetą. Norį gauti bažnytinių teisių daktaratą turi baigti teologiją ir t. t.

Naujoj studijų santvarkoj retas kurs galės gauti kelis daktaratus, nes negalima įsirašyti į du fakultetus kartu. Tai padaryta dėl to, kad vienas geras daktaratas vertingesnis už du vidutinius.

II. Svarbesniosios normos.—Be kalbėtosios konstitucijos, Seminarijų ir Universitetų Kongregacija išleido „Ordinationes", kuriomis precizuojami ir aiškinami konstitucijos artikulai. Jos turi keturiasdešimts devynis artikulus ir tris priedus, būtent: disciplinae speciales et cursus peculiares secundum art. 27 Ordinotionum, normae ad quas, secundum art. 3 Ordinationum, Universitatis vel Facultatis Statuta conficienda sunt ir normae pro Relatione triennali ad Sacram Congregationem de Seminariis et Studiorum Universitatibus, secundum art. 4 Ordinationum, mittenda.

1. Bendrosios normos. — Bažnytinių universitetų ir fakultetų tikslas

yra: duoti aukštasis mokslas, supažindinti su moksli̇̃sku darbu, pastūmėti mokslas į priekį. Svarbiausi trys fakultetai: teologijos, bažnytinių teisių ir filosofijos. Dar yra aukštesnieji institutai, pav., institutum biblicum, musicae sacrae ir t. t.

Akademinių laipsnių yra trys: bakalaureatas, licencijatas, daktaratas. Daktaratas duoda teisę dėstyti aukštosiose mokyklose, licencijatas neaukštosiose mokyklose, bakalaureatas — ruošt's laipsnių.

2. Dėstytojai ir vadovybė.—Universiteto vadovybė: didysis kancelarijus (Magnus Cancellarius) — vietos ordinaras; rektorius (pirmininkas [praeses], jei tėra vienas fakultetas), kurį skiria ar bent tvirtina Seminarijų ir Universitetų kongregacija, ir fakultetų dekanai.

Universitetams ir fakultetams reikale dar leidžiama pagal vietos tradicijas ar tam tikriems tikslams pasiekti turėti kitų vadovybės asmenų, pav., studijų prefektas.

Profesoriai skirstomi į tris grupes: ordinarinius, ekstraordinarinius ir laikinius dėstytojus.

Regulaminas precizuoja universiteto vadovybės funkcijas. Profesoriai neturi per daug apsikrauti paskaitomis ir kitais darbais, kad galėtų rūpestingai ruošti paskaitas ir dirbti mokslišką darbą.

3. Studijos. — Šis straipsnis vertas didelio dėmesio. Kalbama, pirmiausia, apie mokymo metodą.

Šiandien niekas neabejoja, kad labai uoliai reikia traktuoti pozityvinė teologijos dalis ir rimtai ji pagrįsti Bažnyčios ar tradicijos liudijimais. Konstitucija apie tai primena. Net pats studentas (Ord., art. 18, § 2) turi mokėti vartoti šaltinius. Be to, reikia pagal šv. Tomą Akvinietį pagilinti apreikštųjų tiesų įgimtis ir jų santykis. Bažnytinių teisių moksle, be istorijos ir tekstų, reikia išaiškinti įstatymų pamatas ir santykis su kits kitu. Taip pat filosofijoj negalima nusmelkti doktrinos nereikalinga erudicija, kuri tik keltų abejojimus, tik reikia rūpintis sudaryti pilna ir nuosekli sintezė ir spręsti įvairics sistemos, visada pagal šv. Tomą Akvinietį.

Reikalaujama dvejopų pratybų: paprastųjų (Ord., art. 22) ir scholastiškų disputų (art. 24).

Mokymo medžiaga klasifikuojama trejopai: d i s c i p l i n a e p r i n c i p a l e s, kurių reikalauja fakulteto tikslas; d i s c i p l i n a e a u x i l i a r e s, kurios padeda suprasti pirmąsias, ir disciplinae speciales, kurios papildo pirmąsias ir antrąsias. Vieni dalykai įsakyti visiems studentams, kiti tik tiems, kurie nori gauti akademinius laipsnius. Daug dalykų palikta parinkti fakultetams.

Pažiūrėjus į plačią įsakytų objektų programą, atrodo, kad studentas per daug bus apkrautas darbu ir iš to nukentės jo intelektualinė formacija. Bet taip nėra. Nes tos pačios Ordinationes, art. 30, įspėja, kad paskaitų nebūtų per daug ir studentai pakankamai turėtų laiko privatinėms studijoms, pratyboms ir egzaminams. Antra, visi objektai, net įsakytieji, nėra tos pat reikšmės ir padedamieji objektai turi būti dėstomi tiek, kiek jie būtinai reikalingi pagrindiniems suprasti. Pav., Historia ecclesiastica, Archaeologia christiana, Patrologia galima suprasti Historia ecclesiastica cum Archaeologia et Patrologia. Taigi reikalaujama ir pakankama, kad

istorijos profesorius į savo kursą įdėtų naudingų archeologijos ir patrologijos žinių.

Kitos normos jau seniai yra taikomos bažnytiniuose universitetuose ir fakultetuose.

Ši nauja reforma turi galią nuo 1932—1933 mokslo metų. Konstitucija pasižymi savo konservatyviška ir aiškiai progresyviška bažnytinių studijų dvasia. Reforma, pageidaujama Šv. Tėvo, buvo palengva paruošta kompetingos, su mokymo problemomis artimai susipažinusios komisijos, vadovaujant Jo Em. kardinolui Bisleti, studijų kongregacijos prefektui, aktyviai pirmininkaujant J. Eksc. Mgr. E. Ruffini, tos pat kongregacijos sekretoriui. Ji pranašauja gražią bažnytinių mokslų aušrą ir dienelę.

Doc. Dr. Ign. Česaitis.

Du nauji Bažnyčios Daktarai.

1. Šv. Robertas Bellarminus (Pius XI, litt. ap. „Providentissimus Deus", 1931 m. rugs. mėn. 17 d.).

Šv. Robertas Belarminas buvo Jėzaus Draugijos narys. Vienuolijoj jis perėjo mažne visus šio luomo laipsnius: mokėsi Montepulciano kolegijoj, paskum naujokas, scholastikas, vienuolis, regensas, pamokslininkas, profesorius, dvasios vadas, rektorius ir provincijolas. Ilgainiui jis tampa Romos kongregacijų tarėju, apaštališkuoju pasiuntiniu, vyskupu ir net kardinolu.

Šv. R. Bellarminus, dar jaunas būdamas, paruošė „Institutiones linguae hebraicae" ir didelės erudicijos veikalą „De Scriptoribus ecclesiasticis", kurie tebuvo vėliau išleisti. Savo karjeros metu jis studijuoja Šv. Raštą; popiežių pakviestas paruošti naująjį Septuagesimos ir Vulgatos leidimą, šį darbą jis atsidėjęs dirbo. Jis iki pat savo mirties dėstė visas katalikiškos doktrinos dalis. Plačiai korespondavo įvairiais doktrinališkais klausimais, iš kurių susidarė vadinamųjų „vota" rinkinys. Juose spindi didelė autoriaus išmintis ir sumanumas.

Šv. R. Bellarmino magistrališkas veikalas yra „Disputationes de controversiis christianae Fidei adversus haereticos", 1586—1593, I-IV tomai Šiam veikalui jis panaudojo šv. Tomo Akviniečio Summą, kurią nuo 1570 m. per šešerius metus dėste Jėzuitų Kolegijoj Liuvene, ir galutinai atrėmė naujus Bažnyčios puolimus Magdeburgo centuristų, kurie stengėsi išgriauti Bažnyčios autoritetą istorija, Bažnyčios Tėvais ir senovės autoriais.

Šv. Robertas, gerai numanąs savo epokos reikalus, laimingai mokėjo jungti pozityvinę teologiją su cholastiškąja teologija. Kontroversijose jis šiuo atžvilgiu yra tikras mistras. Tai realizuoti jam daug padėjo įstabios proto dovanos ir talentas. Nuo pat jaunystės jis pasižymėjo giliu protu, nepaprasta studijų aistra, lakia dvasia ir įstabia atmintimi. Kartą dalyką paskaitęs, puikiausiai viską atsimindavo. Be to, gamta jam davė lengvą ir aiškų žodį, ypatingai paprastą ir gryną stilių, svetimą nereikalingiems anų laikų papuošimams. Jo lankstus protas lengvai sprendė aukštas spekulatyviškas filosofijos problemas.

Bellarminas parašė daug apologetikos veikalų, kuriose ginamos Baž-

nyčios teisės, platinamas katalikų tikėjimas. Dar toliau, negalima nutylėti Bellarmino pamokslų, katechetinių veikalų, ypač išgarsėjusio „Katechizmo", kurį parašė Klemenso VIII įsakytas. Paskutiniuoju veikalu bemaž per tris amžius naudojasi įvairių Europos kraštų katechetai, dėstydami vaikams pilnąjį religijos kursą. Jis parašytas aiškiu, paprastu ir precizuotu stiliumi.

Galop, Bellarminus parašė psalmių komentorius, pastoralinių klausimų veikalą „Admonitio ad episcopum Theanensem nepotem suum" ir kitus smulkesnius rašinius.

Už šiuos mokslo raštus ir dėl autoriaus gyvenimo šventumo Šv. Tėvas Pijus XI Šv. Robertą Bellarminus 1931 m. rugs. mėn. 17 d. paskelbė Bažnyčios Daktaru.

2. Šv. Albertas Didysis (Pius XI, litt. decr. „In thesauris Sapientiae", 1931 m. gruodžio mėn. 16 d.) [1]).

Albertas Didysis gimė 1193 m. Lauingene, Augsburgo diecezijoj. Kilęs yra iš ritierių šeimos. Paduvoj (Italijoj), studijuodamas literatūrą, mediciną ir gamtos mokslus, susipažįsta su dominikonimis ir įstojo į jų vienuolyną. Teologijos mokslų mokytis siunčiamas į Kölną. Profesoriauja Hildesheime, Freiburge, Ratisbonoj, Strasburge, Paryžiui ir viso ordino generalinėj kolegijoj Kölne. Studentų tarpe buvo šv. Tomas Akvinietis. Šv. tėvas Aleksandras IV kviečia Albertą D. ir visą ordeną skelbti tikėjimą Livonijoj ir Prusuose. Albertas D., įgaliotas savo ordino, vyksta pas šv. tėvą į Anagni ginti elgetaujančiųjų vienuolynų teisių. Savo mokslu jis taip sužavėjo šv. tėvą, jog šis jam davė dvejopą misiją: viešose diskusijose sumušti averoistų klaidas ir šv. tėvo rūmų mokykloj aiškinti šv. Jono evangeliją.

Ratisbonos bažnyčiai našlaujant, šv. tėvas Aleksandras IV skiria Albertą D. šios diecezijos vyskupu. Vėliau šv. tėvas Urbonas IV įgalioja jį sakyti kryžiaus karo pamokslus Vokietijoj ir Bohemijoj, kad padėtų Šv. Žemei. Trumpai pagyvenęs Strasburge ir Wurzburge, grįžta į Kölną.

Dalyvavo Lijono II susirinkime, kuriame Graikai susivienijojo su Bažnyčia.

Šv. Albertas D. mirė Kölne 1280 m. lapkričio mėn. 15 d.

Šv Albertas Didysis buvo didelis mokslininkas. Jo biografai ypač giria ypatingą jo inteligencijos universalumą. Jis nagrinėjo dieviškojo mokslo objektus ir filosofijos problemas ir domėjosi gamtos mokslais: astranomija, kosmografija, meteorologija, klimatologija, fizika, mechanika, arhi-

---

[1]) Skaitytojas, norįs arčiau susipažinti su Alberto Didžiojo gyvenimu ir veikalais, gali skaityti šiuos svarbesnius veikalus: 1) Alberti Magni Opera, 1895, I—XXXVIII tomai in 4°; 2) Mandonnet, Sigec de Brabant et l'averroïsme latin au XIII siècle, Louvain 1911; Dictionnaire de théologie catholique ir Dictionnaire d'histoire et de geographie eccelésiastique (geros biografijos); 3) Sighart, Albert le Grand, sa vie et sa science, Poussielque 1862; 4) De Loë, De Vita et Scriptis Alberti Magni, Bruxelles 1900; 5) Rudilpas de Noviomaco, Legenda Beati Alberti Magni, Köln, 1928; 6) Petrus de Prussia, Vita B. Alberti, Köln 1486; Antverpenas 1621; 7) Echart, Scriptores Ordinis Praedicatorum, Paris 1719; 8) Pfelster, Kritische Studien zum Leben und zu den Schriften Alberts des Grossen, Freiburg i. B. 1920; 9) Hertling, Albertus Magnus: Beitraege zu seiner Würdigung, Münster 1914; 10) Wilms, Albert der Grosse, München 1930.

Galima taip pat pasiteirauti visus vidurinių amžių istorijos ir filosofijos veikalus, ypač Jourdain, Pouchet, Théry, Roland-Gosselin, Duhen etc...

tektūra, chemija, mineralogija, antropologija, zoologija ir botanika. Domėjosi net audimu, navigacija, agrikultūra ir kitais analogiškos įgimties dalykais.

Albertas D. nepasotinamai trokšta tiesos, turi plačią vaizduotę ir puikią atmintį, myli senovės išminties paminklus, ypač religišką dvasią, kuri leidžia jam aiškiai matyti dieviškąją išmintį, spindinčią kūriniuose.

Albertas D., dirbdamas savo darbą, naudojosi Aristotelio veikalais. Čia jis, atmesdamas klaidingus aristotelizmo aiškinimus, ne tik pašalino katalikų doktrinai gresiančius pavojus, bet išplėšė, taip sakant, iš savo priešų rankų senovės filosofijos ginklus ir juos nukreipė prieš pačius priešus ir sėkmingai gynė apreikštąją tiesą. Todėl ir scholastika, pasisavinusi tikruosius nuskaidrintojo aristotelizmo turtus, įrodė įstabią proto ir tikėjimo harmoniją ir Tomas Akvinietis, eidamas Alberto D. takais, priėjo amžinosios filosofijos viršūnės ir teologijos aukštybių. Visa filosofija, ypač Aristotelio, virto krikščioniškai teologijai galinga ir naudinga priemone.

Albertas taip pat sutraukė pančius, kad gamtos mokslas nebebūtų stabmeldžių, mahometoniu ir žydų žinioj. Jis nesibijodamas, nekaip kiti jo amžininkai teologai, gamtos mokslo slėpinių, įnešė į savo epokos mokyklą senovės moksliškosius kultūros turtus.

Dėl kalbėtųjų dalykų senieji autoriai Albertą Didįjį skelbė „žinantį visą, kas galima žinoti, kuriam joks mokslas nėra svetimas" (Pijus II), „ir galintį būti teisiai įstabiausiu reiškiniu, savo amžiaus stebuklu" (Ulric von Strasburg).

Prie šių pagyrimų Alberto D. naujųjų laikų mokslininkai, net nekatalikai, nesibijo prisidėti. Jie mielai laiko jį didžiausiu vidurinių amžių gamtos mokslų tyrinėtoju. Vienas jų, įžymus rašytojas, labai teisingai sako, kad Albertas yra „pastabiausias Vakaruose gamtos studijų pirmatakas, pirmasis, kurs atidavė krikščioniškos religijos tarnybai ir jai išvirkštė kilnius graikų išminties šaltinius, pirmasis, kurs pastatė gamtamokslį ir bažnytinius mokslus į tą pat eilę, pirmasis, kurs Vokietijoje regulariškai aprašinėjo gamtos reiškinius, pirmasis, kurs stengėsi sutvertųjų objektų formas suvesti į morfologiškąjį planą, pirmasis ir vienintelis, kurs visiškai išdėstė visos gamtos istoriją (Karl Jessen). O Šv. Tėvas Pijus XI aukščiau kalbėtajame rašte sako: „Bemaž, be šv. Tomo, nėra kito Daktaro, kurs turėtų tokį didelį autoritetą filozofijoj, teologijoj ir Šv. Rašto aiškinimuose".

Albertas D. yra scholastiškosios teologijos autorius. Įžymiausi jo teologijos veikalai yra: Summa Theologica, Commentarium in Evangelium Sacti Lucae, Tractatus de laudibus Beatae Virginis, De Sacrosancto Altaris Sacramento. Reikia pridurti, kad jo mistikos veikalai XIV amž. Vokietijoj tapo mistiškojo gyvenimo regula.

Albertas Didysis 1931 m. gruodžio mėn. 16 d. paskelbtas šventuoju ir Bažnyčios Daktaru. *Doc. Dr. Ign. Česaitis.*

† Jonas Maironis-Mačiulis.

Jonas Maculevičius (Maironis - Mačiulis), Aleksandro sūnus, gimė 1862 m. spalių mėn 21 d., Pasandravio dvare, Šidlavos par. Augo Pa-

sandvario dvare ir Bernotų viensėdy. Mokėsi Betygalos pradžios mokykloj ir klasikinej Kauno gimnazijoj, kurią baigė 1882 m.; studijavo Kijevo universitete, filologijos skyriuj iki 1884 m. Į Žemaičių Kunigų seminariją įstojo 1884 m. 1888 m. buvo siųstas į Dv. Petrapilio akademiją, kurią 1892 m. baigė ir gavo teologijos magistro laipsnį I ordinis. Vysk. Baranauskas 1891 m. birž. mėn. 24 d. akademiką įšventino į kunigus.

1892-1894 m. Žemaičių Kunigų seminarijoj dėstė dogmatinę teologiją ir katechizmą, o 1894-1909 m. — moralinę teologiją Dv. Petrapilio akademijoj. Be profesoriaus akademijoj 1894-1898 m. dar ėjo prefekto pareigas, 1898-1900 m. — dvasios tėvo pareigas ir 1900-1909 m. — inspektoriaus arba vicerektoriaus pareigas. Be to, 1904 m. Žemaičių vyskupijos kapitulos buvo išrinktas į Petrapilo kolegiją.

1897 m. aplankė žymesnes užsienio dvasines akademijas, pav., Insbruko, Friburgo (Šveicarijos), Romos, klausydamas žymesnių moralistų teologų paskaitų. 1903 m. už savo veikalą „De Justitia et Jure" gavo teologijos daktaro laipsnį. Tais pačiais metais pakeltas į Mogylevo arkivyskupijos garbės kanauninkus, o 1904 m.—į Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninkus.

1909 m. pakviestas Žemaičių Kunigų seminarijos rektorium. Šias pareigas ėjo iki mirties. 1911 m. pakeltas į pralotus; 1914-1922 m. buvo Žemaičių konsistorijos oficijolu. Nuo pat Vytauto Didžiojo (seniau Lietuvos) Universiteto pradžios, t. y. 1922 m. vas. mėn. 16 d., Teologijos-Filosofijos Fakultete buvo moralinės teologijos ordinarinis profesorius. Iš pradžių buvo net šio Fakulteto dekanas. 1922 m. spal. mėn. 15 d. pakeltas į Lietuvos Universiteto garbės profesorius. 1931 m. gavo protonotaro titulą. Mirė 1932 m. birželio mėn. 28 d. Kauno miesto ligoninėj.

Apie mūsų tautos pranašą-dainių, poetą liriką ne vienas jau rašė ir rašys. Čia minimas Maironis teologas.

Maironis moralistas. Moralinę teologiją jis dėstė 38 metus ir tik du metus dogmatiką. Įžymiausias jo veikalas yra: Praelectiones de Justitia et Jure.

Be to, velionis yra parašęs keletą mažesnių disertacijų: „Draugija", n. 13: M a c u l e v i č i a, Historiškoji morališkosios teologijos apžvalga; „Draugija", n. 31-32: M a c u l e v i č i u s, Krikščioniškasis socialinės tvarkos mokslas pagal Leono XIII encyklikų; „Draugija", n. 100: M a c u l e v i č i u s J., Žemės savastis teologijos supratimu ir t. t.

Rankraščiai: Platus Katekizmas (paskaitos) 1894 m., ir akademijos laikų šie moralinės teologijos traktatai: De historia theologiae moralis, De actibus humanis, De conscientia 1907-8 m., De virtutibus 1895-6 m., De peccatis 1898-9 m., De legibus, De statibus particularibus 1897 m., De contractibus 1896-7 m. Parašyti konspektyviškai

Maironis profesorius pasižymėjo planingu, aiškiu dalyko dėstymu ir mokėjo studijozą paskatinti mokintis.

V. D. Universitetas ir Teol.-Filosofijos Fakultetas nebeteko patyrusio profesoriaus ir labai liūdi dėl šio nesugrąžinamo nuostolio. O mors, quae fratres divídis, et amore sociatos, crudelis ac dura, dissocias! (S. Hieron. Ep. III ad Heliodor.). *Doc. dr. Ign. Česaitis.*

Turinys — Summarium.